BERBANG

KOVARA FEDERASYONA KOMELÊN KURDISTANÊ LI SWÊDÊ

www.arsivakurdi.org

61

BERBANG

Organ för Kurdiska Riksförbundet
Organa Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê

Ansvarigutgivare/Berpirsîyar
Keya Îzol

Şefredaktor:
Dara Reşîd

Redaksiyon/Redaktion
Asî Rabbatî, Aso Germîyanî, Xelîl Dihokî, M. Mayî, Mîrhem Yîgît, N. Kirîv, S. Rêving

Sättning och layout:
Bavê Rojbîn, N. Kirîv

Adress:
Box 45205
S-104 30 Stockholm

Telefon: 08/668 60 60

Postgiro: 64 38 80-8

Abonetî/Prenumeration
Kes/Enskilda: 100 Skr./Sal-år
Meqam/Myndigheter: 200 Skr./Sal-år

Îlan/Anons
Rûpelên navîn/Insidor: 1000 Skr.

Redaksîyon ne berpirsîyara nivîsarên bi îmze an nivîs û gotinên Federasyonê ye. Nivîsarên ku ji Berbangê re tên şandin, heke çap jî nebin, li xwedî nayên vegerandin.

ISSN-0281-5699

Sal: 8, Hejmar: 8/89 (61)
November - 1989

Författares Bokmaskin-Stockholm

Naverok

Beşa Kurmancî .... Rûpel

Konferansa Parîsê 3
Li ser konferansa Parîsê. S. Rêving 13
Konferansa Parîsê. Keya Îzol 14
Hefteya Kurdistanê 15
Panela Serokên Federasyonê 17
Rewşa jinên kurd ên penaber. S. Arjen 21
Quncika Tenduristî 24
"Amed tê bigihe û dûre bêje". Bavê Nazê 26
"Tirşik". 30
"Berbanga Me" 32

Beşa Zazakî (Dimilî)

Sê Ehmed û Xejî. Arêkerdox: O. Wedat Kaymak 34

Di rojên 14.15-10-1989'an de li Parîsê bi navê "Mafên mirovê û huwîyeta kulturî ya kurdan" konferansek navnetewî civîya. Ji bo bilindbûna dengê doza kurd bê guman ev konferans gaveke baş û serketî bû. Lê weke ji beyana dawî ya konferansê jî xuya ye ku li gor rewşa gelê kurd û welatê wî tê de, biryarine pêwîst nehatin girtin. Hevalê me S. Rêving ji bo xwendevanên Bergangê li ser konferansê dinivîse. Federasyona me îsal 10 salîya avabûna xwe pîroz dike. Bi vê helketinê bi serokatîya Federasyon û hevkarîya Komîta Swêdî ji bo Mafên Kurdan, bi navê "Hefteya Kurdistanê", li "Etnografiska Museet", ya Stokholmê aktîvîteyên pîrozkirina 10 salîya Federasyonê li dar ketin.
Di vê hejmarê de xwendevanên me dikarin nivîsa Bavê Nazê "Amed, tê bigihe û dûre bêje", gotara xuşka S. Arjen li ser rewşa jinên kurd û problemên wan, bixwînin. Dr. Celadet Se'îd di vê hejmarê de li ser pirzikan dinivîse. Mamoste û M. Lewendî wek hejmarên berê dîsa bi "Tirşik" a wxe, heval Ahmet Cantekin bi rûpelên "Berbanga Me" ve di gel xwendevanên Berbangê ne.
Bi vê hejmarê re em sala 1989'an li paş xwe dihêlin û xêrhatina saleke nû, sala 1990'an dikin. Berbang sala nû ya hemû xwendevanên xwe pîroz dike. Hêvîya me ew e ku sala 1990'an ji bo gelê me û xebata wî ya pîroz, sala gavine serketî be.

Redaksîyon

www.arsivakurdi.org

Di dîroka nêzîk ya Kurdan de, li ser mafên 'insanî û huwîyeta kulturî ya Kurdan

MEZTIRÎN KONFERANSA NAVNETEWÎ

Amadekar: S. Rêving

*** Bi însîyatîva "Weqfa Azadî ya Frensa" (France-Libertes) û Enstituya Kurd li Parîsê di rojên 14.15/10/1989 an de li Parîsê, li ser mafên 'insanî û huwîyeta kulturî ya Kurdan konferanseke navnetewî civîya. Ji 26 welatan nûner û her weha serokên rêxistinên sîyasî yên kurd beşdarî konferansê bûn; Daniella Mitterand, Bernard Kuochner, Elena Bodun, Celal Talabanî, Helene Qasimlo, M.S. Lazarev, Samî Ebdulrehaman, E. Hasretyan, Serhad Dîcle, Nadir Nadirof, Peter Galbraith, Lord Avebury, Îsmet Şerîf Wanlî, Patrick Baudoin, Hesen Şerîfî, Jerry Laber û Claiborna Pell çend ji wan bûn.**

Di rojên 14.15-10-1989'an de li Parîsê, bi serpereştîya Weqfa Azadî ya Frensayê û Enstituya Kurd li Parîsê konferansa navnetewî ya li ser mafên 'insanî û huwîyeta kulturî ya kurdan, li dar ket. Ji Sovyet û Bulgaristanê bigre heta ji welatên 'ereb, Emrîka û Tirkîyê (ji 26 welatan) parlementer, profesor, serok û nûnerên rêxistinên mirovxwazên navnetewî, kurdzan, rojnamevan û serok û nûnerên rêxistinên sîyasî yên kurd du rojan li ser rewşa aktuel ya Kurdan li her çar perçên Kurdistanê, mafên 'insanî û huwîyeta kulturî ya kurdan peyivîn.

Piştî peyv û munaqeşeyên her du rojan, beyana dawî ya konferansê hat qebûlkirin. Andrey Saxarof jî yek ji wan bû ku ji bo konferansê hatibû gazîkirin, belê ji ber nexweşîyê nekarî beşdar bibe. Şûna Andrey Saxarof jina wî Elena Bodun peyivî û nameyeke Andrey Saxarof bo konferansê xwend.

Di konferansê de li ser babetên jêrîn hat peyivîn:

14.10.1989

Di 14.10.1989'an de konferans bi serokatîya Lord Avebury (Serokê Komîsyona Mafên Mirovan ya Grûba Parlementoya Îngiltere) vebû.

Maxime Rodinson: Di îslamê de netewe û 'eqilîyet.

Kendal Nezan: Dîroka Kurdan.

Dr. Martin Van Bruinessen. (Kurdzan): Civaka Kurdî ya Qedîm û Dewlet. Dr. Martin Van Bruinessen bixwe nekarî bêt civînê, lê nivîsa wî ya ku ji bo konferansê amade kiribû di konferansê de hat xwendin.

Dr. Joyce de Wangen: Ziman û edeba kurdî. Dr. Joyce li ser zimanê kurdî û zaravên wî û bi kurtî li ser edebîyata kurdî peyivî.

Piştî nîvro ya vê rojê Daniella Mitterand bû seroka civînê.

Ibrahim Aksoy. (Parlementer li Parlementoya Tirkîyê): Kurd li Tirkîyê. Ibrahim Aksoy bi dirêjî li ser rewşa kurdên li Tirkîyê û li ser tedbîrên xweşkirina rewşa wan peyivî. Ji bilî Ibrahim Aksoy 7 parlementerên kurd ji Tirkîyê beşdarî civînê bûn, tevî ku partîya wan SHP (Partîya Sosyal Demokrat a Tirkîyê) û serokê wê Erdal Inonu li dijî hatina wan bû.

Helene Qasimlo: Rewşa Kurdan li Îranê.

Dr. Mehmûd Osman: Rewşa Kurdan li Îraqê.

Dr. Mehmûd Osman bi dirêjî li ser rewşa Kurdistana Îraqê peyivî. Wî di axaftina xwe de qala barbarîya hukûmeta Îraqê kir, rewşa xirab ya gelê kurd ê li vî perçê Kurdistanê danî pêş çavan. Dr. Mehmûd Osman li ser bikaranîna çekên kîmyayî û nefîkirina kurdan û sîyaseta 'erebkirinê li Îraqê axaft û daxwaz ji hemû dewlet, rêxistinên 'insanî, kesên xwedî şeref kir ku piştgirîya gelê kurd bikin.

Dr. Îsmet Şerîf Wanlî: Kurdên li Sûrîyê û li Lubnanê.

Prof. Nadir Nadirof: Kurdên li Ye-

www.arsivakurd.org

Ji çep: Ahmet Türk, Mahmut Alınak, Ismail Hakkı Önal, Adnan Ekmen, M.Ali Eren, Kenan Sönmez

kîtîya Sovyetê.

Lars Gunner Eriksonn wê bi navê kurdên li Ewrûpayê bipeyivîbiwa, lê nehatibû civînê.

M. 'Eli Aslan: Ebûqatê Buroya Stenbol.

Mihemed Reşîd: Bi navê muhacirên kurd yên ku bi însîyatîva Daniella Mitterand ji Tirkîyê hatin û li Frensayê bi cih bûn, peyivî.

15.10.1989

Vê rojê konferans bi serokatîya Bernard Kuochner (Sekreterê dewleta frensî û berpirsê karên 'insanî) vebû.

Patrick Baudoin: Serokê Federasyona Navnetewî ya Mafên Mirovan.

William Eaglaton: Sefîrê kevin yê Emrîkayê li Bexda û Şamê. Her weha nivîskarê pirtûka "Komara Kurdî Mahabad".

Peter Galbraith: Endamê Komîsyona Karên ji der ve ya Senatoya Emrîkî û serokê heyeta emrîkî li ser bikaranîna çekên kîmyayî.

Profesor Heindryx: Toksolog ji Belçîkayê.

Jerry Laber: Seroka Gûrûba Helsînkî li Emrîkayê.

Gwynne Roberts: Rojnamevanê îngilîz ku bisporek e li ser mesela kurd li Îngilterê. Gwynne Roberts li ser karên ekîba telewizyona îngilîz ya ku bi dizî çûbû Kurdistana Îraqê û perçên-

Daniella Mitterand:

Tiştên ku tên serê gelê kurd, me pir dêşînin.

Ez kêfxweş û serbilind im ku "Liberta Frensî" selehîyat û şîyana xwe bi amadekirina vê konferansê îfade kir. Di xebata parastina huwîyeta xwe de, me bi salan li rex dostên xwe yên kurd cihê xwe girtîye. Bi amadekirina vê konferansê "Weqfa Azadî ya Frensî" soza xwe bi cih anî. Di roja 10.12.1988'an de dema 40 salîya "Beyannama Mafên Mirovan" dihat pîrozkirin, me di civîneke de dabû xuyakirin ku sedsala 21'an dê ji alîyê azadî û mafan ve demeke serketî be.

Tiştên ku tên serê gelê kurd, me pir dêşîn in. Lê ez kêfxweş im ku Frensayê rê da çend sed multecîyên kurd. Ev multecî li bajarokên Frensa navîn hatin belavkirin û ji bo întîbaqa jîyana wan çi ji destê me bêt, em dê bikin.

Îro wê li vir li ser mafên 'insanî û huwîyeta kulturî yên gelekî 25 milyonî bêt peyivîn. Keyfa min tê, lê ez xemgên im jî. Ez xemgîn im, çinkû berî niha bi 11 mehan dema me agehdarîya vê konferansê da, li gelek ciha dengên piştgirîyê bilind bûn. Lê îro em dibînin ku gelek ji wan ne di nav me de ne. Îsal pir qala mafên mirovan hat kirin. Bo sîyaneta mafên mirovan divîyabû em îro qelebalixtir biwana.

Ez ji çek û şiddetê nefret dikim. Bawerîya min ew e ku hêza mirovan 'adil be, dikare ji bo îfadekirinê, şahidîyê û berxwedanê bi kar bêt.

www.arsivakurdi.org

Sekreterê giştî yê Federasyona Navnetewî ya Mafên Mirovan, **Patrick Baudoin;**

Gelê kurd layiqî mafên xwe ye.

Berî 15 salan ji bo karekî ez çûbûm Kurdistana Îraqê. Hingê kurd di bin serokatîya general Barzanî de li dijî Îraqê têdikoşîn. Wê demê min germîya hestê netewî yê kurda nas kir. Min mêranîya vî gelî nas kir. Û ji alîyê din jî mixabin min bêkesîya gelê kurd dît, min dît ew çiqas bi tenê hatîye hiştin. Ji hingê heta îro li Îraqê, Îranê, Tirkîyê, Sûrîyê û li her cihê ku kurd lê dijîn çiqas zilim li kurdan bûye, zanîna vê ne mumkun e. Lê rastîyek e ku em rêxistinên navnetewî carna ketin bêhêvîtîyê. Çawa têkoşîneke weha kêmencam ma? Lê hûn dizanin, gelek cara tê gotin:"Eger problemek hebe, yan tê çareserkirin, yan bê çare dimîne". Ji ber vê yekê jî gelek mirov bêdeng, li koşekê dimînin, tiştekî nakin. Dibêjin: "Çima em xwe bilivînin, çare tune be, tuneye". Belê divê çi cara rêxistinên mafên mirovan nekevin bêhêvîtîyê. Şeref û namûsa rêxistinên mirovxwaz ew e ku bêhêvî nebin û her tim mudaxela mesela bikin.

Em bên ser Kurdistanê. Eger rêxistineke mafê mirovan tedaxulî mesela kurda bike, ne bi tenê welatek, çar welat; Îraq, Îran, Tirkîye û Sûrîye rencîde dibin. Heya dengê giştî yê Ewrûpa rencîde dibe. Çinkû em rexne li bêdengî û bê 'elaqetîya dengê giştî yê Ewrûpa digrin. Ew hez ji vê yekê nakin.

Ez hêvîdar im ku ev civîn olana pêwîst bide û doza kurdan bîne rojevê. Ez dixwazim vê jî bibêjim ku bi ya min pir giring e; ji bilî heqî û rewayîya têkoşîna kurdan, divê em bala xwe bidin demokrasîyê jî. Di gel daxwazên netewî, piranîya kurdan doza demokrasîyê jî dikin. Wek Qasimlo hemû kurd demokrasîxwaz in. Qasimlo pêşmergeyekî egîd û demokratekî mezin bû. Wek hûn dizanin ew li cihekî bû ku kêm demokrasî li wen dera hebû. Lê wî laboratuareke biçûk ya demokrasîyê ava kir. Hêvîya min ew e ku xebata wî bêt domandin û bêdengîya li ser mesela kurd bêt şkandin.

Di dawîya gotina xwe de ez dixwazim bibêjim ku divê em garantîyê bidin kurda ku rêxistinên navnetewî yên mirovxwaz çi cara arîkarîya xwe nabirin. Divê em garantîyê bidin wan ku rêxistinên mirovxwaz wê ji bo nasîna mafên kurda yên rewa li ser xebata xwe berdewam bin. Ez dizanim asteng pir in. Lê cesaret û mêranî.

Gelê kurd layiqî mafên xwe ye.

bombên kîmyayî ji bin erdê derxistibû, kir. Ew di axaftina xwe de li ser meselajehirdana kurdên penaber ên li Mêrdînê jî rawesta.

Dr. Florence Veber û Dr. Bernard Grandjon: (Medicale International û Medecins du Monde) Ev her du doktor li ser karên doktorên ku çûne Kurdistana Îranê û li wir pêşmergên birîndar û kesên sifîl tedawî kirine, rawestan. Li gor gotina wan, heta niha 200 doktor çûne Kurdistana Îranê.

Selîm Fexrî: Demokratekî îraqî.

Dr. Hebîb Bulus: Nûnerê Yekîtîya Nivîskarên Ereb.

Huseyîn Ait Ehmed: Wezîrê kevin yê Cezayîrê.

Kerîm Lahidji: Serokê Komîta Ebûqatên Îranî, serokê Komîta Mafên 'insanî, li Îranê.

Hesen Şerîfî (Nunerê P. D. K. Îran Li Ewrûpa): Rewşa Kurdan li Îranê.

Server Tanelli (Profesor li Uniwersîta Strasbourgê): Kurd li Tirkîyê.

Mehmet Ali Aybar (Serokê berê yê Partîya Karkerên Tirkîyê): Nehat konferansê, ji ber ku hukûmeta Tirkîyê peseport nedabûyê.

Kemal Burkay (Sekreterê Giştî yê PSKT): Li gor sîstema huqûqî ya Tirkîyê kurd. Kemal Burkay bi giştî qala qanûnên tirkî ên ku li ber pêşketina kultur, ziman û edebîyata kurdî asteng in, kir. Di beşa sansûra li ser çapemenîyên ku çêlî kurdan dikin, Kemal Burkay bi tenê qala zixt û sansura li ser kovara "Ozgur Gelecek" (Paşeroja Azad) kir.

Ali Akbaba: Rewşa girtîxanên Tirkîyê.

Rene-Jean Dupuy (Profesor li Koleca Frensî) Rene Dupuy çêlî pirsa kurd di qada navnetewî de kir.

Lord Avebury (Serokê Gûrûba Mafên 'insanî ya Parlementoya Îngiltere.

Claiborne Pell: Serokê Komîsyona danûstendinên ji der ve ya Senatoya Emrîkayê.

Thomas Hammarberg: Nûnerê Komîta Swêdî ji bo Mafên Kurdan.

Elena Bodun: Jina Andrey Saxarof ku bi navê xwe peyivî û nama Anderey Saxarof bo konferansê xwend.

www.arsivakurd.org

Di roja duyem ya konferansê de serokatîya civînê da xuyakirin ku wê rê bidin heyeteke îraqî ku bê û di konferansê de bipeyive. Muqabilî hatina heyeta îraqî jî wê Îraq rê bide komîsyoneke parlementeran ku bi serokatîya Daniella Mitterand biçe Îraqê. Heyeta îraqî ya ku beşdarî konferansê dibû ji du kesan; Bahadîn Ehmed û mudîrê kovara Karwan û ji tercimanekî pêk hatibû. Serokê civînê Bernard Kuochner ji konferansê daxwaz kir ku mafê peyvê bide heyeta îraqî. Lê tev kurdên nûner ên di konferansê de bi tundî li dijî vê daxwazê derketin. Li ser vê yekê munaqeşeyek vebû. Em li ser hatina heyeta îraqî cih didin dîtinên Celal Talabanî û Bernard Kuochner:

Bernard Kouchner:

Dost û dijminên xwe tevlîhev nekin

Dixwazim bînim bîra we ku heyeta îraqî ji vir çû. Û nayên, napeyivin.

Ez du gotina bibêjim; hissîyeta we ez fam dikim. Belê eger di navbera dîtinan de îxtilaf jî hebe, ne pêwîst e ku mirov guhdarîya hev bike? Ma ne pêwîst e mirov guhdarîya kesên xirab jî bike? Ez dizanim ev we rencîde dike. Lê dîsan jî ji bo Daniella Mitterand û Enstituya Kurdî ya Parîsê ne welê hêsan bû ku ev civîn li Frensayê çêbibe.

Ne ji bo zanîn ez dibêjim, lê çiqas qala kurdan bêt kirin, em dê pêş bikevin. Nekamîya me nekin. Tiştê ku ji destê me tê, em dikin. Ez dizanim ku bi hatina çend sed kesan problema multecîyan çareser nabe, bi şandina çend doktoran ne mumkun e ku birîndar bên tedawîkirin. Gelek e û di nav pênc welatan de perçe bûye. Çareserkirina problemên gelekî weha ne hêsan e. Lê ji bîr nekin eger tiştek biçûk jî bêt kirin, piştevanîya vî welatî tê de heye.

Ricayê dikim, dost û dijminên xwe tevlîhev nekin. Ricayê dikim têbigihin ku amadekirina vê konferansê ji bo me hemûyan pir zehmet bû. Ev encama dostînîya bi salan e. Ji bîr nekin ku dostînîya we ya berdewamî jî li welatên me bi xwe re gelek dijwarîyan tîne. Bifikirin ku ji bo serketina vê konferansê guhdarîkirina dijminekî tesîra xwe ya baş hebû. Dibû gavek. Li dawîyê jî ne ku we red kir, lê wan bixwe nexwest.

Celal Talabanî:

Em Guhdarîya Xwefiroşan Nakin.

Em minetdarên wan kesan in yên ku ev civîn amade kirine. Em ji ber dostînîya wan sipasîya Daniella Mitterand û Bernard Kuochner dikin. Frensa di warê aştî, azadî û demokrasîyê de xwedîya 'urf û 'adetên kevnare ye.

Wek gelekî bindest ê 30 milyonî me jî mafê peyvê heye. Em bawerîyê bi demokrasîyê tînin û dikarin guhdarîya her kesekî bikin. Heya em dikarin guhdarîya wan kesan jî bikin yên ku Frensa û dengê giştî yê cihanê wan wek "Gunehkarên Şer" qebûl dikin.

Bizanin ku gelê kurd minetdarê Madam Mitterand e. Û qencîya wê çi cara ji bîr nake. Ez dê heta mirinê qencîya wê bi bîr bînim. Lê ez dixwazim ji gelê Frensa yê hêja re vê bibêjim ku em nikarin dest ji bihayên xwe yên 'insanî berdin. Ji bo sîyaseteke ticarî em nikarin dest ji mafên xwe yên 'insanî bişûn. Hukûmeta Îraqê ne tenê li vir zixtê dike. Ew li her derî ji bo xeniqandina dengê kurd dixebite. Û dixwaze bêdengî û bê 'elaqetîya dinê her berdewam be. Bi vê riyê jî cînayetên xwe veşêre. Li ser babet û bûyerên cûr bi cûr îro li hemû cuhanê deng bilind dibin, lê çaxa mesele tê ser Kurdistana Îraqê giş kerr û bêdeng in. Gundên me bi buldozer û bomban xopan kirin, li her çar qulaça polîtîka 'erebkirinê tê meşandin, li sînoran "xetên ewlehîyê" tên kişandin.

Eger konsolosê Îraqê bixwe bêt vê civînê, em amade ne ku guhdarîya wî bikin. Lê em nikarin guhdarîya xwefiroşan bikin. Çinkû di çavên gelê kurd de ew xayîn in. Ew şirîkên cînayetên dijminê me ne. Bila konsolosê Îraqê bê, em guhdarî dikin, lê xayînek bê û bipeyive, em dê ji vir derkevin.

www.arsivakurdi.org

Thomas Hammarberg :

" Ji bo ku mesela kurd bê rojevê, divê stratejîyek bi tesîr bê amadekirin "

Ez îro li vir nûnerîtîya Komîta Swêdî ji bo Mafên 'Insanî yên Kurdan dikim. Ev komîte ji nûnerên 8 partîyên swêdî û ji yên dêr û sendîkayan pêk hatîye.

Ez raporekê pêşkêşî we nakim, bi tenê dixwazim li ser hin tiştan bipeyivim. Zehmet e ku em mesela kurd têxin rojeva civînên navnetewî an li cihên bilind qala wê bikin; ji ber ku berî niha çi hukûmetan bi awakî ciddî û mustewayekî bilind çi cara qala pirsa kurd nekirine. Berî her tiştî welatên li deverê lawaz û bê îstiqrar in. Û dever ji alîyê aştîya cihanê ve devereke bi teqîn e. Di çarçewa Koma Miletan de divê her kes li ser mesela "tedaxila di karên yeke din de" şîyar be. Eger ne wê "tesîra domîno" peyda bibe. Li welatên Efrîqayê binêrin. Divê mirov li hember tesîrên domîno şîyar be. Li hemû welatan dîtinek heye ku dibêje "li hîç welatekî rê nedin jihevqetîyanê, jihevcihêbûnê". Kurdistan ne li welatekî bi tenê ye, her weha pirsa petrolê jî heye. Û welatên OPEC pir bi hêz in. Ew muhatabeke giring a rojavayê ne û rojava ji rencîdebûna wan ditirse. Helbet tiştekî din jî heye ku li ser pirsa kurd peyvînê bi zehmet dixe. Doza kurd, pirsa kurd pirseke wilo mezin e ku. Ji ber ku gelek tiştan tîne rojevê. Gelek hukûmetan 'elaqedar dike. Û tiştekî din jî; stratejîya rêxistinên kurd û stratejîya dostên wan her tim ne xwedî tesîr in. Rast an çewt rêxistinên kurd heta îro bi daxwazên maksîmûm çûn meselê, maksîmalîst bûn, daxwaza serbixwebûna bi temamî kirin. Yekser xwestin. Ev daxwazên maksîmûm yên kurdan, welatên din, dewletên din ditirsînin. Dîsan ji alîyê stratejîyê ve rêxistinên kurd ji hev belav xuya ne, ne hevgirtî ne. Ev jihevbelavbûn mirovî ditirsîne, bi taybetî gava mesela mafên mirovan tê holê ev perçebûn mirovî ditirsîne.

Lewra divê munaqeşe ber bi du alîyan ve pêş bikeve: Mafên 'insanî û mafê çarenûsî. Lê ji ber sedemên berî niha min gotin, munaqeşa li ser meselê pir dijwar e, şertên munaqeşê hîn peyda nebûne. Ji ber ku dema em tên li ser tesbîta bûyeran, kêmasîyên me pir in; înformasyon kêm in û ji destê duyem tên û înformasyonên gihiştine Koma Miletan ji bo vekirina munaqeşeyekê ne bes in. Sê alîyên giring ên mafê mirovan hene:

1- Bûyer û tesbîta wan,

2- Mekanîzmayên navnetewî û bikaranîna wan.

3- Bicihhatina encamên mekanîzmayên navnetewî.

Gava em tên li ser mafên 'insanî yên kurdan, di van her sê qonaxan de jî hêz û îmkanîyet bi sînor in, kêm in. Divê em baş bixebitin, divê em bikaribin heyet û ekîbên navnetewî bihinêrin welatan, înformasyonê bicivînin û berî konferansa xwe ya li Stokholmê van karan bi cih bînin. Dostên me yên îngilîz di meha yekem û duyem ya sala bê de civîneke weha çêdikin. Ev tiştên weha pir giring in. Bê guman ev konferans wê bi tenê bi beyannamekê û bi mesajên baş bi dawî nayê, lê wê ji bo karên nû bibe bingeh. Kar wê ji îro û pê de dest pê dike. Eger em bikarin şebekeyeke navnetewî ava bikin, stratejîyên bo pêş xîz bikin û mekanîzmayên navnetewî bilivînin, wê kar bimeşe. Em bi vî awayî dikarin meselê bibin Koma Miletan û dibe ku riya me dirêj be. Di demeke kin de em nikarin mafê nûnerîtîyê li Koma Miletan bi dest xin. Bi ya min ev yek ne waqi'î ye, ez vê mumkun nabînim. Her weha zehmet e ku em bikarin li Koma Miletan civîneke taybetî li ser mesela kurd li dar bixin. Lê di demeke kin de em dikarin ji bo livandina dengê giştî ya cihanî gelek tiştan bikin; bo nimûne em dikarin bi riya Komîsyona Mafên Mirovan û rêxistinên derveyî hukûmetan xwe seferber bikin. Ji bo penaberên li Îran û Tirkîyê, ji bo livandina Koma Miletan û Komîserîya Bilind ya Penaberan em dikarin pir tiştan bikin. Lewra ez dixwazim Komîsyona Piştgirîya Navnetewî - ku li vir tê avakirin- bi wezî- feyeke weha rabibe: ji bo ku em bikarin mesela kurd bînin rojevê, bila stratejîyeke xwedî tesîr bê amadekirin. Û bê guman di vî warî de karekî mezin dikeve ser milên rêxistinên derveyî hukûmetan.

www.arsiwakurdi.org

Helena Qasîmlo:

Bêdengîya li ser mesela kurdan, îro têt şikandin.

Hukûmeta Awusturyayê ji bo ronkirina mesela cînayeta Qasimlo tiştekî nake, înformasyonê nade mehkemê. Hêvîya min ew e ku dê rojekê tola wan bêt stendin û 'edalet bi cih bêt. Lê ji bo bicihhatina 'edaletê divê em xwe bilivînin.

Jîyana Ebdulrehman nîşana evîna wî ya ji bo mirovan û sîyaneta wî ya ji bo mafên mirovan e. Ji ber vê evîn û sîyaneta xwe îro ne li vir e.

Li ser mesela kurdan bêdengîyek mezin heye. Îro ev bêdengî têt şkandin. Sedeme şkestina vê bêdengîyê jî têkoşîna kurdan bixwe ye ku xebata Ebdulrehman jî beşek ji vê têkoşînê bû.

....Rafsancanî li Îranê kontrol xist bin destê xwe. Lê kuştina Qasimlo xuya dike ku ew ne tagirê demokrasî û azadîyê ye. Pir zehmet e ku ji îro mirov bikare paşeroja (musteqbel) Îranê bibîne. Lê em dikarin hinek tiştan bibêjin. Dibe ku du senaryo hebin; Ya yekê dibe ku di nav çerçewa Cumhûrîyeta Îslamî de serbestîyeke qismî, lîberalîzasyoneke qismî çêbibe; hinek qanûnên hişk bên rakirin, bo nimûne dibe ku çend partî bibin legal. Rê li ber sektora taybetî bêt vekirin, çûnûhatina ji der ve hêsantir bibe. Dibe ku li ser cil û bergên jinan jî hinek serbestî çêbibin. Danûstandina di gel rojava nermtir bibin. Û bi van tedbîran Cumhûrîyeta Îslamî dikare heta demeke din li ser piyên xwe bimîne. Û Refsancanî dikare polîtîkayeke weha bide ber xwe. Lê li pêş wî sê asteng hebûn; Xumeynî-ku niha ev asteng nema-, hinek ayetullah û tevgera otonomî ya kurd ku Refsancanî xwest bi kuştina rêveberên tevgerê wê bê serî bihêle.

Belê bi hatina lîberalîzasyonê wê muhtewa îslamî bere-bere ji holê rabibe. Her gava ber bi azadîyê ve tê avêtin, gaveke din bi xwe re tîne.

Senaryoya din jî nakokî û şerên di nav ayetullahan bixwe de dizê. Dibe

ku nakokîyên di navbera wan de gur bibin û bibin sedema şerekî navxoyî di navbera du grûban de. Û bi vî awayî jî rê li ber dîktatorîyeke temem vebibe. Lê bicihhatina senaryoya duyem bi ya min îhtimaleke biçûk e...

..... Helbet îro rejîma li Îranê lawaz bûye û di nav krîzê de ye. Lê rastîyeke din jî ew e ku ne li Tehranê, ne li cihekî din yê Îranê bedîlê wê tuneye. Li Îranê çi ji alîyê leşkerî, çi ji alîyê piştgirîya gel ve rêxistina herî bi hêz Partîya Demokrat a Kurdistana Îranê ye. Wê şîyan heye ku rejîmê lawaz bike. Tevî vê jî Kurdistana Îranê %7 ji erdê Îranê ye û kurd %17 ji nifûsa giştî ya Îranê ne. Lewra bi serê xwe kurd nikarin bibin bedîlê hukûmetê, yan alternatîva wê. Yekîtîya hemû hêzên demokrat ên li Îranê dikare bibe alternatîv. Welat aştî, azadî, û tenayîyê dixwaze. Eger giş îranî bikarin li dor van daxwazan bicivin, bere-bere ji bo hemû gelên li Îranê demokrasîyê bidin pêşîya xwe, hingê her tişt ber bi başbûnê ve diçe. Cînayeta Wîyana xuya dike heta ev tişt bi cih neyê, kurd nikarin otonomîyê bi dest xin.

Dema ez qala yekîtîya hêzên opozisyonê dikim, ez dixwazim ku hûn min şaş fam nekin. Ez dizanim ku her kesekî îro li vir dixwaze yekîtîya kurdan bixwe û yekîtîya wan di gel hêzên opozîsyonên ku welatên ku kurd lê dijîn, bi cih bêt. Ez dizanim hinek dîtin hene ku dibêjin "bê cudahî" divê bi hemû hêzên opozîsyonê re yekîtî bê çêkirin. Lê gelo ma ev mumkun e? Eger mirov demokrat be, divê musamahakar be. Li hember hevwelatîyên xwe û nêrînên cihê musamahakar û vekirî be. Lê demokratek çi cara nikare di gel kes û alîyên ku ji dûr û nêzîk 'elaqet bi demokrasîyê re nebin, yekîtî çêbike. Navgîn, wesîte nikarin şûna armancan bigrin. Mucahidînî Xelq îdîa dikin ku sîyaneta wan ji demokrasîyê re heye. Lê hevkarîya 4 salî ya P.D.K.Îranê bi wan re xuya kir ku Mucahidînî Xelq ne musamahakar in, nikarin tehemulî dîtinên din bikin. Bi gelek wesîle û riyan gotin ku: "Em bi tenê dikarin li ber destê Xwedê hesabê bidin, ne ji bo hevkarên xwe". Eger hûn li pirêza wan binêrin, hûn dê bibînin ku di navbera wan û Cumhûrîyeta Îslamî de ferq nîne. Hevkarîya bi wan re dikare bigihe encamên xirab.

Qralî, şahî. Hûn dizanin ku kurê şah daxwaza şahîtîyê dike. Li Îranê qralî bingehekî xurt ê sîyasî nînin. Hêza wan a bingehîn ordîya Îranê bû, lê ordî jî di van 10 salên dawî de ji hev ket. Hatina şahîtîyê bo Îran wê ji şahîtîya li Swêd an li Ingiltere cihêtir be. Li Îranê wê şahîtî her tim bibe dîktatorî. Dîktatorîyet nikare bibe xwedîya bingehekî gelî. Lewra jî ew dîktatorîyet wê bibe lîstika hêzên ji der ve. Dîroka hevçerx şahida me ye ka çawa şahên Îranê bi Rûsya Mezin, Brîtanya û Emrîkayê ve hatine girêdan. Şahîtî li dijî azadî û serbixwebûnê ye. Her weha şahîtî împaratorî ye, merkezîtî ye û li dijî otonomîyê ye. Çinkû otonomî ji merkezîyetê dûrketin e.

www.arsivakurdi.org

Prof. HEINDRYX,
(Toksikolog-Belçîka)

" Ez dixwazim li ser durûtîya cîhanê bipeyivim "

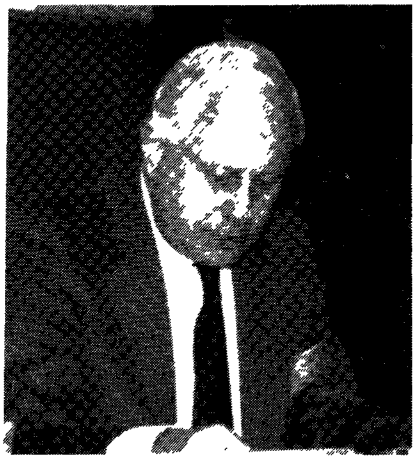

Ez dixwazim çêlî felaketa Helebçe ji we re bikim ku ez navê "qirkirin" ê li ser deynim. Koma Milletan nekarî biçe wir, ji me re gotin, em çûn. Ez wek esîrekî kampa nazîyan dikarim vê bibêjim ku em di wextê xwe de li gel Frensa li dijî nazîya xebitîn. Ez hatim girtin. SS'an pakêtên tiştan yên ku ji me re dihatin, vala dikirin û pakêtên xir û xalî didan me. Mena vê ew e ku Xaça Sor kêr tiştekî nayê? Bi ya min dema mesele tê ser mafên mirovan û li hember sefalet û feqîrîya li dinê gotina li jor mixabin rast e. Tecruba min ya şexsî ew e, çinku dema em esîrên nazîyan bûn, Xaça Sor alîkarî nedikir.

Li ser pirsa wezîrê karên ji der ve yê Belçîkayê, Îraqê got ku çekên kîmyayî nehatine bi kar anîn. Îro dîsa ji welê dibêjin. Dema di meha 1'ê de li Fransayê li ser çekên kîmyayî bi însîyatîfa Mîtterand, konferansek çêbû, herkesî li dijî bikaranîna wan peymanek mûr kir. Li Angolayê kubayî gazê bi kar tînin ku gaz malê Sovyetê ye. Ev durûtîyek e û hew. Koma Milletan jî tiştekî nake. Çima? Çinku li Koma Milletan Mafê dengdana eqelîyeta nîne. Wan îmkana bilindkirina dengê xwe nîne. "Frans Lîberte" vê yekê dike. Ez li pêş we hemûya cesareta wan pîroz dikim. Û ez Frensayê jî pîroz dikim. Heta niha yekem welat e li Ewrûpayê ku konferansek weha amade kir.

Gava hinek nimûne û delîl ketin destê me û em li ser wan xebitîn, (li ser nanê bi jehr û li kampa Mêrdînê -Wergêr) min bi telefon ji konsolosê Tirkîyê yê li Belçîkayê pirsî, wî got: "Li Tirkîyê meseleyek weha neqewimîye, ew buhtan e, îftîra ye". Ez dixwazim ji we re bibêjim ku mesele çawa diqewimin. Mixabin teknolojîya Ewrûpayê ye ya ku têt firotin. Û bi taybetî firotina welatê min Belçîkayê ye jî. em dizanin ku li Îraqê û Lîbyayê embarên mezin yên jehr û çekên kîmyayî hene. Bi sedhezaran ton ji Ewrûpayê çû û li Rojhilata Navîn tê embarkirin. Ev maddeyên xam in.

Li ser mesela kurda çi bû. Ji me xwestin ku em biçin Helebçê. Ji ber ku Koma Milletan nekarî biçe, ez çûm. Îraqê rê neda me, em bi ser Îranê re çûn. Dema em gihiştin Helebçê, hîn hemû nemiribûn. Me dest bi hejmartina kuştîya kir û 3500 kes hijmart û me dît ku bi bombên kîmyayî hatibûn kuştin. Îraqê 3 bomba bi kar anîn. « bombên cihê yên kîmyayî. Piştî teqînê mirov dikare bibîne ka bombe ji kîjan maddên kîmyayî pek hatîye. Û me li ser çermê mirovan tesbît kir ku yek SÎYANUR e, -Sîyanur dikare berî ku tu bikarî tirimbêla xwe bişuxulînî, te bikujeyê din FOSFOR e ku gaza 'esebê ye û di şerê duyem ê cîhanî de elmanan bi kar anîbûn. Elman vê gazê baş nas dikin, çinku di kampên nazîyan de ev gaz li ser esîran hatibûn ceribandin. Ev gaz di navbera 5 û 10 deqîqan de dikuje. Û ÎPERÎT di şerê yekem ê cîhanê de bi kar hatîbû. Dîsa elmanan gelek leşkerên frensî û belçîkî bi vê gazê kuştibûn. Gava ev her sê gaz tên tevlihevkirin, xilasbûn ne mumkun e. Çinku jehreke pir xeter peyda dibe û tesîrên wê bi salan dom dikin. Tesbîtkirina van gazan hêsan bû li Helebçê. Îraq ji 1984'an û vir de van gazan bi kar tîne.

Me çend kurdên birîndarên van gaza tedawî kirin. Li nexweşxana "Gan" ya Belçîkayê. Hinek zarok û dîyên wan. Me xwest em bizanin ka em dikarin çi bikin. Me hinek xilas kirin, hinek jî mirin.

Min rapor bo sekreterê giştî yê Koma Miletan Perez de Cuellar û Cenevreyê hinartin. Lê dixwazim bibêjim ku Îraq çi cara ji ber vê cînayetê nehat mehkûmkirin, cezakirin.

Em bi helîkoptera li ser gundan derbas bûn. Ne bi tenê Helebçe bû. Li gundên ku me dîtin, mirovekî bi tenê jî sax nemabû. Lê me nekarî ji ber êrîşên îraqîyan deynin gundan û em vegerîyan.

Li Helebçeyê çi qewimî? Van her sê gazan gelek mirov kuştin ku piranîya wan bi otobusan bo Îranê hatin veguhastin. Rê 24 saet bû. Hema bêje nîvê birîndaran di otobusê de berî ku bigihin nexweşxana, mirin. Hingê çi derman û amîrên me nebûn. Çi kes an nexweşxane nedizanî wê çi bike. Lewra kurd, gelî kurda milletê we hat qikirin. Û %60 î kuştîyan zarok û dayikên wan bûn.

Dema em tên encama vê sosretê, ez dixwazim li ser durûtîya cîhanê û tirsonekîya welatan bipeyivim. Çima? Piştî şerê dawî, "Mehkema Nurenburg"ê çêbû û dinya alemê ji ber qetlîamên qereçî û cuhîyan Hîtler mehkûm kir. Ev mehkûmkirin pêwist bû. Lê êdî kes qala qirkirinan nake. Xelk dikarin bikujin, bi gaza tovê mirovan biqelînin, bêyî ku bên mehkûmkirin. Ev trajedîyeke mezin e. Eger em bixwazin mafên mirovan bi cih bên, divê em ji «mafê jîyanê" dest pê bikin.

Piçekî jî li ser zehmetîyên li pêş tedawîyê bipeyivim. Terkîba her sê gazan. Pir zehmet e. Ji bo ku mirov bikare vê terkîbê çêke, divê mirov alîmekî pir zana û jîr be. Ev terkîb ji % 60 mirovan dikuje. Û ez sipasîya rêxistinên mirovî dikim. Ji ber tev karê me bi riya wan meşîya. Ji ber ku mixabin hukûmetan di vî warî de tiştek jî nekirin. Min wîze xwest ji hukûmetên ewrûpî, wîze ji birîndaran re ji bo tedawîyê. Ji Îngîltere, Belçîka û Emerîka. Wîze nedan çinku "Ev problemek sîyasî ye". Hûn dizanin me'na vê bersîva çî ye. Emrîka, Sovyet, Angola, Efrîqa Başûr. Û ev sîyaset e. Anku eger hûn bixwazin di şerekî de teserûfê bikin, dikarin xelkê bi gaza bikujin. Kes tiştekî nabêje. Lewra karê rêxistinên mirovatîyê pir zehmet e.

www.arsivakurd.org

Endamê Komîta Danûstendinên ji derve ya Senatoya Emrîkayê, **Peter Galbraith:**

Çekê kîmyayî polîtîka leşkerî ya Îraqê bû

Bi emrê Komîta Danûstendinên ji der ve ya Senatoya Emrîkayê ez di salên 1984 û 1987'an de du cara çûm Kurdistana Îraqê. Min dît ku ji ber polîtîka Îraqê di navbera van salan de rewş çiqas nexweş bûye. Di sala 1988'an de li ser bikaranîna çekên kîmyayî li Îraqê min raporek amade kir. Ez dê li vir pir bi kurtî qala encamên vê raporê bikim. Delîlên pir eşkere û xuya di destê me de hene ka çawa di tebaxa 1988'an de li Îraqê çekên kîmyayî bi kar hatine. Çekên kîmyayî beşek bûn ji polîtîka leşkerî ya Îraqê, ji bona ku gundên Kurdistana Îraqê vala bikin. Gund û bajarên biçûk serûbin kiribûn. Xelkê gundan di bin kontrola leşker de bo cihên din dihatin nefîkirin. Teror hebû. Çekên kîmyayî li 49 gundan hatibûn bikaranîn, lê ev reqem hîn meztir bû. Bi hezaran qurban hebûn. Hinek kurd revîn, çûn Tirkîyê. Lê li ser sînoran qurban bi dehhezaran bûn. Çinkû nehiştin em nêzîkî sînor bibin. Û piştî îlona 88'an bêdengîya mirinê konê xwe li ser Kurdistana Îraqê veda. Hukûmeta Îraqê li hember gotinên me bêdeng ma. Em bi gelek kurdan re peyivîn. Hemûyan jî yek tişt got. Di tebaxa 1988'an de balefirên Îraqê çûne ser gundan û her balefirekê 3 yan 4 bombên kîmyayî berdan. Bombe pir bêdeng bûn û bêhna sîrê, bêhna bacansorên kifko û bêhna sêvan ji wan dihat. Paşê jîyan rawesta. Çûk jî mirin. Dawîyê leşkerên Îraqê bi maskan hatin nav gundan û bi reşaşan kesên sax dan ber gullan. Û paşê jî kelexên wan bi buldozeran di nav kavilên xanîyan de bin ax kirin.

Em bi gelek kurdan re peyivîn; bi pêşmergan re, bi zarokan re, bi jin û pîran re. Şahid wek axê bûn. Hûn dizanin ku ekîbên telewizyona îngilîz bi dizî çûn Kurdistana Îraqê û ji bin erdê perçên bomba derxistin, delîlên çekên kîmyayî anîn.

Bi dîtina min ya şexsî, di derheqa vê cînayet û gunehê herî mezin de delîl hene. Di çarçewa Koma Milletan de 8 ekîbên lêkolînê gihiştin her vê encamê.

Wezîrê karên ji derve yê Îraqê ku cîgirê serokwezîr e jî, Tariq Ezîz bi devê mukir hat ku çekên kîmyayî bi kar hatine.

Ji bo ku em bikarin li dijî Îraqê tiştekî bikin, divê Emrîka û Ewrûpa bi hev re biçin ser meselê, zixtê li Îraqê bikin.

Elena Bodun (ji Sovyetê):

" Li Sovyetê kêm qala kurdan dibe "

Li Yekîtîya Sovyetê pir kêm weşan hene ku qala kurdan dikin. Civaka Sovyetê civakeke girtî ye. Mixabin mesela kurd li welatê me weke ku pêwîst olan nade.

Li Sovyetê kurdên ku hatine nefîkirin jî hene. Lê qetlî'am çênebûne. Tevî nefîkirinan jî, gelê kurd karîye huwîyeta xwe biparêze. Belê divê bêt gotin ku di warê parastin û pêşxistina kultura xwe de kurd pêrgî probleman bûne.

Li Sovyetê kurdên êzîdî hene, ku rêveberên Sovyetê çêlî problemên wan nekirine.

Ji der ve welê dihat zanîn ku li Sovyetê tev problemên netewî çareser bûne, problema standardên jîyanê çareser bûne; lê em îro welatekî hilweşîyayî, ji hevketî li pêş çavên xwe dibînin.

Dostînîyê deynin alîkî, di navbera gelên Sovyetê de dijminatî heye. Li gor îstatîstîkên resmî îro li Sovyetê 40 milyon kes di nav xîzanî û feqîrtîyê de dijîn. Piranîya gelan ev rastî fam kirine. Û mixabin îro her kes dixwaze bê rojavayê. Ji ber vê yekê rojava ji nû ve dixwaze Sovyetê fam bike.

Rewşa kurdên li Sovyetê jî di cîkî de girêdayî vê yekê ye.

Jerry Laber, *Seroka Grûba Çavdêr a Helsinki li Emrîkayê.*

" Trajedîya gelê kurd ez serûbin kirim"

Berî ku ji bo vê konferansê bêm Parîsê, min gotibû ku ez naxwazim bipeyivim, bi tenê dixwazim guhdarî bikim, ji ber ku hevalên xwedî tecrube û li ser mesela kurd xwedî zanîn pir in. Lê do dema min guhdarîya we kir, ez welê bi heyecan ketim ku min fikra xwe gûhûrt û ez dixwazim çend gotinan bibêjim. Çinkû trajedîya gelê kurd ez serûbin kirim, mejîyê min rawesta; qirkirin, îşkence, jehirdan, çekên kîmyayî, girtin, nefîkirin, rewşa kampên penaberan, polîtîka welatên rojava ya ku li dijî statuya penaberan, qedexeya li ser ziman, muzîk û kultura kurdan, xopankirina gund û bajaran û her weha vê civînê bixwe mejîyê min serûbin kir. Min di jîyana xwe de evqas kurd li cihekî nedîtibûn. Piştgirîya dewleta Frensayê jî bo vê civînê tesîr li min kir. Ev civîn û livîn belkî derîyê xêrê ji me re veke. Belkî li hember qirkirina gelê kurd ji me re bibe hêvîyek.

Rêxistina me rêxistineke 'insanî ye. Em di derheqa welatan de li ser mafê mirovan raporan amade dikin, ji dewletan re dişînin.

Heta niha rêxistina me li ser rewşa kurdên li rojhilata Tirkîyê dixebitî. Lê em dê li ser kurdên Îraq, Îran, Sûrîyê û Sovyetê jî xebata xwe geş bikin.

Beyana Dawî
ya "Konferansa Navnetewî li ser Mafên 'Insanî û Huwîyeta Kulturî ya Kurdan"

"Konferansa Navnetewî li ser Mafên 'Insanî û Huwîyeta Kulturî ya Kurdan" ya ku di rojên 14.15-10-1989'an de bi însîyatîva Weqfa Azadî ya Frensayê (France-Libertes) û Enstituya Kurd, li Parîsê bi cih hat, di dawîya karên xwe de gihişt biryarên li jêr;

- Konferans rewşa trajîk ya gelê kurd ya ji bo parastina huwîyeta kulturî û berhingarîya ji bo mafên mafên rewa yên polîtîk û demokratîk, li her welatê ku lê dijîn digre ber çavan û xalên li jêr îlan dike;

- Konferans dixwaze bi riya komîteyekê xebata xwe bidomîne ku ev komîte wê parastina mafên 'insanî li welatên ku kurd lê dijîn wek erkê serekî deyne pêşîya xwe; ev komîte wê ser bi Weqfa Azadî ya Frensayê be û derîyê wê ji bo hemû parlementeran vekirîye;

- Konferans dixwaze ku nûnerên gelê kurd ji bo Parlementoya Ewrûpa, Konseya Ewrûpa û bo hemû civînên mezin ên navnetewî bên vexwendin;

- Konferans dixwaze çêkirina çekên kîmyayî bi riya qanûnên netewî bên qedexekirin û ji bo ambargoya ekonomî û dîplomasî li dijî welatên ku tev qanûnên navnetewî diperçiqînin û çekên kîmyayî bi kar tînin, mûrkirina peymaneke navnetewî daxwaza konferansa me ye;

- Konferansa me ji bo stendina statuya çavdêrîyê li Asambla Giştî ya Koma Milletan û li civînên navnetewî dixwaze ku organîzasyonek bêt avakirin ku nûnerîtîya tev kurdan bike;

- Bi pêşnîyara Profesor Sakharof, konferansa me ji bo misogerkirina aştîya navnetewî ji sekreterê giştî yê Koma Miletan dixwaze ku li ser mesela kurd civîneke taybetî bê çêkirin;

- Konferans balê dikşîne ser rewşa dramatîk ya kurdên penaber; li gor daxwaz û vîyanên vî gelî bi taybetî ji bo arîkarîyeke 'insanî ya aktîftir dixwaze ku yekser li gel Komîserîya Bilind ya Penaberan pêwendî bên girêdan ku Komîserîya Bilind ya Penaberan dikare li ser vê meselê civîneke taybetî çêbike.

- Konferans qedera trajîk ya kurdên ku hatine nefîkirin mehkûm dike; daxwazê ji welatên bi meselê re 'eleqedar dike ku prensîbên huqûqî yên navnetewî bi cih bînin; eger bixwazin divê arîkarîya 'insanî ji wan re bê kirin;

- Konferansa me bi musirî dixwaze ku biryara bi tarîx 8.12.1988 û reqem 43/131 ya Asambla Koma Miletan bi cih bê ku ev biryar rê dide rêxistinên ser bi hukûmetan an li derveyî hukûmetan ku bikarin bi qurbanên nefîkirî re bi serbestî pêwendîyan girêbidin.

Konferans dixwaze berî tîrmeha 1990'an bi serpereştîya Komîta Swêdî ji bo Mafên Kurdan, li Stokholmê bicive.

www.arsivakurd.org

Nadir Nadirof, *(Endamê Akademîya Zanistî ya Almaata)*

Kurd Li 9 Komarên Sovyetê Hatine Belavkirin

Gelî xuşk û birayên 'ezîz!
Em kurdên Sovyetê pir şa û bextîyar in, ji ber ku îro kurdên hemû alîyan di gel Sovyetê û nûnerên 26 welatan li Parîsê civîyane ji bo ku qala mesela kurdan bikin. Li ser navê kurdên Sovyetê ez pir sipasîya Daniella Mitterand û "Weqfa Azadî ya Frensayê" û Enstituya kurdî ya Parîsê dikim, ji bona amadekirina vê civînê.
Eger ez bi kurtî çêlî kurdên Sovyetê bikim, divê bibêjim ku riya wan her tim deşt nebû. Li pêşîya wan çal hebûn, kort hebûn, şahî hebû, şînî hebû. Piştî şoreşa oktoberê giş millet gihiştin azadîya xwe. kurd jî. Di qanûna bingehîn ya Sovyetê de hat nivîsîn ku tev milletên Sovyetê yek in, giş bira ne û wekhev in. Di sala 1923'an de bi arîkarîya Lenîn ji li Azerbêcanê, Kurdistana Sovyetê hat damezirandin ku bajarê Laçîn paytextê wê bû. Xwendingehên kurdî vebûn, rojname û pirtûkên bi kurdî çap bûn. Nivîskarên kurd bi zimanê xwe nivîsîn, tîyatroya kurda çêbû. Ev hemû ji bo kurdan şahîyek bû. Lê şahîya me pir dom nekir; di sala 1929'an de "Kurdistana Sovyetê" hat rakirin, xwendingehên kurdî hatin girtin. Rast e li Êrîvanê rojnama kurdî "Riya Teze" hat weşandin. Komela Nivîskarên Kurd ava bû, xwendingehên kurdî vebûn, di radyoyê de weşana kurdî dest pê kir. Lê derba herî mezin di salên 1939 û 1944'an de li kurda ket; piranîya kurdên Qafqasyayê bo Asya Navîn, Qazaxistanê hatin surgunkirin. Hemû jî nebirin cihekî; her gundek, her malek birin gundekî. Yek ji wan ez bûm. Babê min nemabû, diya min bi 9 zarokên xwe ve şerê jîyanê dikir. Şevekê hatin, ji me re gotin: "karê xwe bikin, sibe hûn ê biçin". Em dê bi kû de biçana, wê çi bihata serê me, me nedizanî. Roja din em li tirimpêla siwar kirin û meh û

nîvê em bi rê çûn. Dawîyê em li Qazaxistanê anîn xwarê. Min li Qazaxistanê xwendina pêşî xilas kir. Dema min doza xwendina bilind ji wan kir, ji min re gotin: "mafê te yê xwendinê nîne, tu hatîyî nefîkirin". Min li wan vegerand: "mane qanûn dibêjin ku hemû millet wekhev in, mafê wan heye ku bixebitin, bixwînin. Mane em jî hevwelatîyên Sovyetê ne". Gotin: "Na. Heqê we yê xwendinê nîne". Em 20 sala li gundekî man. Heqê me nebû ku em ji gundê xwe biçin gundekî din. Min ji Stalîn re name şand û got ku ez dixwazim bixwînim. Bersiv hat, ji min re gotin: "tu dikarî bixwînî, lê li bajarekî biçûk". Ez çûm bajarekî biçûk, min xwend. Dema di salên 1956-1960'an de surguntî ji ser me rakirin, ez çûm Moskowayê û min xwendina bilind bi dawî anî.
Lê kurd li Sovyetê ji hev hatin qetandin, belavkirin. Niha li 9 cumhûrîyetên Sovyetê kurd hene. Li her gundekî 5 mal, 6 mal, 10 mal. Ev yek jî bû sedem ku kurd zimanê xwe ji bîr bikin, kultura xwe ji bîr bikin, dîroka xwe ji bîr bikin. Hûn bixwe dizanin ku ziman xwîna millet e, ruhê millet e, cegera millet e, dîroka millet e. Kurdê ku zimanê xwe nezanibe, bibûrin lê ew nîv kurd e. Bo nimûne ez çûm Turkmenistanê, nav kurdan. Kurd in, lê zimanê xwe ji bîr kirine; bi min re turkmanî yan bi rûsî dipeyivîn.
Perestroykayê di sala 1986'an de dest pê kir. Û gelek xêra wê ji milletên Sovyetê û ji kurdan re heye. Îsal sê sal in kurdên Sovyetê dikarin daxwazên xwe bibêjin ku dixwazin bi zimanê xwe bixwînin, pêş bikevin. Û ji bo vê yekê dixebitin jî. Bo nimûne di 20'ê meha gulanê de ji 9 cumhûrîyetan kurd li Moskowayê hatin ba hev, mîtîngek çêkirin. Roja din rêveberên dewletê em qebûl kirin û em çûn, me daxwazên xwe ji wan re gotin. Ev cara yekê ye li Sovyetê diqewime. Berî niha bi mehekê jî civîneke kurdan hebû. Di wê civînê de tev xirabî û zilma di 70 salan de li kurda hatîye kirin, hat gotin. Belkî we bîhîstîye ku heval Gorbaçof di beyaneke xwe de got ku divê tev milletên Sovyetê bi pêş de herin, bo nimûne gelek zîyan gihiştîye kurda û teterîya, divê riya pêşketinê li ber wan vekin. Di van du salên dawîyê de çi hatîye kirin? Mesela li Qazaxistanê. LI Qazaxistanê 50.000 kurd hene ku piranîya wan li dorûberê bajarê Almaatê rûdinin. Ev du sal in keç û kurên kurd li Qazaxistanê bi zimanê kurdî dixwînin. Pirtûkên bi kurdî hene, tîyatroya kurdî heye, grûbên govenda kurdî hene. Komeleyek kurdi li Qazaxistanê ava bû. Her weha biryar hatîye dan ku li Moskowayê merkeza kultura kurdî bêt vekirin. Li Tiblîsê livînek baş heye. Hêvîya me ew e ku kurdên li Sovyetê bi hev re bixebitin. Dîsa hêvîya me ya herî mezin jî ew e ku gişt kurd bigihin hev, ji bo pêşdeçûna milletê kurd bi hev re têbikoşin.

www.arsivakurd.org

Li ser Konferansa Parîsê

S. Rêving

Ji çapemeniyên kurdî jî xuya dibe ku Konferansa Parîsê bi biryar û encamên xwe ve, di nav kurdan de dengekî bilind veda. Li ser kêmûkasî û serketinên wê dîtinên cûr bi cûr peyda bûn. Bê guman konferans ji alîyê navnetewîbûna xwe ve ji bo mesela kurd serketinek bû. Ji 32 welatan nûner beşdarî konferansê bûbûn û ji bo paşerojê jî biryarin hatin girtin ku pitir li ser mesela kurd bêt peyivîn. Lê nêrîna ku piranîya kurdan li ser hemfikir bûn ew e ku: "çima beşdarên kurd - ku hema bêje hemû jî sekreter, yan serok, yan berpirsên Ewrûpa yên partî û rêxistinên sîyasî yên kurd bûn - ne wek nûnerên partî û rêxistinên sîyasî yên kurd, lê wek şexsekî ji bo konferansê hatibûn gazîkirin?" Di hejmara 76 a Kurdistan Pressê de sekreterê Ewrûpa yê Partîya Rizgarîya Kurdistanê, Rûşen Aslan li ser beşdarnebûna xwe weha dibêje: "Nûnerên Enstituya Kurd ya Parîsê gotine ku 'Enstitu ne rêxistinek sîyasî ye, bi karê sîyasî ranabe, lewra jî em nikarin rêxistinên sîyasî yên kurd gazî konferansê bikin'". Ji ber vê yekê jî Rûşen Aslan beşdarî konferansê nabe.

Bê guman ne pêwîst e ku mirov li ser "bahane" yek weha ya Enstituya Parîsê bi dirêjî bipeyive. Eger weha ye çi xusûsîyeta kulturî yan ilmî ya Celal Talabanî, Mehmûd Osman, Samî Ebdulrehman, Serhad Dîcle, Nacî Kutlay û h.w.d. hebû ku ji bo konferansê hatibûn gazîkirin? Her weha çi ji alîyê xusûsîyeta beşdarên kurd û bîyanî, çi ji alîyê rojeva konferansê ve hîn berî konferansê jî xuya bû ku konferans ji çarçewa "karê kulturî", yan "ilmî" derketîye û di bingehê xwe de karekî sîyasî ye. Gelo ew kesên bîyanî yên ku bi awayekî resmî û ji alî sîyasî ve nûnerên hukûmetan bûn, kî bûn û kê ew gazî konferansê kiribûn?

Bi huwîyeta kes yan alîyên ku bi amadekirina konferansê rabûne, ji axaftinên wan yên li wir û ji biryar û encamên konferansê jî xuya bû ku însîyatîva konferansê di destê sosyal demokratan de bû û di rewşa îro de kes ji wan naxwaze mesela kurd ji çarçewa "mafên insanî" derkeve. Jixwe kesên beşdar û xwendevanên ku gotinên wan xwendibin, baş tê digihin ku ew kesên di konferansê de xwedî însîyatîf bûn, bi zanîn mesele ji "mafê çarenivîsa kurdan" dûr dixistin û mafên mirovî didan pêş. Ji bilî kurdên beşdar, yekî jî rexne yan 'gazindek' ciddî ji Tirkîye, Îran, Îraq, yan Sûrîyê re nanî. Wezîrê frensî Bernard Kuochner dikare dersa demokrasîyê bide kurdan û ji wan bixwaze ku :"ji bo serketina konferansê divê hên guhdarîya heyeta îraqî bikin", lê nikare rexnê li şirketên frensî, yan hukûmeta xwe bigre dema ku Frensa yek ji welatên yekemîn e ku çekan dide Îraqê û danûstandinên piralî yên ticarî û aborî di gel wê hene.

Ji beyana Celal Talabanî dîyar dibe - Kurdistan Press. Hej. 76 - ku berî çêbûna konferansê haya wî ji konferansê hebûye. Tecrubên serhildanên berê yên kurdan û yên gelên din û bê guman tecrubên Talabanî bixwe jî baş nîşan dane, eger mirov ne alîyek be ji meselê, bi gotineke din, eger mirovî ew quwet nebe ku daxwazên xwe li ser xelkê ferz bike, wê însîyatîf ji destê mirovî derkeve û biryar û encam wê li gor dilê xelkê bin. Rewşa îro ya welatê me li her çar perçan jî, li derveyî welêt jî yekîtî û hevgirtina hêzan wek wezîfeyeke bingehîn danaye pêş partî û rêxistinên kurd. Çima berî konferansê Celal Talabanî tev partî û rêxistinên kurd ji meselê agehdar nekirin û bi hev re rûneniştin û li ser polîtîkayeke muşterek nepeyivîn? Eger ne, hinek sekreterên partîyan, nûnerên rêxistinên sîyasî yên kurd bi xêra konferansên ku ewrûpî amade dikin, rûyên hev bibînin, silava li hev bikin, di konferansên bên de kurd bixwazin, nexwazin jî wê heyetên îraqî bên û bipeyivin.

Dîsan pêwîst e bêt gotin ku li Tirkîyê û li Kurdistana Tirkîyê bi sedan rojnamevan, xwedî û berpirsên kovar û rojnaman, zanayên cihê cihê ji ber ku li ser mesela kurd nivîsandine, niha di girtîxane, yan di mehkeman de ne. Li Tirkîyê ne bi tenê kovara "Özgür Gelecek" nesîbê xwe ji sansûra hukûmeta tirk girtîye. Lê Kemal Burkay bi tenê qala wê kovarê kir. Ez nizanim pêwîst e ku mirov bibêje, di konferansên navnetewî de mesela herî girîng ew e ku mirov doza kurd di rojeva qada navnetewî de bigre û bixebite ku biryarên ciddî derbiçin. Neku konferansê wek firseteke propoganda rêxistina xwe bi kar bîne. Mesele, mesela hemû kurdan e.

Konferansa Stokholmê li pêşîya me ye û kurd hemû dixwazin ku partî û rêxistinên wan bi karê xwe rabibin.

Federasyonê SHP protesto kir

Partîya Sosyal Demokrat (SHP) ya Tirkîyê 7 parlamenterên kurd ji partîyê derxistin, ji ber ku beşdarî konferansa li Parîsê bûbûn.

Di rojên 14,15-10-1989'an de 7 parlamenterên kurd; Ismail Hakki Onal, Kenan Sonmez, Adnan Ekmen, Mahmut Alinak, Salih Sumer, Mehmet Ali Eren, û Ahmet Turk, ên SHP'ê beşdarî konferansa li Parîsê bûn. Piştî ku parlamenter vegerîyan Tirkîyê, SHP biryar da ku ji ber beşdarbûnê 7 parlamenteran ji partîyê derxe û biryar bi cih anî. Li ser vê kirina şovenist, Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê telegrafeke protestoyê ji bo serokê SHP Erdal Inonu û grûba parlamentoyê ya SHP hinart û biryar bi tundî protesto kir. Her weha ji bo her heft parlamenteran nameyeke piştgirîyê hat şandin.

Komîta Giştî ya Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê biryar girt ku vî karê antî-demokratîk û şovenist yê SHP di dengê giştî yî Swêdê de eşkere bike. Ji bo vê yekê 349 parlamenterên parlamentoya Swêdê bi nameyekê ji rewşa her heft parlamenterên kurd hatin agehdar kirin. Federasyona me wê li ser eşkerekirina rûyê reş yê SHP û serokê wê Erdal Inonu berdewam bixebite.

Li ser biryara SHP'ê, gelek parlamenterên kurd û tirk yên SHP ji partîyê îstîfa xwe dan.

www.arsivakurd.org

Konferansa Parîsê

Keya Îzol

Konferansa Parîsê ku di 14-15 yê meha çirîyê li dar ket, aktualîteya xwe di nav kurdan de didomîne. Piranîya kurdên ku di vê konferansê de beşdar bûbûn, di çend noxteyan de hemfikir xuya ne.

"Konferans bi naverok, mustewa beşdaran, - çi beşdarên kurd, çi biyanî- bi deng û behsên xwe yên li awira giştî ya cîhanê ve gaveke girîng û pêwîst bû. Lê wê di warê hazirî û organîzasyonê de , kêmasîyên xwe yên berbiçav hebûn".

Noqta din ku li ser tê axaftin;

"Enstituya Kurd li Parîsê ku di dereca yekem de berpirsîyarê Konferansê bû, ji ber amadekirina konferanseke weha girîng puwanên baş, lê ji alîyê fonksîyon û rola ku di merhala hazirîyê û di dema civînê de lîst, puwanên nebaş girtin".

Her du pirs û dîtinên li jor, di bingeha xwe de girêdayî hevûdu ne. Ango bi kurtî; xebateke baş û girîng pêk tê, lê kesên ku vê xebatê xistin jiyanê, dibin hedef ji rexneyên tûj û ji ber vê yekê, di nav civata xwe de prestîja xwe winda dikin.

Helbet, ji bo kesên ku di nav xebat û haziriyê de beşdar nebûne, rexne, li paş qisekirin, baqiliya dereng û şîret kirin gelek hêsan e. Lê li gor bawerîya min babeta gotûbêjên îro ne ev in.

Îro pirsa girîng ev e:

Gelo ji bo çi em xwe dixin vê rewşê? Ev pirs ji bo me hemûyan e. Bersîva vê pirsê û her weha pirsên ku li jor hatin behskirin, xwe di rewşa kompleks ya tevgera gelê Kurdistanê de veşartîye ku ew jî rewşa sîyasî, rewşa rêxistinên Kurdistanê û danûstandina wan û rêxistinên me yên demokratîk e.

Eger li ser însîyatîfên ku di warê netewî de pêk tên, di navbera rêxistinên me de danûstandinên baş hebin, herkes bi rol û fonksîyona xwe tenê rabibe, wê karûbarên pêşerojê bi rêk- ûpêktir û encamên wan jî baştir bin.

Îro li pêş me dijwarîyên mezin hene ku em bikaribin kêmasîyên xwe û xwedîyên wan destnîşan bikin. Her weha platformeke netewî tuneye ku em di van meselan de kemasî û xeletîyên hevûdu rast bikin. Lê divê em bibînin ku li ber me meydaneke bê serî û bê sînor heye ku em hevûdu têbigihin.

Gelo, çi sebeb hebû ku rêxistinên me yên siyasî ne wek temsîlkarê partî yan rêxistinên xwe li konferansê beşdar bibe?

Gelo, çi fêde hebû ku di nav beşdarên konferansê de ferqîyet dihat çêkirin ?

Gelo, ji bo çi şexsîyetên kurd û nûnerên rêxistinên kurd bi resmî nehatibûn vexwendin?

Gelo, tiştekî baş bû, ku hinek beşdarên konferansê ji bo ku navên wan di lîsta resmî de nebûn, lê "bi heyran û qurban" dikarîbûn bikevin salona konferansê.

Pirsên weha gelek in.

Lê ya muhîm, bi rastî dewleta Fransa dîrektîfên wisa dabûn, yan ev bûyerana bi destê kurdan çêdibû. Ez bixwe ne bawer im ku nunerên dewleta Fransa tiştên weha bêmana ji kurdan daxwaz bike.

Nemaze ji bo konferansekê ku li ser mesela kurd be.

Wê gavê, dîsa wek her car xeletî yan kêmasî yê me bixwe ye. Helbet encama bûyerên weha bêmana, di warê xwebawerîya kurdan de rolekî gelek negatîf û xirab dilîze. Kurd li hember gelê xwe, li hember dijminên ku me wek ne mîlet didin nasandin û nemaze li hember bîyanîyên ku dostên kurda ne, ji alîyê şexsîyetbûna netewî de divê bi xurtî hewil bidin ku wek milet, wek netewe ku ji hev agehdar gavan bavêjin. Ne ku bi sedî sed aqsê wê em bên naskirin.

Her çend delegasyonên kurda di vê konferansê de ji îmtihaneke girîng derbas bûn, gelek tecrubên taze wergirtin jî, du axaftinên ku li konferansê li ser "şexsîyet", yan "karaktera" kurda hatin gotin, noqteyên weha bûn ku hemû kurd pê êşîyan:

Nûnerê kovara "Ber bi 2000'an" Dogu Perînçek, bi awakî gelek bêedeb hemû kurd gunehkar kirin ku em mesela xwe difiroşin dewletên xerbî. Ew di eslê xwe de nerehetîya alîyên xwe yên nasyonalîst, kemalîst verişî. Axaftina din, ji alîyê Dr. Bernard Kuochner çêbû, ku kurd tu tiştekî tênagihên, serhişk in. Ev nunerê bîyanî ku xwe dostê kurda dihesibîne, ev gotin kirin.

Her dû nimûnên li jor puwanên zor xirab bû bo me hemûyan. Lê em tu car ji bîr nekin ku wan eger firsend ji bo vê yekê nedîtana, wê nikaribûna li konferansa li ser kurda, li ber hemû temsîlkarên rêxistinên me yên siyasî, heqaretê li me bikin, me gunehkar bikin.

Me ev firsend bi destê xwe daye wan û loma divê em baş li ser vê yekê bifikirin û careke din bikaribin bersîvên wan wek netewe bidin.

www.arsivakurdi.org

Di dîroka Federasyona Komelên Kurdistanê de sala 10'em û bi vê helketinê

HEFTEYA KURDISTANÊ

- **Di rojên 27.28.29-10-1989'an de bi helketina 10 salîya Federasyona Kurdan li Swêdê, bi serpereştîya Federasyonê û Komîta Swêdî ji bo Mafên Kurdan, bi navê "Hefta Kurdistanê" çend çalakî li dar ketin.**
- **Ev çalakî sê rojan, li "Etnografiska Museet", bi beşdarîya hejmareke mezin a kurd û swêdîyan û bi awayekî serketî bi cih hatin.**
- **Roja 27.10.1989'an pêşangeha piranîya kovar, rojname û pirtûkên bi kurdî yên weşanxanên kurd, resim û heykelên hunermendên kurd li salona mûzê vebû, li ser aktîvîte û çalakîyên Federasyonê filmên video û diabild hatin nîşandan.**
- **Di roja 28.10.1989'an de bi serokatîya Lars Gunnar Eriksson di gel serokên berê yên Federasyonê, li ser dîroka Federasyonê, astengên ketine pêş xebata wê û rewşa wê ya îro panelek çêbû.**
- **Her dîsa vê rojê bi serokatîya Thomas Hammarberg û beşdarîya Hans Göran Frank, Maria Leissner, Karin Söder, Inger Koch Berith Eriksson, Ragn Pohanka, panelek li ser mafên 'insanî yên kurdan çêbû.**

Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê,îsal 10 salîya damezirandina xwe pîroz dike. Bê guman eger mirov dilêm û erka komelên demokratîk û kar û xebata ji bo civaka kurd li Swêdê bîne pêş çavan 10 sal di jîyana rêxistineke demokratîk de ne gelek e. Lê ji bo helsengandina xebata Federasyona Kurdan jî ne demek kin e. Weke di hejmara berê de jî me gotibû, em dê hejmareke taybetî li ser 10 salîya Federasyonê û 8 salîya "Berbang" ê derxin. Û di wê hejmarê de di gel aktîvîtên pîrozkirina 10 salîya Federasyonê, em dê cih bidin nêrînên cûr bi cûr ên li ser Fe-

www.arsivakurd.org

derasyonê û Berbangê. Xwendevanên me dikarin ji bo wê hejmarê ji niha dîtin, rexne û pêşnîyarên xwe ji me re bihinêrin.

Di rojên 27.28.29-10-1989'an de bi helketina 10 salîya Federasyona Kurdan li Swêdê, bi serpereştîya Federasyonê û Komîta Swêdî ji bo Mafên Kurdan, bi navê "Hefta Kurdistanê" çend çalakî li dar ketin.

Ev çalakî sê rojan, li "Etnografiska Museet", bi beşdarîya hejmareke mezin a kurd û swêdîyan û bi awayekî serketî bi cih hatin.

Roja 27.10.1989'an pêşangeha piranîya kovar, rojname û pirtûkên bi kurdî yên weşanxanên kurd li salona mûzê vebû, li ser aktîvîte û çalakîyên Federasyonê filmên video û diabild hatin nîşandan.

Di roja 28.10.1989'an de bi serokatîya Lars Gunnar Eriksson di gel serokên berê yên Federasyonê, li ser dîroka Federasyonê, astengên ketine pêş xebata wê û rewşa wê ya îro panelek çêbû.

Olof Tandberg li ser xebat û jîyana Ebdulrehman Qasimlo dîtinên xwe pêşkêşî guhdaran kirin. Her dîsa vê rojê bi serokatîya Thomas Hammarberg û beşdarîya:

Hans Göran Frank (Parlementerê Partîya Sosyal Demokrat)

Maria Leissner (Parlementera Partîya Gel)

Karin Söder (Parlementera Partîya Merkez)

Inger Koch (Parlementera Partîya Moderat)

Berith Eriksson (Parlementera Partîya Çep a Komunist)

Ragn Pohanka (Parlementer ji Partîya Keskan)

panelek li ser mafên 'insanî yên kurdan çêbû.

Gûrûbên govenda kurdî, govêndên deverên cihê yên Kurdistanê pêşkêşî beşdar û mêvanan kirin. Her weha helbestvanê mezin ê kurd Şêrko Bêkes çend helbestên xwe xwendin (di gel wergera swêdî ya helbestan ku ji alîyê jineke swêdî ve hatin xwendin). Li saloneke "Etnografiska Museet", keça kurd Meyro Zîlan li ser jîyana rojane û amîrên destkir yên kurda pêşangehek vekiribû ku gelek bala mêvanên kurd û swêdî kişand.

Di roja 29.10.1989'an de Îsmet Şerîf Wanlî li ser dîroka Kurdistanê semînerek da. Neh endamên Yekîtîya Nivîskarên Kurd li Swêdê helbestên xwe xwendin:

Şêrko Bêkes
Malmîsanij
Heme Se'îd Hesen
Mueyed Teyîb
Refîq Sabir
Xelîl Dihokî

Xebat 'Arif
Mehfûz Mayî
Silêman Qasimyanî

Şeva dawî ji pîrozkirina 10 salîya damezirandina Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê, Federasyonê tev beşdar û mêvan vexwend xwarina kurdî.

Di van her sê rojan de ressamên kurd ên li Swêd û Îtalyayê dijîn bi tabloyên xwe beşdarî çalakîyên pîrozkirinê kirin.

BO ROJNAMA SERXWEBÛN

Di hejmara 94 a rojnama Serxwebûn de bi navê "Îtîrafên Ajan-Provakatoran" û li ser navê Fevzi Açıkgöz, di derheqê Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê û hinek rêveberên wê de îddîane hatine weşandin.

Ji avabûna xwe heta îro (10 sal) Federasyona me ji bo çareserkirina problema civaka kurd ya li Swêdê; kurdên ku ji ber zilim û zordarîya welatên kolonyalist (Tirkîye-Îran-Îraq-Sûrîye) hatine Swêdê, têkoşîye. Di vî warî de, bi xebatên xwe yên ciddî û piralî û bi avahîya xwe ya demokratîk, Federasyona me bawerî daye piranîya kurdên li Ewrûpayê.

Di vê qonaxê de Federasyona me li gor program û destûra xwe xebat kirîye û wek di destûr û programê de hatîye xuyakirin, Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê rêxistineke demokratîk e û ne ji bo û ne jî li dijî çi rêxistineke sîyasî nexebitîye.. Ev prensîp ji alîyê hemû endamên Federasyonê ve hatîye qebûlkirin û di pratîka Federasyonê de jî hatîye îsbatkirin.

Tev îddîayên ku di "îtîraf" an de hatine pêş, senaryoyeke hûrfikirî ne û ji serî heta binî derew in.

Em didin xuyakirin ku di vê qonaxa giran û tevlîhev ya gelê Kurdistan tê de ye, ev îddîayên derew bi tenê xizmetê ji kirinên dewletên dijmin dikin.

Federasyon û tev kadroyên wê ji bo mafên demokratîk û civakî yên kurdên li Swêdê têdikoşin; em dîyar dikin ku wê Federasyona me bi hemû heza xwe ve û bi biryarî li dijî zixt û zilim û lîstikên dewletên dijmin raweste û ji bo eşkerekirina rûyê wan ê rast bixebite. Daxwaza me ji we ew e ku îddîayên derew yên di rojnama we de hatine weşandin, bên rastkirin.

Komîta Karger
Ya Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê
26.11.1989

www.arsivakurdi.org

Panela serokên Federasyonê

• Di roja 28.10.1989'an de bi serokatîya Lars Gunnar Eriksson (ji wezareta kar a dewletê) di gel serokên berê yên Federasyonê, li ser dîroka Federasyonê, astengên ketine pêş xebata wê û rewşa wê ya îro panelek çêbû.

Pêşdeçûn û pêşeroja grûba kurd li Swêdê

Lars Gunnar Erikssson: Vatinî hate dayin bo min ku îro ez vê panelê îdare bikim. Di vê panelê de 5 kes rûniştine ku di van salan de serokatîya Federasyonê kirine. Ji alîyê çepê; Hanefî Celeplî, Keya Îzol, Mahmût Kîper, Salîh Înce û Zinarê Xamo. Wek min berê jî behs kir ji şeş serokên berê,pênc li vir in û îro jî Keya Îzol serokatîya Federasyonê dike. Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê wek piranîya we jî dizane, îsal 10 salên xwe tije dike û îro yek ji wan rêxistinên ku di civata Swêdê de baştirîn etable bûye.

Federasyon di nav van 10 salên borî de ji gelek qonaxên dijwar derbas bû û bi her awayî li gor pêşdeçûna grûba kurdan xwe pêk anî. Ez fikirîm ku pêşî em piçek behsa dîroka Federasyonê bikin lê zêdetir li ser pêşdeçûna rewşa grûba kurd li Swêdê bikin û em pêşerojê çawan dibînin, wê rola Federasyonê dî vî warî de çi bibe, li ser wê bipeyivin. Lê pêşî ku em derbasî van noxteyan bibin, dixwazim bi kurtî behsa rêxistina bîyanî çi ye, ji bo çi pêwîstî bi rêxistinên weha heye, bi çi xebatan mijûl dibe, çend gotin bên kirin. Ez dixwazim pêşî ji Keya bipirsim.

Keya Îzol: Ez dixwazim spasîyên xwe pêşkeşî kesên ku di hazirkirina vê rojê de beşdar bûbûn bikim, Komîta Swêdî ji bo mafên kurd, Thomas Hammarberg, Lars Gunnar Eriksson û kesên din ku alîkarîyên xwe dan ji bo pêkanîna vê xebatê. Her weha dixwazim xêrhatina hemû kesan bikim. Wek Lars Gunnar jî pirsîyar kir, ji bo çi rêxistina netewî pêwîst e, Ji bo em bikaribin bersîva vê pirsê bidin divê em vegerin li ser tradîsyona Swêdê. Her weha girêdayî vê yekê û ew îmkanîyetên baş ku li Swêdê heye rê vekirîye ku her grûbek bîyanî dikarin komelên xwe saz bikin, û federasyonên xwe ava bikin. Ev tradîsyona Swêdê vê îmkana han amade kirîye. Lê ya gringtirîn, grûba kurda bi xwe hat merheleyeke ku daxwaz û xwestina yekbûyinê di nav wan de çêbû hem li welêt hem jî li derveyî welêt.Lewra du mercên esasî hebûn ku Federasyona me ava bû. Lê divê ez vekirî bibêjim ku rewşa îro ya baş jî tenê me memnûn nake, divê em xebata xwe hîn birêkûpêktir hîmê xwe baştir bikin. Pêwîstîya grûba kurda ji bo vê yekê heye. Ev herdu alîyên meselê girîng in û jixwe em dê di panelê de zêdetir behsa, çawa em dikarin hemû kurda temsîl bikin, em çawa dikarin alîkarîya hemwelatîyên xwe li Swêdê bikin, bipeyivin.

Lars Gunnar: Spas Keya. Gava Federasyon ava bû herdu salên pêşî serokatîya kollektîf hebû. Lê piştî demekî serokê Federasyonê hat hilbijartin. Salîh Înce serokê pêşî yê Federasyonê bû. Salîh, tu dikarî ji bo me behs bikî, zehmetî û mişkulên we yê mezin di destpêkê de çi bûn.

Salîh Înce: Problema pêşî ew bû ku komelên kurd li Swêdê wê gavê ne stabîl bûn. Ji pêwîstî û îhtîyaca kurdan bêxeber bûn. Bingeha wan zêdetir sîyasî bû û alîkî wan li welêt alîyê din jî li Swêdê bû. Xebatên ku dihatin çêkirin li ser yekîtîya kurdan nebû. Gava pîvanên sîyasî herî xurt bû zehmet bû ku hemû hêzan, li ser rewşa rast ya kurdan, bikaribe di dora xwe de bicivîne. Gava ez serok bûm, ev rastîya li pêş me bû û ev zehmetîyên me jî li pêşîya me bûn. Di nav komelên kurda civînek pêk hat û me biryar da ku em hemû hêzên xwe yek bikin û li gor rewşa Swêdê xebata xwe bikin. Sala ku ez serok bûm, em hatin wê qene'etê ku serokatîya kollektîf ne halekî baş bû û Federasyon bê serok nabe, pêwîst bû ku yek bikaribe Federasyonê temsîl bike. Helbet di destpêkê da gelek dijwar û zehmet bû. Lê piştî demekî ev mesele hal bû. Lê hîn wê gavê jî komelên me biçûk bûn, piranîya kurdan temsîl nedikirin, û ev problem jî piştî demekî hat helkirin û Federasyon hate rewşekî ku dikaribû hemû kurdan temsîl bike.

Federasyon hemû kurdên li Swêdê temsîl dike

Lars Gunnar: Spas Salîh. Em li wir dikarin bisekinin. Îro bi texmîn nêzikî 10-12 hezar kurd li Swêdê hene. Kes bi sedî sed nizane ku çend kurd li Swêdê

www.arsivakurd.org

hene. Ji ber ku hejmara kurdan bi awakî resmî tuneye û kurd wek hemwelatî yên çar dewletan tên qeyd kirin. Federasyon di warê temsîlê de di çi rewşê de ye. Ji hemû perçeyên Kurdistanê kurdan temsîl dike yan na.

Mahmût Kîper: Ez bawer im xelet e ku em meselê bi vê rengî biaxifin, ku Federasyon di warê temsîlê de di çi rewşê de ye. Herçend armanca dawî ew e ku Federasyon bikaribe hemû kurdan temsîl bike jî, divê em ji bîr nekin ku hemû kurd wek hev ne aktîf in, întresa wan bo xebata komele yan Federasyonê cuda ye. Gava em li şeklê civata Swêdê dinêrin, rewş her weha ye. Hemû kesên swêdî ne endamên partîyên sîyasî ne herçend 3 sala carekî raya xwe bidin jî. Loma ne pêwîst e ku em temsîleke weha ji bo Federasyonê bigerin. Lê em ji xebatên Federasyonê dizanin ku piranîya kurdan di nav xebata Federasyonê de ne û piştgirîya Federasyonê dikin. Herçend hemû ne aktîf û ne endam bin jî, piranî di nav xebatê Federasyonê de ne û em dikarin bi rehetî bibêjin ku Federasyon temsîla piranîya kurdan dike.

Lars Gunnar: Spas Mahmût. Hanefî tu dixwazî tiştek bibêjî.

Hanefî Celeblî: Kurd ji 4 welatên cuda tên Swêdê. Iran, Irak, Tirkîye û Surîye. Paşê kurd di van welatan de hene ku hatine nefî kirinê ji bo metropolên wan welatan. Wek mînak, hin kurdên Tirkîyê hatine nefî kirin bo rojava Tirkîyê, li Îranê bo rohilata Iranê, li Îraqê bo başûrê Îraqê. Herweha kurd li Lubnanê jî hene. Loma grûba kurdan belawela ne. Her welat bêşik tesîrên xwe li ser kurdan hiştine. Alî kultur, sîyasî û.w.d. Ji ber vê yekê em nikarin bibêjin ku kurdekî ji Iraq û Tirkîye bi sedî sed wek hev difikirin. Ferqên mezin hene di nav wan de.

Îro rewşa Federasyonê jî li gor hatina kurdan hatîye guhartin. 27 komelên endam û di piranîya herêmêm Swêdê de komelên me çêbûne. Endamên van komelan ji hemû perçên Kurdistanê tên. Herweha di organên Federasyonê de, endamên Komîta giştî û Komîta Kargêr ji hemû perçên Kurdistanê tên. Kovara Federasyonê bi herdu zaravayên kurdî derdikeve.

Têkilîyê Federasyonê bi hêzên sîyasî re

Lars-Gunnar: Spas Hanefî. Danûstandin û pêwendîyên Federasyonê û partîyên sîyasî yên kurd çawa ne?

Keya Îzol: Pirseke girîng e. Ji bo bersîva vê pirsê bidin, divê em vegerin salên destpêkê. Di destpêkê de zehmetîyên me hebûn ji ber ku tenê kurdên ji Tirkîyê di nav Federasyonê de bûn û hemû perçên Kurdistanê temsîl nedibûn. Lê perîyodeke baş destpêkir ku ji alîyê metodê ve pir baş bû, derveyî mişkulên sîyasî, derveyî ku welatê me bûye çar perçe û derveyî mişkulên şexsî ku di pêşîya pêşveçûna Federasyonê astengên mezin bûn, kurd hatin noxteyekê ku divê lihevhatin çêbibe, divê bingehên Federasyonê, awayîya wê li ser tawîza çêbibe ku hem rêxistinên me yên sîyasî hem jî di alîyê temsîlê de hemû perçên ji Kurdistanê memnûn bibin. Serokatîya Federasyonê ku nunerên partîyên sîyasî bûn, di nav xwe de dîyalog û danistandineke baş pêk anîbûn ku em bikaribin bi hev re bixebitin, hêzên xwe yek bikin. Lê di destpêkê de gelek zehmetîyên me hebûn. Dîyalog û danistandin di nav kurdan de gelek girîng in. Ger ew nebin lihevhatin li ser meselên girîng çênabe. Îro rewş pir baştir e. Ger li gor salên pêşî meriv bifikire rewşa îroyî xeyal bû. Îro piranîya rêxistinên sîyasî û her weha kurdên hemû perçên Kurdistanê di nav Federasyonê de temsîl dibin.

Mahmût Kiper: Divê em vekirî bipeyivin, Federasyona Kurd ji alîyê rêxistinên me yên sîyasî ava bûn.

Hanefî Celaplî: Ma ne ew bûwan, wê kê ev înîsîyatîf bigirta ? Divê rêxistinên me yên sîyasî ku pêşengîya civatê dikin înîsîyatîfên weha bigrin. Tiştekî din, Federasyon îro bi 5000 endamên xwe ve nêzîkê nîvê kurdên li Swêdê di nav xwe de organîze kirîye. Ev dibe % 50 û karekî ne hêsan e. Lê hîn jî hin komelên kurd hene ku di derveyî Federasyonê ne. Ev bi îddîa alîkarî û temsîla kurdan xebata xwe dikin. Destûr û programa wan jî gelekî nêzikî ya Federasyonê ye. Ji bo çi ew derveyî Federasyonê ne, ez bixwe tênagihim. Îro li Kurdistanê bûyerên mezin çêdibin. Divê rêxistinên sîyasî alîkarî û piştgirîya rêxistinên xwe yên demokratîk bikin.

Salîh Înce: Bawer im her çend Federasyon rêxistineke ne sîyasî be jî gelek caran bi karê sîyasî jî radibe. Hemû xebatên civakî alîyê wê yê sîyasî heye. Lê divê meriv giranî bide li ser xebata li gor rewşa reel ya kurdan li Swêd û tevgera millî li welêt, û hewl bide ku hemû kurdan di bin baskê xwe de bicivîne. Lê ez bawer im ku Federasyon gavin hêja avêtîye. Ez nizanim Federasyon çi qas temsîla kurdan dike, lê ez dizanim dikare bersîva xwestinên kurda bide.

Keya Îzol: Federasyona kurd ne tenê li Swêdê lê herweha li hemû Ewrûpayê bi model û sîstema xwe bûye nimûne bo kurdan. Modela Federasyonê li ser avabûna platformeke netewî, bi hemû katagorîyên civakî ku di nav grûba kurdan de heye. Federasyon ji hemû van katagorîyan re alîkarî dike ku ji bo întresên xwe organize bikin.

Zinar Xamo: Çaxa em qala têkilîyên Federasyonê û hêzên kurd dikin, divê em civata kurd û civatên din yek bi yek wek hev nehesibinîn. Ji ber ku problema kurda, rewşa kurda û yên milletên din ne wek hev in. Ji bo dîyalog û hevkarî di navbera hêzên sîyasî û hêzên demokratîk, tahammul divê, sebir divê û xebatek bi binfirehî divê. Em dizanin Federasyon bi rehetî nehat rewşa îro. Wek berê hevalên din jî behs kir, rewşa Federasyonê berê ne wek îro baş bû, gelek gelşên wê hebûn. Rêxistinên weha bi rehetî çênabin, carna mişkule jî wê hebe, carna kongre jî têk biçe, muneqaşe û şer jî wê çêbibe. Ji bo vê yekê divê meriv bi sebir be, tahammul nîşan bide. Her weha li ser guhertina sîstema Federasyonê, muneqeşe di navbera hêzan de hebû, hin ji wan zû îkna bûn, lê hin jî nebûn. Lê dawîyê biryar hat girtin ku ev sîstem ji bo kurdên di nav civata Swêdê de baştir e. Lazim e em wek Federasyon hewl bidin bi tahammul bin ku ew hêzên ku li derveyî vê xebatê mane, îkna bibin. Bêyî ku hevûdû aciz bikin, bi awakî bînfirehî hevûdu îkna bikin.

Lars Gunnar: Spas . Ez bawer im divê em babetê xwe biguherînin. Ez dixwazim pirseke din bikin. Gelo jinên kurd li kû ne?

Gelo Jinên kurd li kû ne?

Keya Îzol: Ev pirs di hemû civînên giştî de ji me tê pirsîn. Ez bawer nakim meriv bi rehetî bikaribe bersîva vê pirsê bide. Divê em hewl bidin ku jinên me aktîf bibin, xebatên ku alaqa wan bikşîne, li darxînin. Ev pirseke civakî ye ku bingeha xwe ji struktura malbatî ya

www.arsivakurd.org

kurd distîne. Berî her tiştî, divê mêrên kurd hewl bidin ku jinên wan di jîyana komelatî de bi aktifî cî bigrin. Herweha jinên kurd jî divê hewl bidin ku mêrên wan di vî warî de îkna bibin. Paşê, lazim e jinên kurd xwe di nav komelên me de organîze bikin. Hewldana Federasyonê, di warê pêkanîna seksîyonên jinan, wek me dixwast, bi ser neket. Divê em li ser vê yekê xebata xwe berdewam kin. Em jî dixwazin ku jinên kurd rêxistinên xwe yên întrese pêk bînin. Em vê diparêzin, lê di eynî wextî de divê em hemû bikaribin di komelên xwe de bi hev re bixebitin. Ev daxwaza me ye.

Lars Gunnar: Spas. Berê ku ez rê bidim Mahmût. Jinin hene ku bixwazin bersîva vê axaftinê bidin? Fermo.

Jineke kurd: Ez dixwazim bizanibim, ji bo çi jin û mêr xwe bi vî awayî cihê dikin. Ji bo çi rêxistinên cuda çêdibin?

Keya Îzol: Min jî di axaftina xwe de behs kir, em jî naxwazin rêxistinên cuda pêk bên. Lê, wek di hemû civatan de jin jî divê rêxistinên xwe yên întresse pêk bînin. Ji bo pirsên ew girîng dibînin. Lê di eynî wext de divê di zemînê neteweî de bikaribin bi mêran ve xwe organîze bikin. Ev daxwaza me ye.

Jineke kurd: Li ser struktura malbatî ya kurd, em li Swêdê ne, lê wek adet û tradîsyon em weka ku li Kurdistanê bijîn. Divê mêr bi xwe piştgirî ji bo vê yekê bikin da ku jin jî bikevin nav xebatê.

Lars Gunnar: Spas. Pêşî Mahmût.

Mahmût Kîper: Ez dixwazim piçek lê zêde bikim. Ne ku ez dixwazim mêran biparêzim, lê ji bo hin rastî heye ku divê em bizanibin. Divê em ji bîr nekin ku civata kurdan, civateke di bin hakîmîyeta mêran de ye, ev yek weha ye, 10-15 salên li Ewrûpa vê yekê nagihurîne. Ne hêsan e ku meriv vê tradîsyona kevin bişkîne û wek swêdîyan be, mêr û jin di warê temsîlê de wek hev beşdarî xebatê bikin. Divê em ji bîr nekin ku mustewa xwendina jinên kurd ne wek ya mêran e. Ji ber vê yekê di nav me de farqîyetên mezin hene. Em wek mêr, bi aqsê jinan, rehettir ziman fêr dibin, zûtir civata Swêdê nas dikin. Ji ber vê yekê jinên kurd nikarin wek mêrên kurd dengên xwe derxînin. Ez van ferqîyatan naparêzim. Lê divê vê rastîyê jî ji bîr nekin. Paşê, gelek mixabin, her çend jinên kurd % 50 ya civata kurdan e, di tevgera rizgarîyê de wek vê hejmarê nikarin cihê xwe bigrin.

Lars Gunnar: Sipas Mehmût. Henefî.

Hanefî Celeblî: Divê em ji bîr nekin ku jinên kurd berê vê çend sal xwe organîze kirîne. Lê jinên kurd, hîn jî bi zarokên xwe ve bi zimanê xwe nikare bipeyive, gava em zordestîyên li ser jinan binêrin baştir dikarin têbighên ku bo çi jin di vê rewşê de ne. Ez dixwazim ji bo Lars Gunnar û yên kesên dinî swêdîyan bibêjim, kerem ke were şahîyeke kurd, hûn dê baştir bibînin ku piranîya beşdaran jin in. Wek Keya jî ji jinên me daxwaz kir; kerem kin werin nav me. Min ji bo çi qala şahîyan kir, dixwazim pê bidim zanîn ku mêrên kurd pêşîyên wana negirtine ku di xebatan de beşdar bibin. Lê mixabin, ji ber hin sebeban ew bi xwe beşdar nabin.

Jinek kurd: Hûn dibêjin ku mustewa jin û mêran ne wek hev e. Mesûlîyet yê kê ye?

Mahmût Kîper: Min dixwest bes îşaret bo rastîyekê bikim. Lê min ew neparast. Divê em hemû hewl bidin ku ev rewş bê guhertin.

Keya Îzol: Em carnan sebebên bêmana dibînin ji bo ku bersîva vê pirsê bidin. Lê, di esasê xwe de divê em wek Federasyon, kesên aktîf yên sîyasî divê hewl bidin ku bi hin xebatên xas jinên xwe bikêşin nav xebatê. Ne tenê jinên me, herweha gelek caran mêrên kurd jî ji hin xebatan hez nakin. Pirs ev e ku em çawa dikarin jinên xwe, zarok û ciwanên xwe bikêşin nav xebatê, hemû katagorîyên grûba kurdan bikêşin nav xebatê.

Lars Gunnar: Spas. Ez dibînim ku ev pirs wê di salên pêş de jî di rojeva Federasyonê de be. Dixwazim pirsîyareke din bikim. Gelo, gava meriv pirs û pirsgirêkên kurda û grûbên din yên bîyanîyan didin ber hev, ferqîyet di vî warê de heye, ger hebe, pirsên taybetî yên kurdan çi ne?

Cudayîya grûbê kurd û yên bîyanîyên din li Swêdê çi ne?

Mahmût Kîper: Ferqeke taybetî heye. Wek nimûne, dewletên dijmin ku Kurdistan di nav xwe de dabeş kirine tahammul nakin ku kurd bibin xwedîyên maf û heqên ku hemû bîyanîyan hene. Gava ji bo zarokên kurda mafê zimanê zikmakî amade dibe, zarokxanên kurdî vedibin, berpirsîyarên van dewletan derhal dixwazin mudaxala karûbarên swêdîyan bikin. Ev problemeke eşkere ye û wê hergav were pêş me. Lê grûbên din yên bîyanîyan astengên weha nabînin.

Keya Îzol: Gava kurd hatin Swêdê, welê dizanîn ku Swêd welatekî demokratîk e û li vir wê li ser wan teda û zordestî çênebe. Wan wer bawer dikirin

www.arsivakurd.org

ku wek kurd wê li Swêdê îmkan û alîkarîyên baş bibinîn ji bo xebatên xwe. Lê mixabin van 3 salên dawî piştî spekulasyonên li ser kurda. di nav grûba me de nerehetîyeke mezin peyda bû. Gelek kes bi tesîrên van salan birîndar bûn, hîn jî ne rehet in. Her weha ev problem wê rojên pêşde jî di rojevê de be. Ne tenê Federasyon, lê civata Swêd jî divê li ser vê meselê bixebite.

Hanefî Celeblî: Ez bawer im meriv nikare grûba kurda û bîyanîyên din bide ber hev. Ji ber hin sebeban. Sebeba pêşî, kurd bê dewlet in. Li welatê xwe di bin zilimê de ne. Lê mixabin vê zilimê di nav sînorên Swêdê de jî berdewam kir. Hem dewletên dagirker, him jî hin elementên swêdî ku ji alîyê van dewletan ve hatine kirîn, wek Ebbe Carlsson, Hans Holmer û hevalên wan, bûn sebebên zirarên mezin di nav kurdan de. Armanca van tedayên sîstematîk, xirab nasandina tevgera kurd bû. Mehkemên ku li Elmanya dibe jî herweha di tarîxê de numûneyekî din tuneye. Divê raya demokratîk ya Swêd jî di vî warî de alîkarîya kurdan bike, me tenê nehêle. Li ser kurda hem li welêt hem jî li derveyî welêt teda û zordestî heye. Wazîfa kurda xwe yek bikin û wazîfa hêzên demokratîk ya Swêd jî alîkarîya me bikin.

Salîh Înce: Noxteyê girîng ji bo kurda ew e ku divê em bizanin ku 4 dewletên dijmin hene û bi hemû hêzên xwe ve li hember kurda xebat dikin. Van dewletên dagirker bi hemû îmkanên xwe yên dewletî û bi danistandinên xwe yên navnetewî, tîcarî ve dixwazin zirar bidin tevgera kurdan. Kurd bi xwe zehmetî dikşînin ku bikaribin dengê xwe bilind bikin. Wek nimûne, li ser kuştina Palme, her kesî li gor hesabên xwe xwest, bi kurda re bilîze. Me wek kurd kêmasîya bêdewletîbûyinê hîs kir. Dewleta me nebû ku bikaribe bersîvên van xirabîyan bide. Gelek kurd piştî van tiştan xwestin Ewrûpayê berdin û biçin cîhên din. Kurd xwe bêxwedî hîs kirin . Ji ber vê yekê divê dostên kurdan li Swêdê li cîhên din bêwestan alîkarîya kurdan bikin. Ev ji bo kurdan gelek girîng e.

Lars Gunnar: Emê panelê li vir biqedînin. Dixwazim spasî we hemûyan bikim û axaftina dawî didim bo Keya. Fermo.

Tu dizanî ku te îmkana SERVÎSA TERCUMANÎYA BI TELEFON ya bi zimanê xwe heye

Êvar û şevan û cejnan, dema Servîsa Tercumanîyê girtî be

- *Eger tu nexweş bikevî yan tiştekî din biqewime.*
- *Eger doktorê nobedar li malê be.*
- *Eger tu li ser nexweşîya jî nexweşxanan agahdarîyê bixwazî.*
- *Eger tu bê servîsa acîl ya nexweşxanê.*

Telefonê ji bo 08-714 78 00 bike û alîkarîya tercumanîyê bixwaze

Eger tu li nexweşxanê bî, karmendên li wir ji bo telefonkirina tercumanekî wê alîkarîya te bikin û hingê wê tercuman bi riya telefoneke dengbilind tercumanîyê bike.

Balkêşî! Duşem-În, seet:17.00-07.00.
Şembî,Yekşemb û li cejnan 24 saetan.

Mafê Tercuman tuneye ku mesela te ji kesî re bibêje.

Stockholms läns landsting

Keya Îzol: Ez bawer im ev panela bi xwe îspateke baş e ku me gavên hêja avêtine, ji ber ku 5 kesên ku seroktîya Federasyonê kirine û guhdarên ku li vir beşdar in bi hev re dikarin bê mişkule pirsên xwe munaqaşe bikin. Ez hêvîdar im ku ev xeta me wê di pêşerojê jî berdewam bibe. Spas.

Lars Gunnar: Spas.

www.arsivakurdi.org

Rewşa Jinên Kurd ên penaber û pirsa wekhevî

S. Arjen

Bêşik jîyana penaberîyê xwedî gelek êş, derd û kul e. Ev yek ji bo hemû penaberan weha ye. Lê, ku mirov penaberek ji welatekî wek Kurdistanê be û bi ser de jî jin be, ev zehmetî hîn zêdetir tesîra xwe didin xuyakirin.

Her kurdek pir-hindik rewşa welatê me dizane. Ji bo wê yekê ez naxwazim vê rewşê dûr û dirêj dubare bikim. Lê bi kurtayî; dagirkerên welatê me, ji bo ku li welatê me serdestîya xwe bidomînin, metodên qirêj ên cûr bi cûr bi kar tînin. Ji van metodan yek jî bi asîmlasyonê, bêşexsîyetkirina civaka kurd e. Ji bo vê armancê, wek wesite radyo, rojname, TV, sînema, tîyatro tên bikaranîn. Beyî van hemû dezgehên dewletê jî tên seferberkirin. Wek dibistan, qereqol, dadgeh û hwd.

Her çiqas berê vê polîtîkayê ber bi hemû civaka kurd be jî, dema ku em li encamên vê polîtîkayê dinêrin, ên ku zêdetir ji vê zirar dîtine jin û zarok in. Çima hedefa yekemîn jin e? Ji ber ku jin di rewşa Kurdistanê ya îro de xwedî roleke girîng e. Ev rol jî li dijî asîmîlasyonê rawestandina jinan e.

Di rewşa Kurdistanê ya îro de her jineke kurd ji bo zarokên xwe wek mamosteke taybetî ye. Ew, zimanê ku dewletên dagirker qedexe kiriye, fêrî zarokên xwe dike. Kultur, adetên kurdî û rihê kurdayetîyê fêrî wan dike. Li Kurdistanê zarokxane, dibistan û xwendegehên me tunene ku vê wezîfê bi cih bînin. Jina kurd çiqas têgihiştî be, wê vê rola xwe baştir bi cih bîne. Dijmin vê yekê dizane, ji bo vê jî ji bo ku jinên kurd "çav vekirî" nebin, meseleyên civakê yên bingehî berdin û bi meseleyên biçûk re mijûl bibin, her tiştî dike. Lê, dîsa jî ji bilî qismek kurdên "nîv bajarî", dayikên kurd vê wezîfa xwe bi cih tînin. Li hember asîmîlasyona ewqas barbar de, li ser pîyan mayîna kurdan de para van dayikên kurd ya herî mezin e.

Civaka kurd, civakeke gundî ye. Bi taybetî di van 50-60 salên dawîyê de hinek bûyer û pêşdeçûnên aborî bûn sebebê koçkirina gundîyan. Lê ev gundî di bajaran de dîsa weke ku li gundê xwe ne, jîyan. Di warê sosyal de tu pêşdeçûyînên berbiçav nebûn. Heta rewşa jinan xirabtir bû. Li gund jin azadtir bûn. Di aborîya malê de rola wan hebû. Lê li bajêr pirê wan bêkar man, li destê mêr an jî bavên xwe nêrîn. Heta li gelek bajaran ketin bin tesîra kultura îslamî û di nav çarşefê de hatin girêdan. Piranî tam bûn bermalî. Vê rewşê jin bêrûmet kirin.

Di van 20-30 salên dawîyê de di nav jinên kurd de hejmara jinên ku bi xwendin û nivîsandinê dizanin zêdetir bû (bi zimanê dewletên serdest). Heta jimara jinên ku xwendegehên bilind xilaskirin jî bêtir bû. Lê piranîya van keçên ji tebaxên ortê an jî ji malbatên dewlemend bûn. Keçên ji malbatên gundî yan feqîr, karker an esnafên biçûk bes lîse xilas kirin. Ji van ên îstîsna destên wan nedigihîşte ku keçên xwe bişînin xwendegehan, ji alîyê din ve li piranîya bajarên Kurdistanê xwendegehên bilind tunebûn. Wan jî keçên xwe bi tenê nedişandin bajarên mezin, yên ku xwendegeh lê hebûn. Wek Istanbul, Enqere, Bexdad, $am, Tehran û hwd.

Wek min li jor got, civaka kurd bi her awayî hatîye paşde hiştin. Ji paşdehiştinê para mezin bûye ya jinan. Di civakeke de ku hevîrê wê bi hezaran salan bi serdestîya mêran bête mistan, ev tiştekî normal e. Heta di navbera jin û mêran de newekhevî, bê'edaletî di civaka me de bûye wek tradîsyon. Dema ku behsa mafên jinan dibe, min ji gelek jinan bihîstîye ku dibêjin: "Çawa mêr û jin dibin yek. Mêr mêr e, jin jin e." Ango, di vî warî de mêjîyê jinan jî hatîye şûştin.

Wexta ku mirov li civakeke wek a me paşdehiştî bê welatekî Ewrûpayê wê çawa bibe? Bi kurtayî wê dest û lingên mirovan li nav hev kevin. Ku mirov ji gundekî Kurdistanê bê û di 'umrê xwe de qet bajarek jî nedîtibe, an jî qet li bajarekî nejîyabe û bi carekê xwe li welatekî ewrûpî bibîne, gelo ma mirov sergêj nabe? Gelek jinên kurd di nav sergêjî û depresyonên weha de ne. Ev jîyana nûh ya macirtîyê bêtir tesîrê li jinên me yên gundî dike, ew hemû bihayên civaka ewrûpîyan bi carekê de red dikin. Ango, li ber xwe didin ku li Parîsê, Stockholmê, Kopenhagê, Bruksselê, Hambûrgê weke ku li gundê xwe dijîyan, bijîn. Û bi vî mêjîyî dixwazin zarokên xwe jî perwerde bikin. Lê nabe. Ev hişkî dibe sebebê hinek nebaşîyên din.

Baş e, ev rewşa welatên Ewrûpayê an jî civakên ewrûpî çi têsîrê li ser jinên nîvbajarî dike? Qesta min ji jinên nîvbajarî ev e: jinên ku li bajaran mezin nebûne, lê paşê koçkirina bajaran û li bajaran di bin çavdêrîya bav, bira an mêrê xwe de be jî, piçek çarşî û kolanên bajaran dîtine. Ev grub di nav penaberên kurd de grubeke mezin e. Tesîra civakên ewrûpî bêtir li vê grûbê dibe. Ji ber ku vana hîn ku nehatibûn Ewrûpayê, di warê sosyal, kultur û aborîyê de di nav tevlihevîyekê de bûn. Nedikaribûn wek bajarîyan ne jî wek gundîyan bijîn. Ne jî, ji ber polîtîka asîmilasyonê dikaribûn urf û adetên xwe biparêzin. Bê cesaret bûn. Xwe biçûk didîtin. Dema ku ev bi vê sergêjîyê hatin Ewrûpayê û pêşdeçûyina welatên Ewrûpayê dîtin, rewşa jinên wan ditîn, di wan de fikreke wiha çêbû "Sebeba paşdemayîna me kurdbûyina me ye. Divê em xwe zû ji wê xelas bikin"

Lê qapasîta mêjîyê wan ne musaît bû ku naverok an jî peywendîyên civaka ewrûpî têbigihêjin. Bes şiklê civakê dîtin. Mesela; di civakeke wek Swêd, Frensa, Elmanya û Engilistanê de, di warê sîyasî, civakî, aborî de rola jinên wan çi ye, nedîtin. Bes çavên wan bi înat çûn ser kinc, mobîlya û boyaxên ewrûpîyan. Ji bilî ku li Ewrûpayê ji xwe re fêrî sin'etekî nûh, zimanekî nûh bibin, wek xortên 14-15 salî dest bi cixare kişandinê kirin. Porê xwe yê delalî ji kokê dan ber meqesan. Bi navê wekhevîyê ji ber ne şûştina du firaqan ketin gewrîya mêrên xwe. Bi cîran û hemwelatîyên xwe re ketin reqabeta kirîna tiştê xweşiktir. Jixwe di her kesê ku ji welatekî paşdemayî de, çavbirçîbûna tişt kirinê pê re heye.

Esas, ji bo guhertinên wiha şiklî, mêrên wan jî ew teşwîq kirin. Qismek mêr

www.arsivakurd.org

dixwazin di warê şikil de, jinên wan wek ewrûpîyan xuya bikin. Heta heta min gelek caran bîhistîye ku hinek mêrên paşdemayî zorê didin jinên xwe ku şiklê xwe biguherînin. Ango wek ewrûpîyan cilan li xwe bikin, xwe boyax bikin, heta porê xwe zor bikin. Û hinekên din jî, tam tersê vê, zorê didin jinên xwe ku xwe neguherin û wek li gundê xwe dijîyan, li Ewrûpayê jî wisa bijîn. Ev her du tîp jî tîpên paşdemayî ne.

Û bi vî awayî jin di bin vê psîkolojîyê de, him di bin awirên civaka ewrûpî de dipelçiqin, him jî di bin tewrên mêrên cahil de difetisîn û dikevin nav deprasyonan.

Jinên ku li welêt li bajaran jiyabûn, xwendîbûn û xwedî pîşeyekî(meslek) bûn, ji xwe ne xerîbê jîyana bajaran bûn. Ji bo vê yekê penaberîya van wek yên din pir ne bi jan e. Piranîya wan di wextekî normal de ziman fêr dibin û gor înteresa xwe kar bi dest dixin. Ji vê grûbê gelek, ji bo sedemên polîtîkî macîr bûn e. Lê dîsa jî wek her jineke macîr, jîyana macirîyê tesîrê li wan jî dike. Berî her tiştî, ji ber ku penaberên sîyasî ne, nikarin vegerin welatê xwe. Ev ji bo wan bi serê xwe îşkencek e.

Di nav gelek malbatên kurd yên penaber de nexweşî û deprasyonên malbatî hene. Ku em piçekî li dorhêla xwe mêze bikin (li bajar an welatên ku em lê dijîn) em gelek problemên di navbera jin û mêran de dibihîzin. Netîceyên van probleman babet babet in. Û her babetek dikare bibe babetê nivîsekê. Paşê mirov dikare bi hevpeyvînên dîrek vana bîne ziman. Lê di vê nivîsarê de ez dixwazim piçekî li ser sebebên wan rawestim.

Bi ya min, sebeba yekem, mêr dixwazin bi awakî hişk serdestîya xwe li welatên ewrûpî jî bidomînin. Lê rewşa Ewrûpa û welatê me ne wekhev e. Berî her tiştî rewşa malbatan a aborî hatîye guhertin. Li welêt pir caran mêr li der ve kar dikin, jin li malê li zarokan dinerin û karê malê dikin. Ev rewş bingeha serdestîya mêran e. Lê li Ewrûpayê him jin him jî mêr li der ve kar dikin. Di aborîya malê de para her duyan wek hev e. Ev rewş di îdara malê de jî rola jinê zêdetir dike. Lê gelek mêr vî tiştî qebûl nakin. Bi dev qebûl bikin jî di jîyanê de qebûl nakin. Ev tişt di malê de dibe sebeba bêhizûrîyê.

Sebeba duyemîn; wek em hemû pê dizanin, di mesela zewacê de pir caran li dewsa keçik û lawik de, dê û bavên wan biryarê didin. Hinek caran ev biryar wek formalîte ye, lê gelek caran her tişt e. Zewacên weha anormal, li welêt bi tesîra heval û hogiran, bi tesîra bav û biran tê meşandin. Lê dema ku tên Ewrûpayê ev şert tên guhertin. Ango problemên zewaca anormal, di şertên normal de derdikevin holê. Mêr, jina ku di şertên welêt de pê razî dibû, di şertên Ewrûpayê de razî nabe. Û li jin û zarokên xwe mana digere. Pir caran mêr, jin û zarokên xwe terk dike û li pey jinên din dikeve. Bêtir mêrên ku di her warî de, bi taybetî di warê sosyal de paştemayînê dikevin rewşa weha. Lê jinên kurd yên ku zarok û mêrên xwe terk dikin jî hene. Piranîya van ji malbatên dewlemend in. Di warê azadîya berdanê de jîyana jinên ewrûpîyan ji wan re pir cazîp tê. Jîyana jinên ewrûpîyan ên ku di partîyan de, di hukumetan de, di sendîqe û dezgehên civakî yên din de, bi sed hezaran heta bi milyonan kes îdare dikin. Ji wan re cazîp nayê, lê azadîya hevduberdanê ji wan re pir cazîp tê...!

Sebeba siyemîn jî, dema ku mêr û jin tên welatekî Ewrûpayê rewşa wan a aborî baştir dibe. Di hinek malbatan de him alîyê mêr û him jî alîyê jinê dixwazin ji van îmkanên wan îstîfade bikin. Û wê wextê jin û mêr an jî ji herduyan yek dixwaze ji merivên xwe re alîkarîyê bikin. Pir caran dema ku mêr ji yên xwe re alîkarîyê dike, deng dernakeve. Lê dema ku jin jî vî tiştî bixwaze, qîyamet radibe.

Bêyî vana gelek sebebên din jî hene. Lê bi a min yên sereke ev in.

Problemên jinên kurd li derveyî welat jî û li welat jî gelek in. Li derveyî welat jî û li welat jî jin fedekarîyên mezin dikin. Li gor van fedekarîyên xwe, di civaka kurd de cîyê ku layîqî wan e, hîn negirtine. Di vî warî de, çi bi temamî paşdehiştina civaka kurd, çi jî bi taybetî paşdehiştina mêrên kurd roleke mezin dileyîze. Ku rewşa aborî û paşê jî ya sosyal bête guhertin jî guhertina mêjûyê mêrên kurdf wê demeke dûr û dirêj bajo. Jîrbûna jinên kurd, hîn aktîftir di qadên aborî, sîyasî, kulturî, û sosyal de di civakê de rol girtina wan, wê tesîrê li ser zûtir guhertina mêjûyê mêran bike.

Di vê nivîsarê de min beşek ji sebeb û netîceyên pirsên jinên me, yên derveyî welat anîn ziman. Bi tevayî rewşa jinên kurd û ji bo hîn baştir di civaka kurd de cîyekî bi rûmet girtina wan, dîtin û pêşnîyar divê bibin babetên nivîsarên din. Nîvê civaka me ji jinan pêk tê. Lê ku em li hemû kovar û rojnameyên kurdan binêrin, tiştên ku li ser pirsên jinan hatine nivîsîn, bi tevayî 30-40 rûpelî derbas nakin. Ma bi vî awayî wê kurd bi ser kevin?

Baş e, jinên kurd dikarin an jî divê çi bikin ku li welatên ewrûpî nekevin nav çewtîyên mezin û di civakê de cihekî hin bi rûmettir bigrin?

Berî her tiştî divê em xwe îkna bikin ku wekhevî ne bi karê mitfaxê û bi karê malê yên din ve bi sînorkirî ye. Wekhevî tabîrekî hin bi xwedî naverokeke dewlemend e. Û di warê mafên sîyasî, aborî, kulturî û sosyal de divê mirov wekhevîyê bixwaze. Xwestin jî ne bes e. Divê mirov heq bike. Heta ku em jinên kurd, munaqeşa wekhevîya jin û mêran ji şûştina 2-3 firaqan û guhertina paçên zarokan xilas nekin, wekhevîyeke rastî bi dest me keve jî em dê nikaribin ji heqberê wê derkevin. Ev bila neyê wê manê ku mirov stuyê xwe ji mêrên ku jinên wek xizmetkarên malê dibînin re biçemîne.

Di malbateke normal de, di warê dabeşkirina kar de, sinorên qethî tunene. Wextê kê musaît bû, kê ku xwe gîhand karên heyî, ew kar yê wî an jî wê ye.

Em li welatên Ewrûpayê, ne dikarin wek ku em li gundekî Kurdistanê bin, bijîn û ne jî wek ewrûpîyan bijîn. Jixwe em bixwazin jî em nikarin weha bijîn. Divê em ji bîr nekin ku em ji welatekî din in, gelek tiştên me û yên ewrûpîyan ji hev cuda ne. Tiştên me, yên gelek baş hene. Tiştên baş yên ewrûpîyan jî hene. Divê em bizanibin ji wan tiştên baş yên ewrûpîyan feydê bibînin. Mesela li welatên Ewrûpî, jin di civakê de roleke giring dilîzin. Di gelek karan de, di parlamentoyan de, di febrîqe û karên din de kar dikin. Ev tişt em bixwazin nexwazin wê di penaberên kurd de jî guhertinê çêbike. Ku em bi xebata xwe di civakê de cihekî weha negerin, bes bi kinc û boyaxa ewrûpîyan mijûl bibin, em nikarin bibin xwedî rûmetekê.

Piranîya me, ji civakeke gundî û girtî hatine. Lê dîsa jî em bixwazin nexwazin wê hinek guhertin di me de çêbibin. $ertên vira, wê me mecbûrî bi mêran re

www.arsivakurd.org

Pirsên jinên kurd di konfaransa Jinan a navnetewî de

• Di 6-7-8'ê meha mijdarê (6-7-8.10.1989) de li paytexta Norveçê li Oslo Konferansek li ser rewşa jinên welatên sêyemîn hate amadekirin. Komîtên ku ev konferansa amade kiribûn, Komîta Piştgirîya Kurdistan , Latîn Amerika, Filistîn, Iran, Filipîn, Afrîka Başûr, Erître, Afganîstan bûn.

Rojeva konferansê:

1-Rewşa jinên welatên sêmîn ya rojane

2-Rola jinên welatên sêemîn di tevgera rizgarîxwazîyê de

3-Di van welatan de organîzasyona jinan û rola wan.

Sê roj çi bi awayê grûbî û çi jî bi awayê tevayî bi dûr û direj li ser van babetan hate munaqeşekirin. Bêtir Kurdistan, Guatemala, Perû, Filîpîn, Îran, Afrîka Başûr, Erître, Filistîn, Afganîstan bûn babetên munaqaşê.

Ji van hemû welatan jî jin wek nûner beşdarî konferansê bû. Li ser her sê xalên rojevê yên bingehî heqê axaftinê girt. Û berê bi awakî gelemperî rewşa Kurdistanê anî ziman, paşê jî li ser rewşa jinên kurd rawestîya.

Sabîha li ser konferansê wûha dibêje: "Ez li ser ezimandina Komîta Piştgirîya Kurdistanê li Norweçê, beşdarî konferansê bûm. Ji xwe yek ji amedakarên vê konferansê jî ev komîte bû. Ji endamên vê Komîtê hevala Wenche Larsen û Trudde karên gelek hêja kirin. Berî her tiştî spasî van hevalan dikim.

Ji Emrîka hata Asyayê, ji Asyayê heta Afrîkayê, ji nên gelek welatan beşdarî konferansê bûn. Di konferansek weha navnetewî de li ser rewşa Kurdistanê û rewşa jinên kurd agahdarî dayîn û piştgirîya wan daxwaz kirin meseleke girîng e. Hinekan navê Kurdistanê jî nebihîstibûn. Ew yeka tiştek nexweş e, lê rastîyeke me ye ku divê em bêtir di platformên weha beşdar bibin û xebatê bikin.

Di konferansa wiha de ji tevgerên jinên welatên cuda cuda agahdar bûn û ji tecrûbeyên hev îstîfade kirin gelek giring e.

Rojnamên Norveçê di nivîsên xwe yên li ser konferansê de cîyek baş dan axaftina Sabihayê.

çûyîna dibistanê bikin. Em dê bi mêran re kar bikin. Em dê bi hev re herin qursên ziman, em dê herin dikanan, parqan... û hwd. Ev tiştana li gundê me tunebûn. Bi vî awayî derketina me ya nav civakê wê me hêdî hêdî biguhere. Divê em li dijî vê guhertinê ne bi lez bikevin, ne jî bi înat bin. Û li her tiştê ewrûpîyan bi çavekî xirab nenêrin.

Hinek mêrên kurd jixwe dijmintîya jinan dikin. Jinê wek xizmetkar dibînin. Bi vî awayî jin bêtir dibe xwedî şexsîyeteke vala. Ev rewş mirov bixwaze nexwaze di nav hinek jinên kurd de dibe sebeba dijmintîya mêran. Wexta ku jin şertên musaît dibînin vê dijmintîya xwe dîyar dikin. Lê divê em baş pê bizanibin ku, em çiqas bi heq dibin bila bibin, dijmintîya mêran kirin jî, ji dijminên gelê kurd re dibe feyde. Ji bo ku mêr in, dijmintîya mêran kirin, divê ne karê jinên kurd be.

Divê em jinên kurd di komel û dezgehên kurd de bi awakî aktîf kar bikin. Û pirsên jinan ji yên herî biçûk dest pê bikin û munaqeşe bikin.

Divê em jinên kurd tu carî ji bîr nekin ku em jinên welatekî çar perçe û dagirkirî ne û tu mafekî gelê me yê însanî nemaye, hemû di bin lingên dagirkeran de ne. Xilasîya me ya nîhayî girêdayî xilasbûna welatê me ye. Sebeba penaberîya me jî rewşa welatê me ye. Em çawa dikarin baştir piştgirîya gelê xwe bikin? Divê em van tiştan munaqeşe bikin, ne bes meseleyên din yên biçûk.

Di vê nivîsarê de li ser hinek pirsan min dîtinên xwe nivîsîn. Ku hinek hevalên din jî dîtinên xwe binivîsin û em vê minaqeşê bidomînin, em hêvîdar in em dê bigihên netîceyên baş.

www.arsivakurd.org

QUNCIKA TENDURISTÎ

Xusûsîyetên Nameya ji bo "Quncika Tenduristî"

Ya çêtir ew e ku tu nama xwe bi zimanê kurdî binivîsî. Lê belê ku tu ji heq nernekevî, tu dikarî bi zimanekî din jî binivîsî: wek nimûne bi tirkî, erebî, farisî, yan jî bi zimanê wî welatê ku tu vêga lê dijî. Divê ku di nama te de bersîvên van pirsan hebin:

1- Tu jin î, yan mêr î (kur î, yan keç î) û çend salî yî?
2- Ji kîjan navça Kurditanê yî?
3- Ji kengê ve nexweş î?
4- Nîşanên nerehetî an nexweşîya te çi ne û bi çi awayî dest pê kir?
5- Tu ji nişkava nexweş bûyî, yan jî nexweşîyate hêdî hêdî li te giran bû?
6- Nexweşîya te carna winda dibe û dîsa peyde dibe, yan jî her tim bi te re ye?
7- Tu, tu car ji ber vê nexweşîyê çûyî ba hekîman? Ger tu çûbî, hekîm ji te re çi got û kîjan derman dan te? Qet feydê wan dermanan gihîşt te?
8- Di mala we de ji xeynî te kesekî din jî wek te nexweş heye?
9- Berê tu sipîsax bûyî, yan jî te berê çi nexweşînên din jî buhartine?
10- Tu xewa xwe têr distînî? Dilê te diçe xwarinê? Tu qelew, yan jî zeyif dibî?

Di nama xwe de hewce nîne ku tu navê xwe yê rastî ji me re binivîsî. Bi çi navê ku tu dinivîsî, em pê qayîl in. Tu dikarî nama xwe li ser adresa redaksîyona Berbangê ji me re bişînî. Em ê di rûpelên Berbangê de bersîva te bidin.

PIRZIKÊN KEÇANÎ Û XORTANÎYÊ

Dr. Celadet Seîd

Bi destpêka balixbûna xortan û xamebûna keçan, nêzîkî sedî heştî yên wan ji destê pirzikan gelek ezîyet dikşînin. Hemû derd û kulên dinyayê li alîkî û pirzikên wan li alîyê din. Di serûçavên wan da, di sing û pişta wan de pirzik dertên. Pirzik wan "sik" (neweşik) dikin, di serûçavên wan da kortika dihêlin û xema wan diherimînin.

Gelo ev pirzikên "neyar" çi ne û ji çi çêdibin?

Ji salên 13-14'an pê va di leşê keç û xortan de hinik hormonên cinsîyetê peyda dibin. Ev hormon li kêleka gelek tesîrên din, tesîrê li ser çermê wan jî dikin. Di qatên çerm de çêbûn û zêdebûna glokên bezê(donê) li dora muyan bi van hormonan geş dibin, bêtir dibin. Donê çermên wan zêde dibe. Her gilokek bezê di kîsek piçûk de li dora qirna muyekî lefandî ye û glok jî bêtir di serûçav, stû, pişt û sing da bi cî bûne.

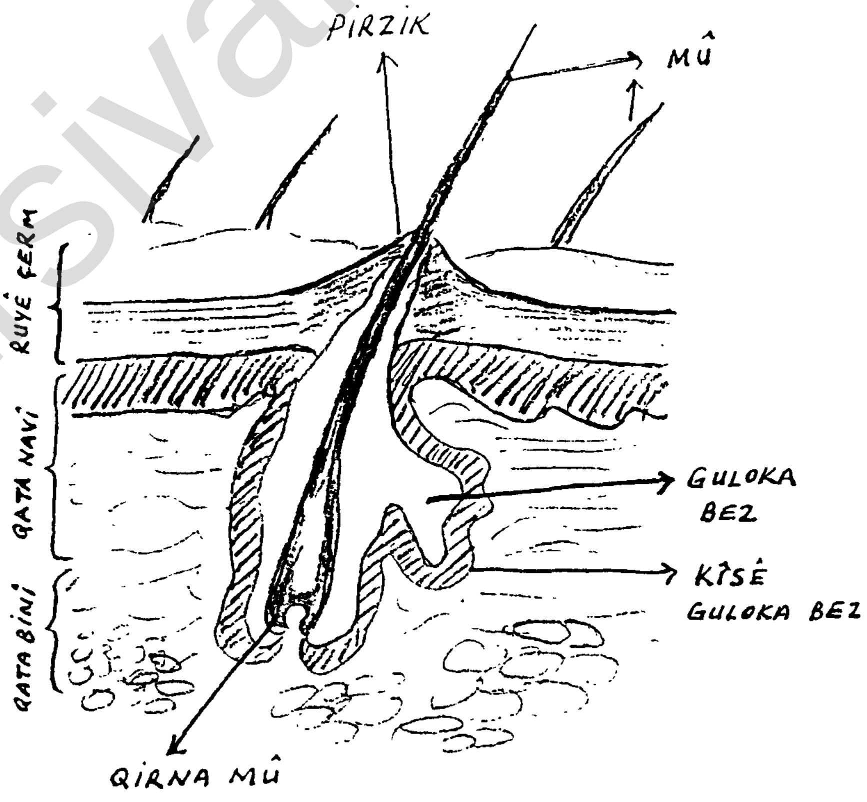

QAT BI QAT ÇERM

www.arsivakurd.org

BI PIRZIKÊN XWE NELEYÎZE!

(Li şiklê li kêlekê binêre).

Qula li dora mû tenge û kîsê li dora bez bi xwe jî nêzîkî dervayê çerm bi şidyayî li mû lefandîye. Ji ber vê yekê jî, gava bi tesîra hormonan glokên bez zêde dibin, donê wan nikare bizê (birije) di rûyê çerm û di kîsan de dicive û wan diwerimîne. Li rûyê çermê mirov bi milyonan mîqrob hene. Kêfa hinik ji van mîqroban gelek ji ciyên germ û bi don ra tê. Ji ruyê çerm bi rîya qula li dora mû mîqrob xwe berdidin jêr, nav glokên bez û wê derê kul dikin. Bi kulbûnê kêm çêdibe û wek pirzikek xwe dide der. Bi vî hawayî pirzikên keç û xortan çêdibin.

Hinik sedemên dî jî hene ku çêbûna pirzikan bêtir dikin yan jî yên ku hene hê xirabtir dikin. Wek îrsîyet, ritûbet, ji alîyê ruhî û kar va zêde westandin, pêş bi xayîzketina keçan.

Li hember pirzikan tiştek ji destê meriv tê ku meriv bike?

Her çiqas carna ji bo keç û xortan pirzik serêşîyek gelek mezin be jî, lê dîsa meriv dikare li dij wan gelek tiştan bike. Bi tevayî di carekê da ji binî va dermankirina pirzikan ne mimkun e. Lewra ew sedemên ku pirzikan çêdikin meriv nikare pêşî li wan bigre yan jî bi wan hormonan bileyîze. Lê belê meriv dikare nerehetîyên ji pirzikan çêdibin kêmtir û siviktir bike.

Divê carek baş bê zanîn ku pirzik ji nepaqijîyê çênabin. Ji ber vê yekê jî, zêde destûçav şuştin ji feydê bêtir bi tehrîskirinê zerar dide çerm.

Tu bixwe van tiştên li jêr bi cî bînî (çend şîret):

1-Rojê du car dest û rûyê xwe bi sabûnê bişo. Hewce nîne ku tu rojê du caran porê xwe jî bişoyî. Lê gava porê te pirr bi don be rojê carek yan jî ji du rojan carek bi kêmasî serê xwe erebkî bişoyî ne xerab e. Ger tu bi xwe ra bibînî, ya baştir ew e ku tu pê ra jî laşê xwe bişoyî.

2-Xwarin zêde li pirzikan tesîr nake. Lê hinik kes bi tecrûbên xwe pê dihisin ku hinik xwarin li wan nayên û pizikên wan geş dikin. Wek nimûne; xwarina zêde bi rûn yan jî bi baharat, penîr, bindeq... Xwarinên ku bala te dikşînin, tu newxî çêtir e.

3-Pirzikên xwe neguvêşe û nepelçîqîne. An ne, tu dikarî kîsê kêmgirtî di bin çerm da biteqînî û kêmê bêtir belav bikî. Ne tenê ev xetera he, lê her wesa jî dema pirzikên te baş bibin jî, wê li şûna wan rêçên nespehî bimînin û wê ser û çavên te kort-kortkî bimîne. **Bi pirzikên xwe neleyîze!**

4-Hinik av û melhemên xisûsî li dermanxanan hene ku tu bêyî reçete jî dikarî ji bo pirzikên xwe bikirî. Dema te ev derman kirîn, baş guhê xwe bide wî kesê li dermanxanê. Ku tu baş serwext nebûbî, **bipirse!**

5- Ku ev şîret û tedbîrên li jor "bi kêrî du kuriş û nîv nehatin" here ba hekîmekî. Dermanên cihê-cihê ji bo pirzikan hene. Ji melheman bigre heta heban. Lê ji bîr neke, divê tu bihn fireh bî û ancax piştî 5-6 heftîyan tê başbûnê bibînî. Ku tu 12-16 hefte derman li xwe bidî yan jî bixwî, wê piranîya pirzikên te wenda bibin.

Ew kesên bihnteng zû dev ji dermanên xwe berdidin û ji ber vê yekê jî pirzikên wan dîsa dertên. Hinek jî çi feyde pelçiqandina pirzikan ji xwe re dikin kurm. Bi pirzikên xwe neleyîzin hewtîya wan nayê!

6-Divê tu çav, lêv û qulkên pozê xwe ji van av û melheman biparêzî. Dema te ev derman bi kar anîn, xwe zêde nede ber tavê.Lê belê bê derman xwe berberojk kirin başe. Havînan bê derman xwe bide ber tavê.

7-Pirzik sergêjayîya keçanî û xortanîyê ye. Piştî 23-25 salî bûyînê yan bi tevayî wenda dibin yan jî pir kêm dibin. Lê jimarek gelek hindik, wek "nîşana xortanîyê" pirzikên xwe diparêzin, wek nexweşîyek muzmîn pirzik bi dehan sal dibe ku bi wan re bimînin. Divê kesên bi vî awayî baştir guhê xwe bidin hekîmên xwe.

8-Gotina paşî ji bo keçên me. Xwe zêde xemilandin (boyaxkirin, "himra podrakirin") ji bo pirzikan ne baş e.

www.arsivakurd.org

BAVÊ NAZÊ

Amed, tê bigihê û dûre bêje!

(Çend daxwiyanîkirin li ser nivîsa Amedî ya bi navê "Stokholmê te çi dîtîye bêje an min çi dîtîye ez dibêjim" a ku di hejmara 87 a "Armanc"ê de hatibû belavkirin.)

Bi xwe nexweşîya nivîskarên me yên li derveyî welêt ev e ku çi di tûrikên wan de hebe, dixin pirtûkên xwe bêyî ku têma wan vî tiştî qebûl bike, yan bixwaze. Dîyar e, rexnegirên me jî dixwazin bi vê bapêşê bikevin û bidin ser şopa wan.

Di vî warî de, merov dikare nivîsa Amedî wek nimûne bistîne. Ew ji şûna niqtan deyne ser "i", xwe tar û mar dike û xwendevanan bi xwe re gêj dike. Di eynî wextê de ew ji bîr dike, ku hestîyê bavê sermîyandaran jî ji tirbê derxîne û dara sosyalîzmê tê de deyne, her ew ê tiştekî ne bide xwendevanan û ne jî nivîskarê çîrokê. Ji ber ku rexna wiha şing-şinga vala ye û bê mana ye.

Bi xwe em pê dizanin, pêla merovê nivîskar berhemê xwe ji destê xwe berdide, milkiyeta wê ji dest derdikeve. Wek xwedîyê pirtûkê wê heqê min tunebe, ez dîtinek mîna ya xwe li ser nivîsa xwe, ji xwendevanan bixwazim. Û jixwe huner -kîjan reng dibe bila bibe bi nerxê xwe giranbûha ye, her xwendevanek li gora cîhana giyanê xwe fam dike û li gora wê sermest û kêfxweş dibe, yan jî xemgîn û bi kovan dibe. Heger Amed ji vê çarçevê derneketa, êdî ne pêwist bû ez vê nivîsê binivîsim. Ji ber ku Amed di meqala xwe de ne tenê çilo çîrok fam kiriye, dinivîse. Her wiha jî li ser avakirin û bingehê çîrokê jî disekine. Bi taybetî vî tiştî hişt ez bê deng nemînim. Ew wilo çîrokê serûbinî hev dike, heya qonaxek wilo ku merov bawer dike, ew bi mebestek ne paqij nêrîna xwe dibêje.

De ji kerema xwe re bixwînin, li ser form û naveroka "Stokholmê te çi dîtîye bêje", Amed çi nivîsîye: "Ev çîrok jî mîna çîrokên din yên kurmancî ne ku reng (form-B.N.) û naverokên wan di wexta berhevdanê de ne, ji bo ku xurtî û mezintîya darê, wekî dibêjin bi qandî giranîya barê wê be". Û li deverek din, li ser vî babetî wiha didomîne: "Dema yek ji reng an jî naverokê qels be, a dinê jî bixwe re qels dike. Gava ku ew nû dibe, reng jî bi xwe re nû dike: ango mîna xwe û li gora xwe dike. Herçî çîroka kurdî, an nivîsandina (mîna lêkolîna Amed -B.N.) bi kurdî, bi gelemperî, valahîyeke ji wî tonî tê de çê bûye; ango reng li şûna naverokê maye, a rastir hatîye hiştin. Ev yeka hanê di çîroka Bavê Nazê de tê xuyan."

Bi rastî ku nerîna Amedî di cîyê xwe de be, êdî pêwist e em îşareta "X"ê li ser "Stokholmê te çi dîtîye bêje" deynin. Çimkî pêla form û naveroka berhemeke edebî li hev nekin, vêga ew diherife û tê avêtin. Berhemên wiha pûç dibin, ji ber ku ev kêmasî nayên efûkirin.

Emê bêjin, bela bi ya Amedî be û bi rastî jî form û naveroka çîroka min li hev nakin! Lê di ku de ji hev xeyidîne? Amed, wek rexnegir, divyabû ev tişt ji me re xwiya bikira. Ji ber ku ew bi vê dilêmê ranebûye, gotinên wî tenê di çarçeva gotinan de mane.

Ne xem e, em dê bêjin ku Amed m'ena form û naverokê wek katîgorîyeke felsefî fam dike. Lê gelo ew mana wan di edeb de, ji hev derdixe? Gelo ew dizane kopanyentên forma çîrokê çi ne? Gelo ew dizane elîmentên naveroka çîrokê çi ne? Heger wî bizaniba, êdî wî dê şerm nekira û wê bigota: "Bavê Nazê di formê de, ev şaşîtî kirine û di naverokê de ev û ji ber vê çendê valahî di navbera wan de çê bûne."

Bila xwendevan li me negre, ji ber ku ez dê bi rola rexnegir rabim û hinekî li ser pirsa form û naverokê rawestim. Ez dê nimûna xwe di kirasê wê yê herî besît de bînim û ji warê pirtûkan dernekevim: Em dê bêjin merovekî nivîskar pirtûka xwe da çapê. Helbet ew ê bi xwedîyê çapxanê re li ser form û celebê kaxezan li hev bikin. Di vir de merov bi rehetî dikare form û naveroka kaxezên pirtûkê ji hev derxe. Ew dikare pîvana wê nasbike; panahî û firehî. Wilo jî ew bi rehetî dikare rengê wê nasbike; sor, kesk an sipî. Heger bi dijwarî jî be, ewê bikaribe celebê kaxezan ji hev derxe; giran, sivik, stendert e, yan na. Lê ku ev kitêb bixwe berhemekî edebî be, êdî jihevderxistina form û naveroka wê wek çîrok an roman, ne wilo hêsan be û tenê merovê pispor dikare vî tiştî nas bike û rave bike. Xwendevanê normal nikare form û naveroka çîrokê tixub bike û heya pêlekê ev tişt jê nayê xwestin. Ew dikare bi gotinên giştî nerîna xwe li ser pirtûkê bibêje; baş e, pîs e, tê xwendin, li gor dilê min bû. Û ku tu doza jihevderxistinê jê bikî, ewê bikaribe sujeta (xêzên pêşketina bûyeran) çîrokê ji merov re bêje û ne bêtir. Lê herçî rexnegir e rola wî ji vê çarçevê derdikeve û nabe ew gotinên giştî bibêje; baş e yan pîs e. Pêwist e, ew ji xwendevanan re rave bike û kêmasîyên nivîskar pêş wî bike.

Bi xwe heval Amed, di lêkolîna xwe de rola rêberîyê daye xwe û xwe dike rexnegir. Ji ber vê yekê nabe ew gotinên gelemperî bibêje. Loma jî ez wek xwendevan bi gotina wî ya ku dibêje; "valahî di navbera form û naveroka" çîroka min de heye, qayil nabim. Ez pê qayil nabim, çimkî ew cihê valahîyê pêş min nake. Di vî warî de, gerek ew di lêkolîna xwe de konkirêt be. Ji bo ku di pêş de ew bikaribe bi vê dilêmê rabe, em dê hinekî xaçerêka babetê jê re ron bikin. Em dê elîmentên form û naveroka çîrokê jê re bi nav bikin, da ku ew kêmasîyên "Stokholmê te çi dîtiye bêje", di vî babetî de çi ne, ji me re bibêje.

Elîmentên formê:

1-Ziman, 2-Kompozîtsiya, 3-Sûjêt(xêzên pêşketina bûyeran).

Elîmentên naverokê:

1-Tîmatîka, 2-Promlematîka, 3-Raman û hisîyeta nivîskar li ser rexên herî giring di kompanyetên yekem û duyem de.

www.arsivakurd.org

Herçî stîl, hinin rexnegir dixin rexê formê û hinin jî ji naverokê dihesibînin. Ev tişt dide xwiya kirin ku jihevderxistina tixûbên form û naverokê ne wilo hêsan e.

Heval Amed ji kerema xwe re, tu dikarî ji me re bibêjî kîjan ji wan elîmentan di çîroka "Stokholmê te çi dîtiye bêje" de ne li gora hev in? Em dê nimûna te li ser darê bi kar bînin û bipirsin: Kîjan çiqûlîyê darê bê ber e û kîjan şax bi ehmeqî serê xwe rakiriye?

Her weha jî di nivîsa xwe de dibêjî ku: "Naverok tim roleke peşengî û pêşayetî di guhertinê de dilîze". Mixabin di vir de jî tu ne rastî. Çimkî ev gotina ha li ser raman (fikir) û madê, di ciyê xwe de ye. Û merov dikare rola yekemîn û duyemîn li wan pehr bike. Lê gotinên wiha li ser form û naverokê, di edeb de nezanîyek kirêt e. Hema tu dîna xwe bide elîmentê ziman di formê de. Heger çîrok ne bi zimanekî lîteraturî bêt nivîsandin, naveroka wê çi dibe bila bibe, ew dê biherife. Her wiha jî tu çiqasî zimanê berhemê bi wêne û xalîçeyên spehî bixemilînî, her dê nikaribe naverokek vala û bê mane ji mirinê xilas bike. Ji ber vê çendê em dikarin bêjin ku pêwendîyên dîyalektîk di navbera form û naverokê de hene, her du bê hev nabin û pêwist e bi hev re mutefiq bin.

Ji bilî van tiştan, Amed di lêkolîna xwe de, wilo kevirên bêpirsîyarî davêje, heya merov nikare di çerçevek teng de bersîvê bide. Hema ne ji vir de û ne ji wir de û bê bingeh dinivîse: "Kesên çîrokê; Bekes, bavê wî, Comerd, Katya, Lîza û ên dinê bûne dîlên nerîn û bawerîyên nivîskar. Wî ew serbest bernedane û li gor dûrbûn û nêzîkbûna nerîna xwe hiştine ku ew deng bikin, bipeyivin û rabin û rûnin. Bi gotineke dinê, kesên çîrokê destser û dardestên raman û xweyitîya nivîskar in û ji alîyê wî de tên ajotin."

Hûn dîna xwe didin gotinên Amedî! Ji alîyekî ew dibêje ku valahî di navbera reng û naveroka çîrokê de heye û ji alîyê din jî, ew dibêje ku lehengên çîrokê hemû lîstik in û bi emrê min diçin û tên. Ica çi di çîrokê de dimîne? Çîrokek bi vî rengî, gelo dibe ku navê çîrokê bête ser? Lê tevî wiha jî Amed dilovanîya xwe direşîne û dibêje: "Em yekê dibêjin û yekê nabêjin. Karê Bavê Nazê karekî hêja ye di çerçeva çîroka kurdî de û ciyê balkişandinê ye."

Weku em pê dizanin, di hunerîya çîrok û raman de mentiqekî pola divêt. Bingehekî asê ji avayak spehî re, pêwiste pêşkeşî xwendevanan bibe. Kesên di avayê de jî divê bi rehetîya canê xwe bihisin. Bi gotinek din; divê her kes li gora çarçeva giştî ya çîrokê ciyê xwe bigre û li gora fikra giştî jî bigere û bide û bistîne. Li gora vî mentiqê pola, nabe leheng beyî vîza derbasî çîrokê bibe. Erê çilo merov nikare bêyî vîza derbasî welatekî bibe, wilo jî nabe ku nivîskar kesên berhemê bê hazirî berde û cî bide wan. Heger nivîskar bi vî qayîda hesinî negre, êdî lehengên wî, wê destgirt û dexîl bin.

Di vir de, dîsa ez heq didim xwe û ji heval Amedî dipirsim: Ji kerema xwe re tu dikarî bêjî, min li ku û çilo kesên çîrokê, li gora nêrîna xwe derbasî çîrokê kirine? Çilo min ew li gora mezacê xwe gerandine, bêyî ku riyalîteta jiyanê di çîrokê de bixwaze? Ji kerema xwe re bi nimûne ji me re xwiya bike. Yanî divê gotinên te bi burhan bin. Yan tu dixwazî wek Holmêr bikî? Rehmetîyê Holmêr jî, ji kurdan dixwest ku kurd jê re isbat bikin ku ew ne kuşdar in. Lê em pê dizain ku ji Holmêr dihate xwestin ku ew vî tiştî îsbat bike.

Di meqala xwe de, Amed pirsek din, ne kêmî yên din giring, hildide. Ew dinivîse: "Ji lawazîya hunerê çîrokê de ye ku nivîskar xwe dispêre çîrokên gelêrî û pê bûyer û girêkan dirêse, dihune û ji hev vedike." Heval Amed ev mentiqê xwar û çewt ji ku û ji kê girtîye, ez nizanim, lê ez dikarim cezim bikim ku kesê wiha binivîse elifbaya edebê fam nake û dûrî wê ye. Ji ber ku kesê nêzîkê edeb be, xweş dizane ku lîgend, çîrokên gelêrî û gotinên pêşîyan berhemê edebî dewlemend û spehî dikin. Û nivîskarên cîhanê yên herî bi nav û deng, berhemên xwe bi wan xemilandine û dixemilînin. Ji nivîskarên serdema me Cengîz Aytomatov van tiştan di romana "Û rojek ji sed salî dirêjtir e" de bi kar tîne û her wiha jî ew di çîrokên "Gemîya Sipî" û Kûçikê deqdeqokî yê li ser berava avê bazdide" de, berê xwe dide lîgendên gelê xwe. Bi vî hawayî em dikarin bibêjin ku bi karanîna çîrokên gelêrî di berhemên edebî de, ne ku wan lawaz dike, lêbelê gur û xurt dike. Helbet divê ew di çîrokê de, di ciyên xwe de bin.

Dîyar e Amed dixwest ji me re bêje ku bi kar anîna "çîrokên gelerî qelsî ye" da ku bike mihne û pê "Stockholmê te çi dîtiye bêje" qels bike. Amed li ser vî tiştî nasekine û dibêje ku "Pirên wan (çîrokên gelêrî -B.N.) bi rola xwe ne di ciyên xwe de ne."

Berî ku ez bêm li ser pirsa ku ew di ciyên xwe de ne yan na, pêwist e di warê ziman de li ser vê hevokê rawestim. Çima? Ji ber ku ew bi du manên nakokî tê fam kirin. De ji kerema xwe re dîsa cumla Amedî bixwînin: "Ji lewazîya hinerê çîrokê de yê ku nivîskar xwe dispêre çîrokên gelêrî û pê bûyer û girêkan dirêse, dihune û ji hev vedike. Tevî ku pirên wan bi rola xwe ne di ciyên xwe de ne." Bi xwe ez naxwazim qarişî zimanê meqalê bibim. Lê vê hevokê, em dê ji hev derxin, ji ber ku ew hinek serêşîyê bi xwe re tîne.

Em pê dizanin pêla gotina "tevî" di hevokê de tê, cumla berî xwe itrad dike. Weke nimûne: Ez çûm, tevî ku min ne dixwest ez herim. Di hevoka Amedî de gerek piştî "tevî" wilo bihata nivîsandin: "Tevî ku pirên wan bi rola xwe radibin û di ciyên xwe de ne." Lê em pê dizanin mebesta Amedî tiştekî din e, ji ber vê çendê cûmle dişke û mana xwe nade.

Leyse, em dê vî warî bidin alîkî û vegerin ser pirsa xwe. Ka em ê binerin kîjan çîrokên gelerî di "Stokholmê te çi dîtîye bêje" de, ne di ciyê xwe de ne û çima bi rola xwe ranabin.

Berî her tiştî ez dixwazim ji Amedî re bêjim ku min sê çîrokên gelêrî, wek bingeh, di pirtûka xwe de bi kar anîne. Çîroka "Kurê bazirganîye". Û wî ev çîrok kiriye nimûne ku bi rola xwe, di hundirê "Stokholmê... " de ranabe, aniye. Ew dibêje: "Çîrokê ciyê xwe negirtîye, ji ber ku armanca şêr û gurr herduyan yek e; xwarina xezalê ye. Xwarina xezalê çi bi destê gurrê ku xwe newestandî be û çi ji bi destê şêrê ku xwe westandî be mîna hev in." Bela xwendevan qisura min têxe bin nigên xwe, heger ez bi qêrînî ji heval Amedî re bêjim; Xwedê ji te razîbe, ma çê dibe merov xwe wilo, bi hostayetî famkorî bike!? Te ev mane ji ku anî? Ma gelo mebesta çîrokê ev e? Ezê pirsekê ji jiyana penaberan li Ewrûpayê, ji te bikim. Gelo kesên ku li ser hesabê sosyalê (mala apo) xwarinê dixin û yên ku bi xweydana eniya xwe heqê mayina xwe li jîyanê derdixînin, wek hev in? Gelo parsek û yên ku kar dikin, wek hev in?

Bi xwe bi mebesta ku ew ne wek hev in, ev gotin li ser zimanê bazirganê mezin (bav) têne gotin: "Ma çima di berhevdana risqê xwe de, tu dixwazî bi gur bî, lê tu naxwazî bi şêrê çîya bî?" (rûp. 34)

Helbet tu dikarî di jîyana xwe de, li gora dilê xwe bidî û bistînî. Her wiha jî tu dikarî li gora zanîbûna xwe bifikirî, lê kêlîka tu zanebûna xwe ji xelkê re bikî pîvan, vêga wê heqê te nebe.

Çîroka din a ku bingehê wê di nav gel de heye û min di pirtûka xwe de bi kar anîye; lîgenda (istûre) tumika ye. Di nerîna min de, di vir de pêwist e pirsek bête kirin, gelo çima nivîskar berê xwe dide çîrokên gelêrî, ne seraser li ser pirsên aloz di civaka xwe de radiweste û bi riya wan jî bi kesên dora xwe re dikeve panêlê?

Herçî lîgenda "tumika" daxwaz pê ew bû ku nerîna ewrûpîyan di warê kuştinê de, li ser kurdan bête pûç kirin. Belê daxwaz pê ew bû ku ez ji ewrûpîyan re bêjim ku kuştina bêbextî (ji paş ve) ne ji kultura kurdan e. Bi xwe herçî ku li Swêdê dijî pê dizane ku ev nerîn bi dijwarî li ser kurdan dihate gotin. Navê kurdan bi vî hawayî derket, piştî ku du kurd li Swêdê ji paş ve hatin kuştin. Dema Palmê jî bi vî rengî têk çû, demeke dirêj polisên swêdî û masmadîya wan digotin ku merovên li pişt kuştina herdu kurdan û Palme yek in. Û hindik mabû vî islûbî bikin perçak ji kultura miletê me. Lê herçî em kurd, em pê dizanin ku gelek caran, em ji ber şerê vekirî diketin xefikan, bêbextî bi me re çêdibû û zora me diçû. Erê em dişkestin û zora me diçû, lê me navê bêbextîyê û bizdonekan netanî ser xwe.

De ji kerema xwe re çi di dawîya lîgenda "tumikan" hatîye, bixwînin: "Heger merovek li çolê bi hawakî bêbextî bê kuştin -bavê bi xwe jî mana bêbextîyê jê re tefsîr dikir- kuştina bêbextî, yanî kuştina ji paş ve bê kuştin." (rûp. 31)

Çîroka siyem jî ya "xwarina kurikê bi xezaletîyê". Mebesta vê çîrokê bi kurtî ev e: Nabe polîs kirasê qatîl li kurdan kin..

Mamoste Amed, çilo ev çîrok bi rola xwe ranabin û ne di ciyên xwe de ne? Ji kerema xwe re careke din bixwîne!

Ji bilî van tiştan çîrokên gelêrî yên ku min bi kar anîne, ji bo avakirina kompozîtsîya berhemê, rolek din dilîzin. Heya ez dikarim bibêjim ku bêyî wan, dê hîmên bingehîn di "Stokholmê..." de bihatana hilwişandin. Li ser vê nûqtê, di teorîya lîteraturê de, termînek heye, bi zimanê rûsî jê re dibêjin "lîteratunnoye obromlênîyê". M'ena wê jî ev e: "Perwaza lîtiraturî" yan jî "Tara wêneyên kesan di edeb de." Ev tiştê ha yek ji prensîbên herî aloz di kompozîtsîyê de ye. Da ku ev pirsegirêk, bi hesanî bête fam kirin, ez ê bi nimûne rave bikim. Wek nimûne; hûn çîrokekê dixwînin. Çiqasî hûn di xwendina xwe de diçin, ewqasî lehengên nuh têne meydanê û hûn pêrgî wan dibin. Bi pêrgîhatina kesên yekemîn di çîrok û romanan de, nivîskar mecbûr e, wan bi we bide naskirin. Ew rewiştên (portret) wan ji we re xwiya dike û hêdî-hêdî vedigere ser jîyana wan ya berê, yan jî leheng bi xwe dilebitin û di vê tevgerê de jîyana xwe bi xwendevanan dide naskirin. Ev emelîya danaskirina xwendevan û lehengan bi hev re, her nivîskarek li gora islûb û rîya xwe di edeb de, bi kar tîne. Yanî dibe ew li gora wexta li pey hev bide ser şopa lehengê xwe, yan jî li pêşketin û paşketin û bi tunê dîmenan di hundirê çîrokê de, têne belav kirin. Herçî çîroka "Stockholmê te çi dîtiye bêje", xwendevan di rûpelê pêşî de pêrgî lehengê yekemîn -Bêkes dibe û dure bergeh-bergeh, geh li vir û geh li wir û heya rûpelê dawî, rexên jîyana wî ji xwendevanan re rûhnî dibin. Bi gotinek din, Bêkes gav bi gav dikeve perwaza xwe û tenê perçên jîyana wî yên ku çarçeva çîrokê qebûl dike, pêşkêşî xwendevanan dibin. Heger em li gora xironîkek zemanî bidin ser şopa Bêkes, êdî pêwist bû "Stokholmê te çi dîtiye bêje" ji çîroka jîyana dayîka Bêkes dest pê bikira. Dure, piştî ku ew şîrê helal dixwe û bi fîrê dikeve, bav wî dixe bin baskê xwe. Heger dê, çîlîkên xwe bi gîyanê hezkirina xêrê kedî dike, bavê çiyayî jî zarokan bi gîyanê mêrxasîyê xwedî dike. Daku sawa tirsê nekeve dilê kurê wî, ew wî tenê dişîne serê çîyan (di çîrokê de ev bergeh, di dawîyê de hatîye). Di qunaxa naşitîya Bêkes de, bav wî bi urf û qanûnên jîyanê dide naskirin. Ew dixwaze ku lawik îtîmadê li ser xwe bike (Çîroka bazirganî û kurê wî). Jîyanek bi rûmet û bi bext (lîgenda tumik), jîyanek aza û mêrxasî (jîyana gur û kûçikan û pevçûna kûçikan). Û dawîya ma dawî qunaxa xortanîyê û çûna Ewrûpayê. Di vir de, mîna her bavê kurd ê oldar, bavê Bêkes jî xwe mecbûr dibîne ku nerîna xwe li ser jinan û zewacê ji kurê xwe re bêje. Ez fam nakim, çima Amed nerîna bavê Bêkes li ser jinan, nêrîna min dibîne! Ma gelo bavê Amedî, di vî warî de, wê jê re bigota: "Kurê min here Ewrûpayê jineke çîmrût ji xwe re bîne û ji bîr nek divê mafên we wek hev bin! "Gelo ku ev gotin li ser zimanê bavê Bêkes bihatagotin, êdî wê ne dijî rastîya jîyana me kurdan ba?

Heval Amed weku tu dibînî, çîrokên gelêrî di "Stokholmê... " de ne li gora mezacê xwe, min ew anîne, lêbelê hîmên bingehê avakirina çîrokê ne. Mana xwe, ew di ciyên xwe de ne û bi rolên xwe radibin.

Û tiştekî din. Bi kar anîna hîkmetên kurdî, di çarçewek berhemekî edebî de, bersîveke ne seraser li ser muhawelatên ku dibûn, navê kurdan xirabikin, dibe. Em pê dizanin ku di van çend salên dawî de, kurd di çavên ewrûpîyan de wek kuşdar û hov dihatin xwiya kirin. Ji ber vê yekê jî kuştina Palmê bi navê me hate girêdan. Di vî warî de, di "Stokholmê..." de mexzak giştî, bi vê manê heye: "Binerin, ev merovê por reş û yê ku navê wî kurd e, xwedî kulturek kevnare ye û ew ne hovê serê çîya ye. Erê ew dikare tadayê li jinan bike, zarokan di rewşek dijwar de xwedî bike, lê nikare bêbextîyê qebûl bike û mîna ewrûpîyan bê hîs bimîne."

Mamoste Amed, divê tu pê zanibî ku di edeb de, nabe rexnegir bide ser xeçirekek teng û bêhnê li xwe biçikîne. Ma çê dibe tu wilo teng bifikirî û nêrîna bavê Bêkes li ser jinan bikî ya nivîskar bi xwe? Xala xwe bide gotina xwe tu çi dibêjî: "Helwesta (dîtina) Bavê Nazê, li ser zimanê Bavê Bêkes, ji alîyê jinan de ne di ciyê xwe de ye." Madem vê dîtinê, tu ya min dibînî, vêga ez gazina ji te nakim ku tu bibêjî: "kesên çîrokê bûne dîlên nêrîn û bawerîya nivîskar."

Heval Amed, ma çê dibe tu xwe bikî esîrê îdîyolojîyek taybetî û ji bîr bikî ku cîhana merivantîyê bi gelekî ji ya çînayetîyê firehtir e? Dîyar e, ji ber vê bawerîya xwedî perwaz û qalib, Amed naxwaze bizanibe kûçik çilo ji xwedîyên xwe re wefî ne, wilo jî, ji wan re berdefk in. Her wiha jî, ew naxwaze nas bike, çilo gur devxwîn in, wilo jî di jîyana xwe de aza û serbixwe ne.

www.arsivakurdi.org

Bi xwe, herçî nimûna ku Amedî li ser Dîmîtrovî anîye, dide xuyakirin ku ew ji bêvila xwe durtir nabîne. Ji xwe şaşîtîya herî mezin li cem merovên xwedî îdîyolojîyek teng wek a Amedî, ew e ku her tim dixwazin heybeta xwedê bidin serokê mezin. Û bi taybetî ev yek bûye hoyê bingehîn ku serokên mîna Stalîn, Hîtler, Mawo û Pol-pota bibin dîktator û miletê xwe qir bikin.

Mamoste Amed bizanibe, însan çiqasî xwedî meqamê bilind be, her ew ji goşt û xwînê ye. Ew dikare zelqa bike û hêka deyne. Yanî ew dikare mêrxas û tirsonek be, dikare baş û xirab be. Hîç nabe em iluhîyetê pêve kin. Heger em meqamê xwedê bidin wî, vêga divê em jê re kolayetîyê bikin. Bi xwe Lênîn ji ber vê çendê rexne li çîroka M. Gorkî ya bi navê "Tobe" kir. Dibêjin ku Lênîn bi vê manê ji nivîskar re got: "Madem gel, xwedê ye, îca wê kî kolên wî bin?"

Em dê bêjin bila bi ya te be û bi rastî jî, di tengaye de Dîmîtrov tenê bi gelê xwe mijûl dibû û li rûreşîya faşîstan digerîya. Lêbelê, ji ber ku kesên wiha di jîyanê de awirte ne, êdî nabe ji lehengên çîrokan re bibin nimûne. Çimkî leheng qerekterên bi sedan kesên çîna xwe, di xwe de gewde dike.

Mixabin nerînên, çi biçûk û çi mezin, li ser "Stokholmê te çi dîtiye bêje" yên ku di meqala heval Amedî de hatine, yan çewt in an jî ne di ciyên xwe de ne. Ji wana, pirsa kar li ser zimanê Lîzayê wî fam nekirîye. Wilo jî kuştina ermenîyan di çerçewa çîrokê de bi awakî ne durist ji hev derdixe. Û gotinên seyr û jihevdernexistî yên Amedî ev in: "Di rûpelên 99,100,106,111-an de, kedxwarîya sermîyandaran ji gel re, di çîrokê de pirr siwe(nizm) û sivik hatîye, eger hên ne şaş hatibe."

Bela xwedê topekê li mala min xîne, eger pirsa kedxwarîya sermeyandaran di çîrokê de hatibe! Bela xwedê mala min xira bike, eger ez di rûreşîya kapîtalîzma reben (ez dibêjim reben çimkî Amed di vir de bêbextîye pê re dike) de fikirîme, yan jî di rûsipîkirina sosyalîzmê de, (di çîrokê de) mijûl bûme. Tu çilo nerîna min di vê pirsê de "nizm" an "şaş" dibînî, ez fam nakim! Bi xwe min li jor gotibû ku nabe rexnegir gotinên lehengan bikin ên nivîskaran û bêjin ku ew bi xwe wilo difikirin.

Dibêjin ji L.N. Tolstoy pirsîn: "Fikra te li ser romana "Anna Karînîna" çi ye? Tolstoy got: "Heger ez fikra xwe bidim xwiya kirin, divê ez pirtûkeke wek romanê ji nû ve binivîsim."

---

dûmahîka rûp. 34

vano:

-Ez ginî (ganî) yow qatê cilan Xeji rî biderza ki nê derzîni pa neya nê zî la.

Wardeno şono Derbeki (Diyerbekir), key yow terzî.

Şeyîş (Şiyayîş) ra ver, biray jey te ra vano:

- Biray mi, ti înane mi nêkenî bê destanê mi kelemçey ki û şo.

O şono destanê biray xu kelemçey keno û şono Derbeki.

Şeyîşê jey dim a, Şêxê 'Ereban fîneno ser, pîrini kişeno û Xeji gêno şono. Biray jey zî birîndar o, vano:

-Yaribî, ti ganê mi nêgrî hetta Sê Ehma bêro.

Xeji zî yow mektub **niseno**, gêna binê yow kerraya kuçlanî nena. Te de vana eger ez to rî bar a, ha mi benî filan ca, eger to rî bar nîya se qeqere ra.

Sê Ehme Derbeki d'o. Hown (Hewn) veyneno ki Şêxê "Ereban hamewo visto xeymi ser, bira û datîzay Xeji kiştî û a zî gurota (girota) berda.

Wardeno, xu tê besteno û şono. Terzî te ra vano:

- Vindi vindi, cilê to vejey!

O vano: -Ez cilan pey se kena?

Yeno hoynîno ki çeykî (çiyekî) cay xeymi di nêmendo. Xeymi mîyan a geyreno, linga xu dano ay cayan ro, vano "Xejê, to owta cilî şûtî, ti oyta kuşta kewta, to oyta non (powto)." Linga jey kerra kuşlanî ra kwena, kerra qelibêna, hoynîno ki yow qaxid ha bin di. Jey gêno waneno, fa'm keno ki şî kura.

'Enê xeymi ra vejêno, hoynîno ki biray jey ha owra kewte. Çono ser, biray jey te ra vano:

-Şo jînî pîrinî bikşi û cay jînî cow(cew) ki, bê.

Sê Ehme şono, şono, şono xeyma Şêxê 'Ereban ver. Dano puro (piro) jînî pîrinî kişeno, cay jînî cow keno û Xeji gêno şono tirba biray xu ser, vano:

-Mi wesêtê to ard ca.

O yû Xeji yownan gênî şanî **Koy Sîpanî** ser. Betiley. Xeji roşena, o zî serey xu çokê ja ser neno û xu di şono.

Xeji hoynîna ki tay Xozî ha yow mayînî dima kewtî. Xozo şenik dano ay bînan ro, a mayînî jîn ra gêno. Weyra, di hesrê ja kwenî alişka Sê Ehmedî ser. Sê Ehme xu aqlêno, vano:

-Xejê, qey ti bermena?

A vana hal-mesela tay xozî owta ra vêretî, jînî mîyan di yew wirdêk bi, jey a mayînî ay bînan ra gurotînî û mi pîzey xu di va o zî heway to çendi cîyat o.

O wardeno, vano: -Senêwa ti mi imbazê yow xozî kena? Ez şona ay xozî kişena!

Û şono xozan reseno, dano puro jînî kişeno.

Xozo wirdêk 'ar di kowto (kewto). Sê Ehme 'enê şono serey jey dera keno, hima xoz serey xu tê şaneno û dano puro jey koy ser di qelibneno. O şono, şono, nîmey koy ra yow dar ra maneno.

Xeji vazdena yena jey ser, bermena. Hoynîna ki di carmêdî (camêrdî) ha yenî, ay vano "ez ja gêna", ay bîn vano "ez ja gêna" ow ja ser o danê pê ro. Xeji hima çimanê xu gêna û xu ko ro fînena war. Yena a darî ra kwena û wirdî zî şonî dekwenî zerey yow çalî.

Yow çilka gûnîya xozî verî dekewtibî a çalî zere. Wextano ki ê dekwenî çalî, yow kweno ay kinarê çilka gûnîya xozî, yew zî kweno ay kinaro bîn. A çilka gûnî bena yow telli, vejîna; ê zî benî di hebî dehlî, vejênî.

Amnanan wextano ki gulî vejênî, ay wirdî dehlêrî (dehlîlî) yenî pê; telli jînî ra şono û pêlê (perrê) jînî **pîro** gûnî benî. Semedê inheway ra yo ki pelê dehlêran pîro sur î.

Îna mesela raşt a. Înî wirdî dehlêrî hinek î ha Koy Sîpan ra(*).

(*) Ina estaneki heway vatişê yew dewijê qezay Pîran'î nusiyaya.

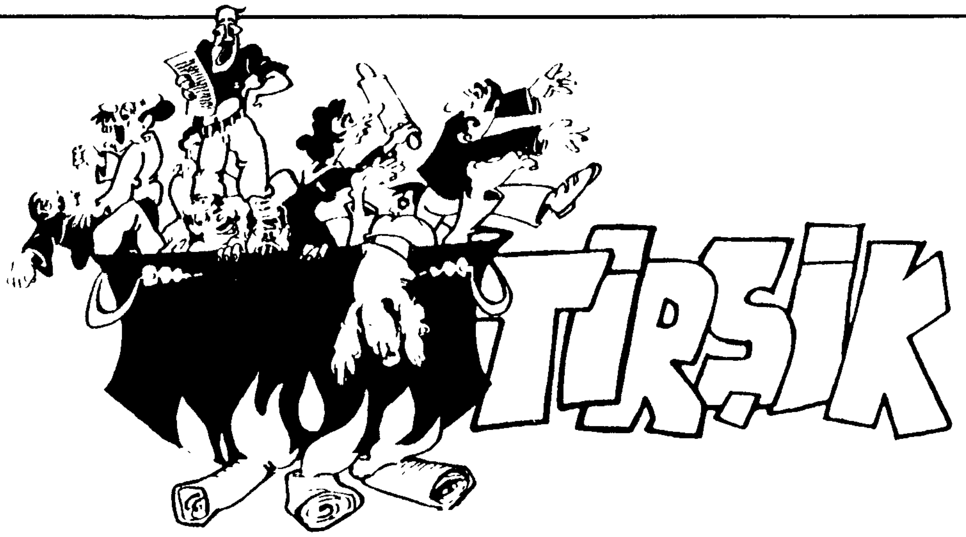

Amadekirin:
Mamoste û
M. Lewendî

Du rûpelên serbixwe yên bi Berbangê ve girêdayî ne.

BIMRE KOVARMIJÎ

Welê xuya ye ku emê jî li dijî hin abonên xwe dest bi xebateke dijwar bikin ku bê pere û pûl ketine nav kompitura (data) me ya adresan û dixwazin xwîna me - pardon - yanî kovara me bimijin.

Me hemû abonên xwe yên ku pere nedane tesbît kirine. Niha emê bi tenê meslekên wan binivîsin, jixwe ew bixwe jî dizanin.

Hinek ji wan ev in: 18 pizzacî, yekî Pubcî, 4 tixtor, 8 endamên licna merkezî yên partî û hizb û rêxistinên cûr bi cûr, 12 mamoste, endamekî enstituyekê, endamekî komîta karger ya federasyonekê, 2 asîstan, 2 doçent, 3 şa'ir, 5 gundî, 3 karker û yekî feqîr.

Ev kesên hanê dîsa li xwe varneqilin û bixwazin ku berdewam kovara me bimijin wê wextê qetla wan helal e (wî ev çi bû? Tu dibê qey mehkema şerî'etê ye!) neyse, ne qetla wan, lê eşkerekirina navên wan helal e.

De zû li xwe mukir werin û varqilin û perê xwe (çima perê xwe, perê me) bişînin, çimkî kovar bi kayê dernakevin, bi pera derdikevin.

« Yekî serbixweyê ku di hemû hizban re derbasbûye »

KABEL KOVAR

Ji rûyê wan kesên ku heqê abonetîya xwe nadin, divê hemû xwedîyên kovaran bên ba hev û wek Kabel Tv, kabel kovarekê çêkin. Kesên ku heqê xwe bidin, jixwe hûn dê kovarê ji wan re bişînin. Ji bo kesên ku perê xwe nedane jî bi tenê qapaxa (berg) kovarê û naveroka wê bişînin daku bila mereq bikin, bikirin an jî heqê abonetîya xwe bişînin.

www.arsivakurdi.org

«Komela Mafên Mırovî»

www.arsivakurd.org

MÊRXASÊN ME

ELÎŞÊR

Elîşêr li Kamîlavayê ji dîya xwe bû. Li Sêwasê çû dibistanê û dûre jî bi keçikekê re ku navê wê Zarîfe bû zewicî. Him Elîşêr û him jî jina wî, ji bo Kurdistaneke serbixwe pir kar kirin.

Elîşêr li Dêrsimê bi zimanê kurdî konferans dida keçik û xortên kurda. Wî, ji wan re digot kû em jî dewleteke xwe çêbikin.

Elîşêr serekê şerê Qoçgirîyê bû. Kurdên li vê derê li hember hukumeta tirkan şer kirin.

Di hezar û nehsed û bîst û pêncan de (1925) jî, wî bi Seyît Riza ve li Dersîmê li hember tirkan şer kir. Tirkan dixwast ku Elîşêr bikujin, lê ew ji wan neditirsî û her tim kar dikir.

Elîşêr pîlanên şer dikir, helbest dinivîsand û tenbûr jî lêdixist. Kurdan pir û pir ji wî û jina wî hez dikirin.

Rojekê çend kurdên ne baş tên mala wî. Elîşêr û jina wî dikujin, serê wan jêdikin û didin hukumeta tirkan.

Dema ku Elîşêr mir, ew heftê û pênc salî bû.

Îca hûn dikarin bersîva van pirsan bidin?

A.

1-Cihê ku Elîşêr lê hatiye dinyayê di nexşê de bibîne!
2-Navê jina Elîşêr çi ye?
3-Elîşêr serekê kîjan şerî bû?
4-Di 1925'an de çi bû?

B-

1-Kamilava, Sêwas, Dersim û Qoçgirîyê di nexşê de bibîne.
2-Ji bo çi em dixwazin kû dewleta me jî hebe?

TÎPÊN KURDÎ

D d E e Ê ê F f

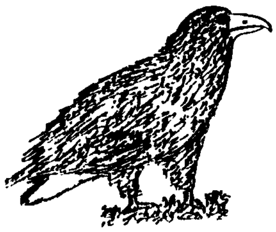

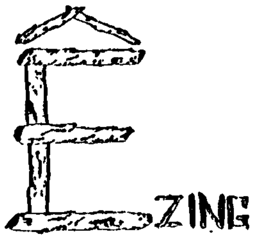

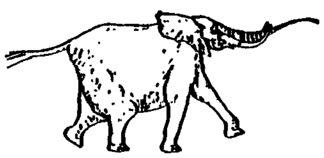

Dûvmeqesk **Eylo** **Êzing** **Fîl**

www.arsivakurdi.org

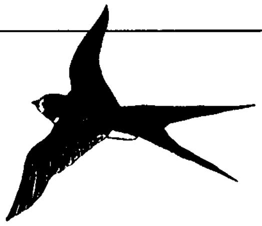

DÛVMEQESK

Navê latînî yê dûvmeqeskê **Hîrundînîdae** ye. Dûvmeqesk nêçîrvanên jêhatî ne. Hemû mêş û kulmêşan (kermêşan) dixwin. Ji ber ku laşê wan şût e, zirav e, perên wan jî zirav û tûj in; dûvê wan çeq e, ew dikarin xwe zû bavêjin ser nêçira xwe û zû jî çex bibin(bizivirin).

Ji ber ku çavên wan gelek baş dibînin, ew dikarin biçûktirîn mêşê jî bibînin û bi nukulê xwe yê fireh jî bigrin.

Dema ew li erdê ne, nikarin bi lez bimeşin. Lê ew pir kêm li erdê dadinin. Dema ew dadinin jî, ji bo hêlîna xwe gîya kom dikin. Avê jî, dema ew ji ser golekê yan jî coyeke piçûk re difirin, vedixwin.

Dengbêjîya dûvmeqeskan pir di pêş de çûye. Ji ber vê jî ew nikarin wek çûkên din kilama bêjin. Lê ji dûvmeqeskan çîzçîzek zirav tê.

Dûvmeqesk, bêyî Nya Zeeland, Arktîs û Antarktîs li hemû dinyayê hene. Li Ewrûpa pênc cureyên wan hene û hemû jî koçer in.

ROJA MEMO -4-

Belê, ew herdu nediçûn sinifekê, lê wan dikir bi hev re pengava bilind xelas bikin. Piştî wê wan dikirî biçin lîseyê.

Şîrîn keçikeke bedew bû. Porê wê, wek çavên wê reş bû. Porê wê ewqas dirêj bû ku heta pantolê wê dihat. Eger rojê pêda yan nedayê, dîsa jî porê wê dibiriqî. Çavên wê yên wek reşikê zeytinê, di nav spîkê xweşik de wek lampeya dibriqîn. Çiçikên wê di sinifa çaran de derketibûn. Wê demê, ew deh deqan de carekê diçû ber neynikê û li çiçikên xwe dinhêrî. Lê niha ew diçû sinifa nehan û wê ewqas bala xwe nedida çiçikên xwe.

Navika wê ewqas zirav bû ku merîya digot qey herdu destên meriya têra digihîjin hev.

Lingên wê yên zirav dişibûn yên Gulîzarê.

Rêçûna wê ya nermik û sivik, porê wê yê ku li dorhêla navikên wê diket, dilê xortan danî devê xortan.

- Tu dê çi bikî îşev?
- Ez nizanim. Ez li mal im. Hewniya min jî nayê. Ez çûm ku li televîzyonê binhêrim. Lê bavê min dixwaze li kanala yekemîn binêre.

dom dike

-1 -

PAYÎZ

Havîn çû, hat payizeke din,
Bi serma, bi ba û baran.
Dibehin û diweşin,
Pelên zer ji daran.

2-

Peyvin jêrîn di xaçerêzê de binivîse!

KAL - LAL - KAŞ - ŞIL

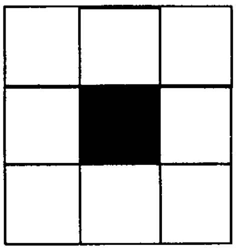

NAVÊN ME BINIVÎSE

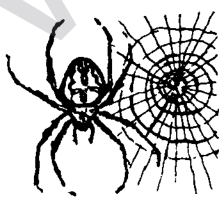

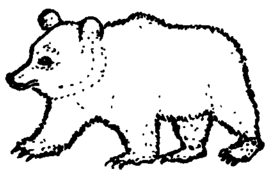

www.arsivakurd.org

Arêkerdox: O. Wedat Kaymak

SÊ EHMED Û XEJI

Sê Ehme yew çekur gêno serey xu ser neno û hinî şar te ra vano "Keçel". Keçel, wir ro gedan reydi dano pêro, Xalê jey te ra vano:

-Şo hêgay ver di vindi, wa heybanî nêdekwî.

Şono hêgay ver. Bizêkî yenî, o goşanê jînî dera keno; golikî yenî, o boça jînî dera keno; hul di yeno keye, vano:

-Xalcê, ha ma rî inîya ser ni.

Şan di dewijî yenî berî ver, yew vano "boça golikê ma derra biya", yew vano "goşê bizêkê ma derra bî"; xalê jey te ra vano:

-Sê Ehme, hîri cemî nanê xu bori û qarişê yewerî mebi!

O vano: -Ney Xalo, çimê mi bar nêbeno ki ez nanê to bora û çeykî(çiyekî) nêka.

Xal vano: -Ti şo citi, ez to rî nanê to ana.

Nimajî xalcika jey merjî ser nena, vana "beri xalê xwi rî". Sê Ehme şono binê dewi, hoynîno (hewnêno) ki geday ha kaban kay kenî, roşeno jînî reydî kay keno.

Êrey xal citi ra yeno, Sê Ehme vano:

-Xalo, wilay heta xalciki howş rut, nan powt hinî erey bi. Ti arrisi, siba ez to ver a şona citi.

Xal vano: -Wa bo.

Sê Ehme gayan gêno şono citi. Di xetî şono, gay surî sere birneno. Jey poste keno, goştê jey wirdi keno, gêno owra roneno.

Xal deyax nêkeno, vano "hela ez şêra veynî Sê Ehme se keno?"

Yeno hownêno ki yew ga tena ha binê nîrî di û ay bîn weyra niyo. Vano "qay mozi kerda, şiyo". Yeno veyneno ki Keçelî ha ga sere birnawo û goştê jey owra ronawo. Keçel vano:

-Xalo, esmer (emser) qarmey ma çinibi, mi gayo sur semedê qarmî ra sere birnayo.

Xal hêrs beno, hima necax dano serey jey ro. O bermeno, şono binê dewi, siloy aşaneno, şono zere. Serey jey jey tena teber a maneno. Yow (yew) dami roeno, mîçikî dekwenî, gêno weno; bizêkî dekwenî, gêno weno; hima çi dekweno, o weno. Dano qedanê şarî ro, zav, zav ta'da dewijan keno. Yew pahlîwan weyre re vêreno, namey jey Hesen Pahlîwan beno. Dewijî şonî, te ra vanî:

-Hesen Pahlîwano! Qe ti nişnî ma inî Keçelî ra pank kî? Jey boça mayîna xu ra bestî, xwi rey di beri!

Hesen Pahlîwan, şono çengiley jey gêno 'enê hewa neno, keno nêkeno nişno jey ca ra hewilno. Teslîya jey te ra kwena. Vano:

-Namey to çi yo?

Vano: -Namey mi **Sê Ehmedê Silivî** yo.

Hesen Pahlîwan vano: -De hadî ma şêrî bibî biray cê. Ma çowres (çewres) keleş yew mixara di manenê, ti zî bê biray ma bi.

Vano: Wa bo.

Siloy miyan ra vejêno, vano:

-Biray mi, mi zav ta'da dewijan kerda, tikê mi boşa mayîna xu ra bestî, wa qesba jînî rehet bo.

O jey gêno boça mayîna xu ra besteno û jey xu dim a anceno heta pey dewi, bandînî jey akeno, şonî.

Şonî, şonî mixara. Eki e, çowres heb keleş ha te de wo. Keleşî vanî: -Ino çi yo to ardo?

Vano: -Mi ino ardo ki ma dest a bigeyro.

Vanî: -Wa bigeyro.

Yow vano: -Keçel, şo adir beri nargîley mi ser ni!

O Vano: -Bidi ez di gumî piro da, **dergusna**.

Keleş vano: -La ti dergusnî ez hinî senêwa ancena?

Vanî: "Ya hewlû wela!... Înawa nêbeno, ma se kî bere?" Peynî di vanî "wa şêro istoranê ma ver di vindo".

Şono yew çiwa gêno, dekweno istoran mîyan, dano piro. Ê yenî, hima istorî pêro mîza xu solanê (sewlanê) jînî ser kenê. Ê vanî "wilay inawa zî nêbeno!"

Ay hing di yow bezîrganbaşî weyre ra vêreno. Vanî "ma şerî rarê jey birnî, jey ser o kî."

Keşel te ra vano: -Şima şî se mi rî zî yow kirbaş berî.

Şonî vernîya karwanî, karwan tikê çî -mî dano bere, genî anî.

Keçel vano: -Şima mi rî tikê çi nîerd?

Vanî: -Ney

Venyda Hesen Pahlîwanî dano, vano: -To nêva ki çowres cenî yow mixara d'a, to va çowres carmêd te de wo.

Vano: -Hadê, ma şêrî, inî çîy rî nêbenî.

Istoranê xu gênî, şonî. Şonî yow deştî. Hoynînî ki weyra yow esta.Şonî xeymi ver ki yow keyneki ha te de û cilan suwena. Cilî pîri (pêrî) gûnî di mendî.

Keyneki dey rî cili fînena, şonî roşenî. Vanî:

-Ti çi ya, çi kara ya?

Vana hal-mesela ez waya howt birayan û weerê howt birazan a.

Vanî: -Ê se kenî.

Vana: -Şonî herb kenî, 'eşay yenî.

Êrey biray û birazay yenî, vanî:

- Înî çî yî?

Wa jînî vana: -Misafîr î.

Roşenî, a şewî teriqnenî, nimajî vanî "Qusurê ma m'oynî (meewnî), îzin bidi ma, ma şonî herb".

Sê Ehme vano: -Ez zî şima reydi yena.

Vanî: -Nêbeno, şima misafîr î.

O vano: -Îmkan çino, ma zî yenî.

Şonî, şonî cay xu. Yow qot o. Sê Ehme jînî ra vano:

-Şima betiley, eyro vindirî ez şona herb kena.

Vanî: -Eman, hewar!

Vano: -Neey, ez şona!

Şono herb keno, tanînî kişeno, tanînî hêsîr gêno û tay zî remenî. Hinî yenî keye. Têdi tê muşorênî, vanî ma "senêwa inî bikî mêrdimê xu?" Yew vano ma istori bere dî, yew vano ma peran bere dî, yew vano ma nêza çi bere dî. Birawo şenik vano:

-Le le ma Xeji bere di Xeji!

Vanî ma Xeji bere dî wa pey ma hinî bibî mêrdimê yownan (yewbînan).

Xeji gênî jey rî mare kenî. Sê Ehme

dûmahîk di rûp. 29'an de

www.arsivakurd.org

لازاریف لە ستۆکهۆڵم

بەسەرپەرشتی فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکان لە سوێد رۆژی ١٩٨٩/١١/١١ لە هۆلی Folkethus ی ستۆکهۆڵم کوردناسی سۆڤیێتی م.س. لازاریف سیمینارێکی پێشکەش کرد سەبارەت بە مێژووی هاوچەرخی کوردستان و بزوتنەوەی ئازادیخوازی گەلی کورد...
لە ژمارەی داهاتوودا بە درێژی لەسەر سیمیناوەکە دەنووسین.

بەربانگ

فیلمی کوردی «ئاسۆ»

لە رۆژی ١٩٨٩/١١/١١ لە هۆلی Folkethus ی ستۆکهۆڵم بۆ یەکەم جار فیلمی کوردی ئاسۆ پیشاندرا...... نزیکەی ٤٠٠ کەس هاتبوون بۆ سەیرکردنی و جێگای رەزامەندی زۆربەی تەماشاکەران بوو.
ئاسۆ فیلمێکی کوردی‌یە لە دەرهێنانی سەلمان فایەق. کە لە هاوینی ١٩٨٩دا لە سوێد ئامادەکراوە.

دەتوانیت بە تەلەفۆن داوای وەرگێر بکەیت بۆ زمانی زگماکی خۆت

ئێواران، شەوان، رۆژانی پشوو، ئەو کاتانەی Tolkförmedlingen داخراوە.

- لە کاتی نەخۆش کەوتن یان هەر جۆرە پێویستیەکی تر.
- ئەگەر دکتۆری ئێشکگر «خەفەر» بێتە لات بۆ ماڵەوە.
- ئەگەر بتەوێ تەلەفۆن بۆ نەخۆشخانە بکەیت.
- ئەو کاتەی کە دەچێت بۆ «طواریٔ» «Akutmottagning».

تەلەفۆن بکە بۆ 08. 714 78 00 داوای وەرگێر بکە.

لە نەخۆشخانەکان یارمەتیت دەدەن و داوای وەرگێر دەکەن. زۆرجار بە هۆی تەلەفۆنێکی دەنگ‌بەرز لەگەڵ وەرگێر قسە دەکرێت.
تێبینی: رۆژانی کار لە کاتژمێر ٥ی ئێوارە تا ٧ی سەرلەبەیانی.
رۆژانی شەمە و یەکشەمە و پشوو، شەو و رۆژ بەردەوامە.
وەرگێر نهێنی نادرکێنێ.

Stockholms läns landsting

www.arsivakurdi.org

بەبیرم دێ

داستانی ئۆچەلان

بە بیرم دێ کە منالْ بووم
لە ئاسمانی بەرینا
لە جیاتی شەستە بارانە
شەست تیر ئەباری بەسەرمان
من نە ئەترسام
چونکە ڕەوتی مێژوو
لە پێگرتندا فێری کردووم
کە نەترسم
وا بزانم پەڵە هەورەو
جار جار ئەنەخشێنێ ئاسمان
xxx

بەبیرم دێ
کە رام ئەکرد
باوەشم بە زەندۆڵەی شارما ئەکرد
لە چاویانا بێزاریم ئەخوێندەوە
کە سەیرم ئەکردن
هەر چاوەڕوانییە لە لەشیانا ئەتوێتەوە
بە بیرم دێ
ئەو پرسیارانەی لە داپیرەی مێژووم ئەکرد
زۆریان بێ وەڵام و
زۆریان وەک گەڵای دار ئەوەرین
بە دەم ڕێ وە ...
نە ئەگەیشتنە زەوی
بەدەم گلێنەی ژانەوە
بای وەش سەری ئەبڕین ...!
زۆر پەرێشان بووم
کەسێ نەبوو...
وەڵامی منالْیم باتەوە
باسی ئەو گێژاوەم بۆ بکاو
بە سەرخەوێک ، بە ئەندێشە بیرم بخاتەوە
بـــۆ؟! .. بـــۆ ؟!...
لە بەر چـی؟! ..
ئەو شەست تیرەی بەسەرمانا ئەبارێ
بـۆ ئەبارێ ؟!..
بۆ شارم ئەکاتە کاول و لاش و ؟
دەرم ئەکاو ...
هەر ڕۆژە ئەمخاتە شـارێ
xxx
بە بیرم دێ کە منالْ بووم
کەس نەبوو پێم بڵێ
تا وەڵامی پرسیارم
لە سینەما سەرهەڵبڕێ
بەڵام ...
کە گەورە بووم
زانیم کە کوردم و کوردستانم
بێ بەشە لە گیانم

" سەرگوزشتەی ئەم شیعرەم یادی منالْی یە"
١٩٨٨/١١/١٢

بـــۆ مێـــژوو

پێشکەشە بە (ک.م)

هاوڕێم ... خۆشەویستم
کە هۆش و ئاوزم ئاڵْ بوو
چاوم بوو بە خـاک
هەموو زەوییەکی ناسی
دەستم بوو بە پاچ و
سینەی هەموو کێڵگەیەکی هەڵدڕی
پێم بوو بە ڕێ بەڕوو
هەموو ڕێبوارێکی سەر ڕێی بڕی
سەرم بوو بە تۆپ و
شەقی چەند بەرگ بەڵەکێکی داگیر کەری
بۆ لاپەڕەکانی مێژوو کری

١٩٨٦/١١/١٢
بناری ئاسنگەران ـ مالومە

ئاهەنگی شاخ

داستانی ئۆچەلان

ئەم قەسیدە شیعرەم پێشکەشە بە داستانەکەی چیای " چادرەو چەکوش"

هەڤاڵینە وەرن
وەرن لێرە لوولەی چەک
شمشاڵی دەستی پێش مەرگەیە
وەرن مەتەرێز سنگی داکوتیوەو
رەشبەڵەک تاقم و تفەنگ هەڵپەرکێ یە
فیشەک پێستی کۆنە گورگ کەوڵ ئەکا
دەست رێژی هەڵۆ ..
شاخ بەشاخ ئالاّی کورد هەڵئەکا
وەرن کوڕینە
وا لێرە چیا خۆی بەستووەو
ئەڵێ جەستەم ناسووتێ
بەدەم ژانی گڕەوە لێوم دەشنێ
چاوی پێشمەرگەم دەرووی تروسکەیە
وەک ئاسکی گەرمیان
بۆ لەیلان بروسکەیە
لێرە لە ناخما
شەڕ بەدەم ئاهی ژینەوە پێ ئەکەنێ
ئاسۆدێ و ....
لەسەر بانیژگەی سەنگەرم لەنگەر ئەگرێ .
دێ و ئەڕوا مزگێنی قرمژنی سەرکەوتن بە شارم ئەگەیێنێ
وەرن کوڕینە وەرن
لەم ئاهەنگەدا دەست گرن
شایی دووشاخی یالْ مارۆنی یە
زەماوەندی دوو بووکی کوردستانەو
وەرن لەم لوتکە گڕاوییەدا هەڵپەڕن
وەرن کوڕینە وەرن
بووک خۆی گۆڕی و
چاوەڕێی چاوی شارە بێت
لە هێلانەی ئاڵۆزکاوا سروودی شایی بڵێ
وەرن کوڕینە
تا چیا گەرمەو مانگی ئێوارە هەڵدێ
وەرن هەڵپەڕن
لەشایی چادرەو چەکوش دا دەستگرن
وەرن ...
هەموو پێشمەرگەی کوردستانم زاوایە

چیاکانیش بووکە سوورە
دەشتەکانیش زارۆڵەیەو
دەستگرتنە
خرمە خرم و شریخەی تەقەکردنە
"ریشەو عەززۆ شەماڵ"
لەوێ سەرچۆپی بەدەستن و
دۆڵەکە تەختەو
رۆژی " بەعسی " کوشتنە
×××
مانگی تشرین
قاپوتەکەی هێناو
گەرمایی تۆران
کەچی "پێشمەرگە"م لە بەفرا
لەشی گڕگرتووی
رەتڵە فیشەکی بەسەر رەش داڵەکانا ئەباران
مانگی تشرین
دووشاخی تازە بووکی
لە پەردەدا هەژان
دوو دار دەوەنی لە رووخساری
ژینا بوو ژان
مانگی تشرینەو ئێوەش وەرن کوڕینە
جیگای دوو..دە.. دوانزە ..
شەهیدی گەلاڕێزان بگرن ...!
گۆڕیان بە گوڵە سوورە بچنن ...!
لە تشرینا وەرن .. وەرن
بۆ سەرکەوتنی خاتوو چادرەو چەکوش دەستگرن
بۆ شارەکان ...
بۆ هەموو کوردستان ...
ئاهەنگ بگێڕن ... هەڵپەڕن
ورگی کۆنە گورگ هەڵدڕن
پێستی لە ئاهەنگەکانی سەرکەوتنا هەڵکەن
لە پاشێلانی رۆژ لە دوای رۆژی یا هەڵپەڕن .. هەڵپەرن ..ن
ن.

٢٦٨٩/٦/١٠ بەغدا

www.arsivakurdi.org

نامەی کوردستان

نامەیەک و چەند پارچەشیعرێک لە کوردستانی عێراقەوە.

لەنێوان دەرچوونی دوو ژمارەی ئەم گۆڤارەدا ، لەلایەن خوێنەرانەوە ، دەیان نامەی پڕ هەست و دڵسۆزی و پشتگیرییمان پێدەگات .هەڵبەتە ئەو نامانە لە جۆرەها شوێن و وڵاتانەوە دێن ، لە کوردستانی ئێران و تورکیاو سوریاو سۆڤیەت و لەو تاراوگانەی کوردیان تیا گیرساوەتەوە، هەر لە پاکستان و ئوسترالیاو وڵاتانی ئەمریکاو کەنەدا تاوڵاتانی ئەوروپای رۆژهەڵات و رۆژئاوا، دیسان هەڵبەت هەر یەک لەو نامانە تام و چێژ و جێگای تایبەتی خۆیان هەیە .

بەڵام ماوەیەک بەر لە تەواوبوونی ئەم ژمارەیە نامەیەکی چاوەڕوان نەکراو ، وەک باڵندە کۆچەرییەکان لەکوردستانی خوارووەوە سنوورە ئاگرینییەکانی بڕی و لەسەر ئەم لاپەڕانە خۆی دەخاتە بەر چاوی خوێنەران .

بۆ دەستەی نووسەرانی گۆڤاری"بەربانگ" ی هێژا ..

ڕێزو سلاوێکی گەرمتان ئاراستە دەکەین .. لە دوورەوە، لە کوردستانی بن دەستەوە، ئەم نامەیەتان بەدەستی دۆستێکی سویدیدا بۆ ڕەوانەدەکەین ئێمە بەهەرحالێک بوو چەند ژمارەیەکی گۆڤارە بەنرخ و سەنگینەکەتانمان چنگ کەوت ، بەلامانەوە زۆر بەنرخ و جوانە ، بۆیە پڕبەدڵ هیوای ژیان و گەشەسەندنی بۆ دەخوازین ...

ئێمەی لاوانی کورد، وەختێک گۆڤارێک یان ڕۆژنامەیەکی کوردی ئابەوچەشنە دەبینین پڕبەدڵ بەختیار دەبین ، هیوامان بە دواڕۆژی گەلەکەمان گەشتر دەبێت .

خۆزگە هەموو هەوڵێکی خۆتان دەخستە کار بۆ ئەوەی بڕێک لە ژمارەکانی ئەو گۆڤارە بەنرخە بگەیەننە وڵاتی خۆمان ، کوردستانی ژێردەستە ، چونکە کۆمەلانی خەڵکی کوردستان پێویستیان بەو چەشنە گۆڤارانەیە، پڕبەدڵ لەو گۆڤارو ڕۆژنامانە بێزارن کە لە سایەی پارتێکی شۆڤینییەوە " ئەم پارتەی کە ئێستا حوکمڕانی ئەم بەشەی کوردستان و عێراق دەکات ..

تکایە چەند ژمارەیەک ، یان ئەگەر ناتوانرێت ، دوا ژمارەی " بەربانگ" مان بۆ بنێرن . ئێمە تەنها بۆ خۆمانمان ناوێت ، بەڵکو بۆ ژمارەیەکی زۆر لە رۆشنبیران و ئەدیبانی کوردمان دەوێت ، ئەو رۆشنبیرو ئەدیبانەی نەک هەر قەڵەمی خۆیان نەفرۆشتووەو نافرۆشن، بەڵکو دەشیکەنە چقڵ و دەیکەن بە چاوی چەوسێنەران و داگیرکەرانی کوردستاندا.. ئێمە لێرە هەر ژمارەیەکی ئەو گۆڤارەو هەر گۆڤارێکی دیکەی ئەوروپامان بەدەست گەیشتبێت لەبەرمان گرتۆتەوەو بەناو رۆشنبیراندا بلاوّمان کردۆتەوە .

هاوڕێیانی هێژا"

ئەم چەند پارچە شیعرەش پێشکەشە بە گۆڤاری "بەربانگ" ئاواتە خوازم کە لەژمارەیەکی گۆڤارەکەتاندا بلاوی بکەنەوە .

لەگەڵ ئەوپەڕی ڕێزماندا
هەر سەرکەوتووبن .

٢٤/گەلاڕێزانی ٢٦٨٩

www.arsivakurdi.org

بیروباوەڕی پێشکەوتوو. فۆلکلۆری کوردی ڕووداوی مێژوویی و خەبات کردن لە پێناوی ڕزگاری و سەربەخۆیی وڵات و نیشتمان پەروەری و پەروەردەکردنی نەوەی نوێ، دڵپاکی و وەفاداری و ڕاستگۆیی و عەشق و ئەڤین و دڵسۆزی و ڕاستی و دۆستایەتی و داب و نەریتی کۆمەڵایەتی و مێوانداری لە بەشەکانی فۆلکلۆردا ڕەنگی داوەتەوە. بە مانایەکی تر فۆلکلۆر خۆی لە خۆیدا هونەرێکە کە واتای جوانکاری دەگرێتەوە.

گرنگی و بایەخدان بە فۆلکلۆر لەوەدایە کە واتای پێزانین و بیری پەروەردە و جوان ناسی «ئیستاتیک» وەک زنجیرەیەکی نەپچڕاو و دەوڵەمەندی و فرەوانی ناوەرۆکی فۆلکلۆر دەردەخات. هەروەها سروشتی کۆمەڵایەتی فۆلکلۆر لە دروست کردن و چەسپاندنی لە ماناکەی دایە. ئەو جوان کارییەی کە دەبینرێ ئەوەیە کە میللەت دروستی کردووە، لەسەروو هەمووشیانەوە چینی ڕەنجدەر و زەحمەتکێش و ڕەش و ڕووتی میللەت. چونکە ئەم چینە هیوای بە پاشەڕۆژی ڕوناهی و سەرفرازی هەیە. هەر بۆیە لەبیرکردنەوەیدا بە ڕوناکبینی دەڕوانێتە پاشەڕۆژی ژیان و هەروەها لە فۆلکلۆرەکەشدا ئەم جوانییە بەدی دەکرێت.

کەواتە لەناوەرۆکی فۆلکلۆری کوردیدا سروشتی ژیانی میللەتی کوردمان بۆ دەردەکەوێ. کە ئەو فۆلکلۆرە لەگەڵ ئەو سروشتەدا دەژی و ڕەنگدانەوەی جۆری بیرکردنەوەی میللەتی کورد و باری کۆمەڵایەتی ژیانی کوردەوارییانە.

میللەت لە ڕێگای ئەو ئەدەبە سەرزارییەوە نەوەکانی خۆی یەک لە دوای یەک پەروەردە دەکا و چێژو زەوقی بەرزی میللەت دەردەخات.

خۆشەویستی میللەت بەرامبەر بە فۆلکلۆر و ئەو شاکارە گەلییە نیشانە و بەڵگەی گرنگ دان و پارێزگاری کردنییەتی لە بوون و مانەوەی خۆیدا، هەر بۆیە فۆلکلۆری کوردی ڕەنگدانەوەی ریالیستیانەی میللەتی کوردە، یانی فۆلکلۆری کوردی خۆی لە خۆیدا مێژووە کە بۆ میللەتی کورد ماوەتەوە.

چونکە ڕووداوە مێژووییەکانی گەلی کوردمان ڕەنگی داوەتەوە لە تێکستە فۆلکلۆرییەکانی کوردەواری، ئەگەر فۆلکلۆریش نەبێ میللەت ئەوەندەی لەبەر کردووە و وتوویەتی بوون بە فۆلکلۆر.

نکوڵی لەوە ناکرێ کە فۆلکلۆر ئاوێنەی ڕەنگدانەوەی هەر نەتەوەیەکە. کۆنترین بەرهەمی ئەم ساتەیە کە مرۆڤ دەستەو ئەژنۆ بەرانبەر سروشت وەستاوە، لە کاتێکا ئەگەر نەدرێتە پاڵ کەسێک و خاوەنەکەی دیار نەبێ، ئەو کاتە دیاربوونی نەتەوەمان بۆ دەردەخا کە تا چ ڕادەیەک خاوەنی مێژوویەکی دوور و درێژ و ئەدەبێکی دەوڵەمەندە. بێگومان ئەدەبی فۆلکلۆر بە بەرهەمی تاقە کەسێک دانانرێت و بەرهەمی خوڵقێنەری میللەت دەناسرێت و ڕووخساری ئاشکرای بریتییە لە سادەیی چ لە ڕووی زمان و چ لە ڕووی دەربڕینەوە، شەقڵی تایبەتی ئەو زەمان و دەورەی خۆی پێوەیە، بەتایبەتی لە وێنە و بیردا. چونکە فۆلکلۆر پایەیەکە لە پایە بە هێز و پتەوەکانی ئەدەب. ئەگەر هات و ئەم پایەیە ڕووخا کۆشکی ئەدەب لەوانەیە هەرەس بهێنێ و ئەگەر نەشرووخا کۆشکەکەی ئەو جوانی و قەشەنگیەی هەر دەمێنێ و ڕەنگین دەبێ...

ستۆکهۆلم ١٩٨٨

بۆ یەکەم بەشی ئەم سیمینارە سودم لەو سەرچاوانە بینیوە:

١- زانستی فۆلکلۆر «ئەلکساندر گراب» وەرگێڕ د. ڕشدی سالح.

٢- لێکۆڵینەوەی ئەدەبی فۆلکلۆری کوردی د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ.

٣- بەرەو فۆلکلۆر. خالید جوتیار.

* ئەم وتارە بەشێکی کەم و یەکەمی ئەو سیمینارە بوو کە ڕۆژی ١٤-٥-١٩٨٨ لە شاری ستۆکهۆلم پێشکێشم کرد کە تایبەت بوو بە «فۆلکلۆر و گۆرانی کوردی».
(ف.گ)

دوو پارچە شیعر

ئەبوبەکر خۆشناو

ڕێگا (یۆل)

بۆ یادی " یەلماز گونای "

هەموو شەوێ
تەقە لە کۆترەکان دەکەن
هەموو ڕۆژێ
ڕاوی کارێلەکان دەنێن
کەمارۆی کاتیمان دەدەن
هەوامان زیندانی دەکەن .
ئاگرمان دەکوژێننەوە
برینی کۆنمان دەکولێننەوە
ڕێگاش
تەنیا بەرەو چیایە
ئەویش تفەنگەو ،
بەداخەوە دەنگی نایە !!

ئەموزی ١٩٨٨ زێوە

کارەسات

نیشتمانم ،
گوندێکی بچکۆلانەیە
پیاوەکانی سەریان شۆڕەو
ئافرەتەکانی دڕاون !
کچەکانیشی سەرشێت و ،
بەتیری ئەشقی بێگانە ئەنگاوتراون !
تەنیا شێ ،
دێ ی (ئەفرەت) ی هێشتوتەوە
منداڵین !!.

ئاداری ١٩٨٩
زێوە

arsivakurdi.org

هەروەها لەم بارەیەوە زانای ناسراو مینۆروسکی دەبێژی:-
(لای ئاسوری‌یەکانی چیا گۆرانی‌ی کوردی وتن و چیرۆکی کوردی گێرانەوە، بۆتە عادەتێکی گشت لایی).
زانای مەزن «ڤاسیلی نیکیتین» لەمەڕ فۆلکلۆری کوردی دەڵێ:- (ئەدەبی کوردی لە پلەی یەکەمدا، فۆلکلۆری کوردی‌یە، لەو فۆلکلۆرەدا هەر تەنیا پاشماوە و میراتی نەوە و پشتەکانی پێشوو نابینرێ، بەڵکو ئەورۆش ئەو فۆلکلۆرە بەڵگەیە بۆ توانایی لە ژیاندا و بۆ ڕەنگینی هێزی بەرهەم‌هێنان، کە رۆژ بە رۆژ دەوڵەمەندیی ئەو بەرهەمە تازە دەکەنەوە و فرەوانتر و

زیاتری دەکەن، ئەوەش دەگمەن نی‌یە، کە ڕەگەزی بەرهەمی گەلان هاوسایە بە گۆرانی بووترێ و لە قاڵبی کوردی‌دا دارێژرێ).
لەمەڕ گۆرانی کوردیشدا «ئابۆڤیان» دەبێژی:- (ئەم گۆرانی‌یانە گەیشتوونەتە سنووری پڕی وتەواوی).
لەم بارەیەوە زاناکانی لەمەڕ خۆشمان سەبارەت بە دەوڵەمەندی فۆلکلۆری کوردی بە تایبەت ڕاو بۆچوونی د. عیزەددین مستەفا ڕەسوڵ ئەوەیە:- (گومان لەوەدا نەماوە کە نەتەوەی کورد لە فۆلکلۆردا یەکێکە لە نەتەوە هەرە دەوڵەمەندەکانی جیهان، هۆی ئەمەش تەنێ ئەوە نی‌یە کە ئەدەبیاتی نووسراو نەختێک دەرنگ لەناو کورددا پەیدا بووبێت. بەڵکو ژیانی تایبەتی گەلی کورد و وێنەی جیاواز و گۆڕانی زوو بە زوو لەم وێنانەدا، بوونەتە هۆی ئەم دەوڵەمەندی‌یە، هەروەک بوونی چەند دیالێکتێک هێندەی تر دەوڵەمەندی کردووە. هەروەها زروفی تایبەتی وای کردووە کە بەشی زۆری ئەدەبی میللی بەناوی خاوەنەکەیەوە بلاو نەبێتەوە و ئەمەش دەماودەم و پشتا و پشت بمێنێتەوە و بچێتە سەر گەنجینەی فۆلکلۆرمان).
ئەوەی جێگای سەرنجە ئەوەیە کە زۆربەی زۆری زانا و شارەزاکانی جیهان ئەوەمان بۆ دوپات دەکەنەوە و کۆمەلانی خەڵکیان تێ‌گەیاندووە کە فۆلکلۆر لەگەڵ بوون و سەرهەڵدانی مرۆڤەوە هاتۆتە کایەوە و هەبووە، هەر لەبەر هەندێش بیر و باوەر و عادەتی کۆمەڵگەی کۆن و کولتوری نەتەوایەتی هەر نەتەوەیەک بەپێ‌ی پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا و قۆناخە جۆر بە جۆرەکانی مێژوویی‌یەوە پاراستووە.
بێ‌گومان لەبارەی فۆلکلۆری کوردی‌یەوە دەبێ هەر یەکێک لە ئێمە شەیدای کولتوری نەتەوەکەی بێ و سەودای لێکۆلینەوە و کۆکردنەوە و ئامادەکردن و تۆمارکردنی بابەتە هەمە جۆرەکانی فۆلکلۆری کوردی بێت. هەڵبەتە ئەو کاتە تووشی چەندان داب و نەریتی کوردەواری دەبی وەک داستان و سەربردەی ئەوتۆ کە زۆر لە خوێنەرانی کوردی هێژا گوێ بیست نەبوون و وەیان هەر بیر و هۆشیان پێ‌نەگەشاوەتەوە، سەرەڕای ئەو مرۆڤانەی کە لە سوچێکی ئەم وڵاتە بن دەستەی ئێمەدا، کە لە قەد پاڵی چیایەک وەیان لەبەر دەرگای ئەشکەوتێکی کۆنی وڵاتی کوردەواری دا ڕووبەڕوو و بەرنگاریان دەبیت، بە مەرجێ بتوانیت بخزێ‌یە ناخیان، ئەو کاتە زیاتر هەست بە بوون و مەزنایەتی خۆت و میللەتە ڕەگ داکوتاوەکەت دەکەیت و ئەو هەوڵ و تەقەلا تاکە کەسی‌یەی رۆشنبیران بە گشتی و فۆلکلۆر پەروەرەکان بە تایبەتی، دەبێتە بچوکترین دلۆپە ئاوی زەریای گەنجینەی نەتەوەکەت.
بێ‌گومان ئەمە شتێکی ئاشکرایە و روونە بۆ هەموو کەسێک، کە نەتەوەی کوردمان خاوەنی سامان و گەنجینەیەکی پڕ گەوهەری نەتەوایەتی خۆیەتی و کە نرخ و فرەوانی فۆلکلۆری کوردی و ئەدەبی میللی و ئەدەبی کلاسیکی‌یە و هەروەها ئەدەبیاتی هاودەمیش بە رێگەی بەرەوپێش چووندا هەنگاوی مەزنی ناوە لەم رووەوە.
هەڵبەتە زمانی کوردیش یەکێکە لە زمانە کۆنەکانی هیندو ئەوروپی، بەلاّم لێکۆلینەوەی زانستی ئەم ئەدەب و زمانە لە رادەی ئەدەبی زمانەکە خۆیدا نی‌یە. هەروەکو بۆمان ئاشکرایە کە فۆلکلۆر بەرهەم و دەستکەوتی بەهرەی بە هەزارانساڵی ژیانی پێش ئێستای ئێمە بووە.
هەر بۆیەش تەنیا پەیوەندی بە ئەدەبەوە نیە و بەس، بەڵکو پەیوەندی بە هەموو لایەکانی ژیانی باوباپیران و ئەو کەلوپەلەی کە بەکار هاتوون لە نێو ژیانی کۆمەڵگەی کوردەواری‌دا.
بێگومان لە نێو بەشەکانی فۆلکلۆری کوردی‌دا، پەند و چیرۆک و گۆرانی و داستان، ناوەرۆکێکی فرەوان و دەوڵەمەندی‌یان هەیە. ئەویش بریتی‌یە لە بوونی میللەت، میللەت لە فۆلکلۆردا رۆلێکی گرنگ دەبینێ بۆ پێشخستنی

بەرەو فۆلکلۆر و فولکلۆری کوردی

فەخرەدین گەردی

فۆلکلۆر بریتی‌یە لە کولتوری هەر نەتەوەیەک لە نەتەوەکانی ئەم جیهانە، بە واتایەکی تر فۆلکلۆر کولتورێکی پڕ بە نرخی نەتەوایەتی‌یە بۆ هەموو جیهان.

ئەگەر بمانەوێ باس لە فۆلکلۆر بکەین، دەبێ پێش هەموو شتێک بزانین کە وشەی فۆلکلۆر چ مانایەک دەبەخشێ و لە چی‌یەوە هاتووە؟؟

وشەی فۆلکلۆر وشەیەکی لێکدراوە. وشە لێکدراوەکە یەک مانای گشتی دەبەخشێ، وشەی فۆلک: بە مانای میللەت دێ و لۆر: بە مانای زانست دێ، کەواتا بە هەردوو ماناکەیەوە مانایەکی گشتیمان پێ دەبەخشێ، واتە (زانستی میللەت).

ئەوەی شایانی باسە، وشە ئەڵمانی‌یەکەیە، واتە وشەی (Volks kunde) «ڤۆلکس کەند»ی ئەڵمانی بەیەک مانا و یەک واتا بەکار هێنراون، کە لە بنچینەدا هەر دوو وشەکە هەڵقوڵاوی یەک کانیاوی رۆشنبیری و لە لایەنی کۆمەڵایەتی‌یەوە دەدوێن و یەک ماناشمان پێ‌دەبەخشن. چونکە وشەی ڤۆلکس کەندی ئەڵمانی بە مانای (ژیری میللەت) دێت کە لە سەرەتای ساڵەکانی (١٨.٦-١٨.٨)ی زایینی‌یەوە زیاتر لە نێو ئەو میللەتانە سەری هەڵداوە کە بە زمانی ئەڵمانی دواون، وەک میللەتانی نەمسا و ئەڵمانیا.

هەر چەندە فۆلکلۆر خۆی زۆر کۆنە، بەڵام ئەم وشەیە، تازەیە...... چونکە لە ساڵی (١٨٤٨)ی زایینی ئەم ناوەی لێنراوە، ئەویش زانای ئینگلیزی (ولیام جۆن تۆماز) پێشنیاری کرد کە فۆلکلۆر بۆ کولتوری نەتەوایەتی هەر نەتەوەیەک بەکار بهێنرێت.

هەر بۆیە ئێمە لە ناساندنی وشەی فۆلکلۆر دەبێژین فۆلکلۆر پاشماوە و میراتێکی دێرین و نەمری لەبن نەهاتووی بە هەزاران ساڵ لە پێش ئەورۆدا بووە و بۆ میللەتان ماوەتەوە. یانیش فۆلکلۆر کولتورێکی نەتەوایەتی‌یە بۆ هەموو جیهان.

فۆلکلۆر ئەوەیە کە لە نێو خەڵکدا ئێجگار زۆر بلاوە، لە ولاتانی رۆژهەلاتدا، بە تایبەتی لە کوردستان، بێ‌گومان بلاو بوونەوەی خوێندەواری و شارەزابوونی خەڵک لەگەڵ ئەدەبی نووسراودا، بۆتە هۆی ئەوەی کەم کەس هەیە شتێک لە فۆلکلۆری گەلەکەی خۆی نەزانێ و لە بەری نەبێ و بە ووتن و گێرانەوە دەری نەبرێ.

فۆلکلۆر کەرەسەیەکی فرەوان و دەوڵەمەندە بۆ لێکۆلینەوەی ژیان و زمان و مێژووی هەموو میللەتێک، تەنانەت کەرەسەشە بۆ زانایانی کۆمەڵ و کۆمەلایەتی و ئەتنۆگرافیاش.

ئەدەبیاتناسان بایەخێکی گەورەیان داوە بە فۆلکلۆر.

نووسەری روس مەکسیم گۆرکی دەبێژی: (لە رووی بەرهەمەوە یەکەم فەیلەسووف و شاعیر میللەت خۆیەتی، هەر ئەویش بەرهەم هێنەر و خوڵقێنەری ئەو هەموو هۆنراوە و داستانەیە کە لە کەڵچەری جیهاندا هەیە......).

«چێرنشیڤسکی» لە بارەی فۆلکلۆرەوە دەبێژی: (هونراوەی گەل و گۆرانی‌یەکانی، ژیان و مێژوو و رەسم و عادەتی خەڵکی پاراستووە).

لە شوێنێکی تر مەکسیم گۆرکی دەبێژی: (بناغەی ئەدەب لە فۆلکلۆر واتە لە ئەدەبی خەڵکدایە، فۆلکلۆر کەرەسەیەکی خاوی مەزن و کان و سەرچاوەیە بۆ هەموو شاعیران و نووسەران، گەر بە باشی لە رابردوو بگەین، بەرهەمی ئەورۆمان زۆر رەنگین دەبێ و ئەوسا زۆر بە ووردی لە گرنگی‌ی فۆلکلۆر دەگەین).

هەروەها زانای بەنێوبانگ ئەلکساندر گراب دەنووسێ:-«فۆلکلۆر زانستی‌یەکی مێژوویی‌یە».

ئەوەی شایانی باسە ئەم وتانە بەسەر فۆلکلۆری هەموو گەلاندا دێتە دی. زانایانی رۆژهەلاتناس دەربارەی «فۆلکلۆری کوردی»یش گەلەک وتەیان هەیە کە شایانی تۆمار کردنن.

لەمەڕ فۆلکلۆری کوردی‌یەوە رۆژهەلاتناس و بیرروناکی گەورەی ئەرمەنی «ئابۆڤیان» دەنووسێ:- (هەموو کوردێک، تەنانەت پیرەمێردە نەخوێندەوارەکانیش گیانی شاعیرانە وا لە ناخی دەروونیاندا. هەموویان لە گۆرانی ووتندا خاوەنی توانان، زۆر بە سادەیی، لەسەرخۆ، گۆرانی ئەڵێن، بە دۆڵ و چیا و تاڤگە و روبار و وگوڵ و چەک و ئەسپ و ئازایەتی وکچی جوانی خۆیان و بە نازداریاندا هەڵئەدەن، ئەمانە هەموو لە قوولایی هۆش و دەروونیانەوە دێتە دەرەوە......).

دەوڵەمەندی فۆلکلۆری کوردی سەرنجی گەلەک زانا و رۆژهەلاتناسی ڕاکێشاوە و بۆتە هۆی ئەوەی گەلەک وتەی جوان و راست و رەوانیان لەبارەوە بنوسن، ئەو وتانەش شایانی ئەوەن، کە خوێندەوارانی کورد لێیان بە ئاگابن. هەروەها ئەو کارانەی هەر لە زووەوە تا ئەورۆ لە تۆمار کردن و لێکۆلینەوەی فۆلکلۆری کوردی‌دا کراون پێویستە فەرامۆشیان نەکەین.

ماڕ، کە زانایەکی مەزن و زمان‌زان و رۆژهەلاتناسێکی ناسراوە، لە وتارێکدا کە لە ساڵی «١٩١٩» نووسیوی‌یە، ئەو راستی‌یەمان بۆ دەردەخات کە فۆلکلۆری کوردی تەنێ لە نێو کورد خۆیدا بلاو نی‌یە، بەڵکو لە نێو گەلانی تری رۆژهەلاتیشدا، وەک عارەب و فارس و ئازەربایجانی و ئەرمەنی و ئاسوری‌دا باوە.

www.arsivakurdi.org

کیماوی .
زۆربەی هەمان ئەم نیشانانە لە کاتی سەرما بووندا دیار دەدەن ، ئەگەر لەش نەیتوانی بەسەر بەکتریاکاندا زاڵ بێت ئەوکاتە دەبێت دژە زیندەکان ANTIBIOTIK بەکار بهێنرێ . هەندێ جار مرۆڤ خۆی دەتوانێ یارمەتی دەزگای بەرگری لەش بدات ، بۆ نموونە بەشی سەرەوەی لەش و سەر ڕێک ڕابگرەو لەکاتی نوستندا سەرت بەرز ڕابگرە (چەند سەرینێک بخەرە ژێر سەرتەوە) بەم شێوەیە خوێن کەم دەچێت بۆ سەرو بۆ لینجە پەردەی ناو لووت .

لەوانەیە دڵۆپی لووت یارمەتی بدات

دڵۆپی لووت NASSDROPPAR یارمەتی دامرکاندنەوەی ئاوساندنی لینجە پەردەی ناو لووت دەدات لە دوای نزیکەی پێنج خولەکەوە تا ماوەی نزیکەی هەشت تا نۆ کاتژمێر کاریگەر دەبێت .
ئەم دڵۆپانە لە کاتێکدا بەبێ ڕەچەتەی پزیشک بەکار دەهێنرێت کە هۆی لووت گیرانەکە سەرما بوون بێت . بەڵام لەکاتی لووت گیراندا بەبێ سەرما بوون خۆت پیشانی پزیشک بدە بۆ چارەسەرکردن .
ئەم جۆرە دڵۆپانە نابێت زیاتر لە دە ڕۆژ بەکار بهێنرێن ، ئەگەر پاش ئەم ماوەیە لووت گیرانەکە باش نەبوو ئەوا پەیوەندی بکە بە پزیشکەوە . بەکار هێنانی دڵۆپی لووت بۆ ماوەیەکی زۆر کار دەکاتە سەر لینجە پەردەی ناو لووت و تووشی ڕاهێنانی دەکات واتە ئەگەر ماوەیەک دڵۆپەکان بەکار نەهێنیت دووبارە لووت دەگیرێتەوە .

ناوی هەندێ دڵۆپ یان سپرای لووت
LLIADIN, NEZERIL, OTRIVIN, ZOLIN .

* سەرچاوە
APOTEKET
TIDNING FOR APOTEKENS KUNDER , NUMMER 4 , 1989
NASSTAPPA

پەنابەرەکانی کوردی عێراقی لە تورکیا

لە مردنێکی لەسەرخۆدا دەژین

لەمانگی ئەیلولی ١٩٨٩ دا یەک ساڵ بەسەر ئاوارەبوونی دەیان هەزار کوردی عێراقی لەناو کامپەکانی دیلی و دەستبەسەریدا لە تورکیا تەواو بوو .
پەنابەران لەناو پەرژینی تەلی دڕکاویدا دەژین . بەتایبەتی ژن و منداڵ ، بەشەو بە ڕۆژ لەناو کامپەکاندا وەکو بەندی دەستبەسەرن . لەبەر کەم خۆراکی و نەبوونی ئاوی پاک و ژیانی ناو چادرو ژووری تەنگ گەلێک نەخۆشی بەشێوەی وەبا (ئەپیدیمیک) لەناو پەنابەرەکاندا بڵاوبوونەتەوە کە بۆتە هۆی مردنی بەکۆمەڵ بەتایبەتی لەناو منداڵەکاندا .
دیسان پەنابەرەکان لەبارێکی سایکۆلۆگی یەکجار سەختدا دەژین لەژێر هەڕەشەی کاربەدەستانی تورک . تا ئێستا مافی پەنابەریان پێ نەدراوە کە یاسا نێو نەتەوەییەکان دیاریکردوون ، هەر بۆیەش پەنابەران بێبەشن لە هەموو سەرپەرشتی و هاوکارییەکی خاچی سوور کۆمیتەی باڵای نەتەوە یەکگرتووەکان بۆمافی پەنابەران (UNHCR) و هەموو کۆمەڵەو ڕێکخراوەکانی تەندروستی و مافی مرۆڤ لەجیهاندا. پاشەڕۆژیان تاریک و نادیارە و بەردەوام لەژێر مەترسی بەزۆر گێڕانەوە بۆعێراق دەژین، ئەم مەترسییەی کە ڕۆژ بەڕۆژ زیاترو دیارتر دەبێ بەهاتوو چۆکردنی نوێنەرانی ڕژێمی عێراق بۆ تورکیا و بۆ ناو کەمپەکانی پەنابەران، بەڕەزامەندی و هاوکاری کاربەدەستانی تورکیا. زیاتر لە دوو هەزار پەنابەر لە کەمپی (مێردین) دا نەخۆش کەوتن، چەند ڕۆژێک دوای سەردانی وەفدێکی ڕژێمی عێراقی بۆ ناو کەمپی ناو براو لە ڕۆژی ١٩٨٩/٥/١٩
هەر لەیەکەم ڕۆژی هاتنی پەنابەران بۆ تورکیا ، کۆمەڵەکەمان (کۆمەڵەی پزیشکانی کوردستان / سوێد) لە پێناوی هاوکاری و یارمەتیدانیاندا هەموو توانای خۆی تەرخانکردووە و هەتا ئێستاش لە خەباتدایە .

د. عەبدولباقی ئەحمەد ئەندامی کۆمیتەی کارگێڕی کۆمەڵەکەمان دوای سەردانەکەی بۆ تورکیا لەماوەی ١١/٢ تا ١٩٨٨/١٢/١٧ بەناوی کۆمەڵەکەمان و بەهاوکاری ڕێکخراوی سویدی بۆ پاراستنی منداڵ (RADDA BARNEN) ڕاپۆرتێکی بە ئینگلیزی چاپکرد. لە ژمارەکانی داهاتوودا زنجیرە نووسراوێک دەربارەی ناوەڕۆکی ڕاپۆرتەکەو هەواڵی کۆن و نوێ ی پەنابەران لەبارەی تەندروستی و مرۆڤایەتییەوە لە گەڵ کردەوەو نەکردەوەی کۆمەڵە نێو نەتەوەییەکانی کاروباری پەنابەران و مافی مرۆڤ لەم بارەیەوە دەخەینە پێش چاوی خوێنەرانی بەربانگ .

کۆمەڵەی پزیشکانی کوردستان
(سوید) (ک.پ.ک- س)

لووت گیران

وەرگێڕانی لە سویدییەوە
بەرزان بێکەس

لووت گیران بەزۆری لەئەنجامی بەرگری لەش دژی ڤایرۆسی سەرما بوون روو دەدات .

هەروەها ئەوانەی کە هەستیارییان هەیە بۆ نمونە دژی هەڵاڵە ، لووتیان دەگیرێت . لە هۆیەکانی تری لووت گیران گۆڕانی هۆرمۆنەکانی لەش لە کاتی سک پڕی دا .

ئەرکەکانی لووت بریتییە لە بۆن کردن و پاککردنەوەی هەوا .

گەردی بچووک لە شێوەی تۆزو بەکتریادا بە لینجە پەردەی ناو لووتەوە دەگیرسێتەوە و ناتوانێت بگاتە سییەکان . خانە رووکەشییەکانی سەر لینجە پەردەی ناو لووت کونی بچوکیان هەیە کە یارمەتی گواستنەوەی لینجە شلەی ناو لووت دەدەن بۆ ناو قوڕگ .

لە کاتی پژمین دا ئەو گەردانەی بە لینجە پەردەی ناو لووتەوە گیرساونەتەوە دەر ئەپەرنە دەرەوە .

پژمین بەرگرییە

لە کاتی پژمیندا لینجاوی ناو لووت دێتە دەرەوەو لە هەمان کاتدا مرۆ هەست بە لووت گیران دەکات .

ڤایرۆسی سەرما بوون لە ڕێگای دەستەوە یان هەواوە خۆی گەیاندۆتە لووت ، لە کاتێکدا ڤایرۆس پەلاماری لینجە پەردەی ناو لووت دەدات ، هەوکردن روو دەدات ، موولولەکانی خوێنی ناو لووت دەکشێن و پڕ خوێن دەبن . ژمارەی خڕۆکە سپییەکانی خوێن زیاد دەکات بۆ بەرگری کردن لەلەش .

لینجە پەردەی ناو لووت دەئاوسێن و دەبێتە هۆی لووت گیران لە هەمان کاتدا روو کەشە خانە کانی سەر لینجە پەردەی ناو لووت شلەیەک دەردەدەن بۆ فڕێ دانە دەرەوەی ڤایرۆس .هەفتەیەک پاش ، لووت گیرانەکە نامێنێت و بەم شێوەیە ڤایرۆسی سەرما بوون قەڵاچۆ دەکرێن .

ئەمە بوو کورتە باسێکی چۆنیەتی لووت گیران .

بەڵام هەندێ کەس هەن کە هەر لە مانگی ئەپریل تا سێپتەمبەر بە بەردەوامی لووتیان دەگیرێت و ئاو لە لووتیان دێت و دەپژمن .

بە تایبەتی ئەوکاتانەی کە تیشکی رۆژ بەهێزەو هەوا گەرمە ، ئەمە بۆ ئەوانەی کە هەستیارن دژی هەڵاڵە .

هەروەها تەپ و تۆز، تووکی هەندێ گیانەوەر و هەندێ جۆری خواردن هەمان ناڕەحەتی دروست دەکەن .

لەکاتێکدا بۆ نمونە هەڵاڵە دەگاتە کۆ ئەندامی هەناسە ، ماددەیەک بەناوی هستامین دەرپژرێت کە دەبێتە هۆی کشانی موو لولەکانی خوێنی ناو لووت و لە ئەنجامدا لووت ئاو دەکات و زۆر جار تەنانەت چاویش سوور دەبێت و ئاو دەکات .

ئەو دەرمانانەی کە کاری هەستامین لەکار دەخەن پێیان دەگوترێ دژە هستامین (ئەنتی هەستامین) کە لە کاتی لووت گیراندا سوودیان لێ وەردەگیرێت .

هەندێ دەرمانی تر ناهێڵن هستامین بڕژرێت لە وانەش بۆ نموونە لۆمیوداڵ LOMUDAL

عەروەها لەوانەشە هۆی لووت گیران هەستیاری بێ. بەبێ ئەوەی بە هۆی ماددەیەکی ناسراوەوە بێت .

گۆڕانی پلەی گەرماو شێوەی لەش بە تایبەتی بەشی سەرەوەی لەش ، لەوانەیە ببێتە هۆی لووت گیران .

هەندێ کەسی تر هەن کە لینجە پەردەی لووتیان هەستیارەو دوکەڵی جگەرەو هەندێ ماددەی تر زوو کاریان تێدەکات گۆڕانی چەندی هۆرمۆنەکانی لەش لە کاتی سک پڕیدا دەبێتە هۆی لووت گیران .

هەندێ دەرمان کە دژی بەرزی تەوژمی خوێن بەکار دەهێنرێن لەوانەیە ببێتە هۆی لووت گیران .

ئاوەندێکی لەبار بۆ بەکتریا

هەوکردنی گیرفانەکانی لووت لە بۆشاییەکانی لووت کە لە ئەنجامی سەرماوە روو دەدات دەبێتە هۆی لووت گیران . لە ئێنسکەکانی روو دا(لە دەموچاودا) چەند جوتێک بۆشایی داخراو هەن کە پێیان دەگوترێت گیرفانەکانی لووت (BIHAL) لەمانە گەورەترینیان کاکیلە گیرفانەکان (KOKHALORNA) و ناوچەوانە گیرفانەکان (PANNHALORNA).

ئەم گیرفانانەش هەروەکو بۆشایی ناو لووت بە لینجە پەردە لە ناوەوە داپۆشراون و لینجە شلە دەردەدەن .

لە کاتی هەوکردن بە ڤایرۆس یەک یان چەند ژمارە یەک لەم بۆشاییانە دادەخرێن . ئەو لینجە شلەیەی کە لەناو ئەم گیرفانانەدا دروست دەبێت کۆدەبێتەوەو بەکتریای تیادا زۆر دەبێت و هەوکردنی ئەم گیرفانانە روو دەدات ، واتە (BIHALEINFLAMMATION

لە نیشانەکانی هەوکردنی گیرفانەکانی لووت ١) پاڵەپەستۆ یان ئازار لەناوچەکانی ئەم گیرفانانەدا ، واتە لە ناوچەی روومەت و ناوچەواندا . ٢) تا (FEBER) هەندێ جار روو دەدات .

٣) چڵمی زەردی سەوز باو ، خەست و

www.arsivakurdi.org

یادداشتەی کوردەکانی سۆڤییەت لە رۆژی ١٩٨٩/٥/٢٤ بۆ میخائیل گۆرباچۆڤیان ناردووە ، پەنجەیان بۆ راکێشاوە وەک لە ١٩٢٣.٧/٧ لەسەر پێشنیاری لینین ، ناوچەی ئۆتۆنۆمی کوردستانی ئازربیجان پێکهاتووە کە بە کوردستانی سوور ناوی دەرکردووە و پێتەختی شاری لاچین بووە ، بەلام لە ساڵی ١٩٣٦(د.شاکرۆ دەڵێ ١٩٣.) بە پێچەوانەی بەندی(٦) و برگەی (ب) ی یاسای نێونەتەوەیی هەڵوەشاندراوەتەوەو لە ساڵی ١٩٣٧دا کوردە موسڵمانەکانی ئەرمینیای سۆڤیەتیان راگوێزاوەتەوە ئاسیای نێوەراست و کازاخستان، هەروەها لە ساڵی ١٩٤٤ کوردە موسڵمانەکانی گورجستانیان راگوێزاوەتەوە بۆ هەمان ناوچەکانی ئاسیای نێوەراست . ئەو سیاسەتەش وای لە کوردەکانی ئازربیجان کردووە خۆیان بە ئازەری لە قەڵەم بدەن نەوەک ئەوانیش رابگوێزنەوە ، ئەوەی شایانی باس بێ ، ئەوەیە ، ئەو کوردانەی لەشوێنی خۆیان راگوێزراون مۆری / نەتەوەیەکی بێ بتمانی / یان لێنراوە . هەروەها بۆ جاری سێیەم لە پایزی ١٩٨٨ دا دوای تەنگ و چەڵەمەی نێوان ئەرمەن و ئازەرییەکان لە (ئەنگۆرنی کەرەباخ) دەیان هەزار کوردی موسڵمان (بە خۆشحاڵی) ئەرمینیایان بەجێهێشتووە و رویانکردۆتە ناوچەکانی تری وڵاتی سۆڤییەت ... لە هیچ شوێنێکیش بەخۆیان ناگرن و پێیان دەڵێن بگەرێنەوە وڵاتی خۆتان .!!

لێرەشدا دەمەوێ هێندێ باسی باری ژیانی کوردەکانی ئازربیجان بکەم . کە زانیارییەکانم لە وتارێکی پرۆفیسۆر شاکرۆی محۆیی وەرگرتووە کە لە مانگی شوباتی ١٩٨٩ دا لە گۆڤاری / مەسەلەکانی مێژوو/دا بلاوکراوەتەوە .

دوکتۆر شاکرۆ لە وتارە کەیدا ئەوەمان نیشاندەدا کە چۆن ژمارەی کوردەکانی ئازەربیجان ساڵ بەساڵ لەکەمی دایە.. تا وای لێ دێ لە ئاماری سەرژمێری ساڵی ١٩٧٩ کورد لە ئازەربیجان هەر نەماوە ؟

شاکرۆ دەنووسێ بەپێی ئاماری سەرژمێری ساڵی ١٩٢١ ، ژمارەی کورد لە ئازەربایجاندا ٣٧.٧٨. کەس بووەو لە ساڵی ١٩٢٦ ژمارەیان گەیشتۆتە ٤١ چل و یەک هەزار (واتە لەماوەی پێنج ساڵدا لە ئازربیجان کورد تەنیا چوار هەزاری زیاد کردووە – جەمشید) ، لەساڵی ١٩٣٩ ژمارەی کورد لە ئازەربیجان گەیشتۆتە ٦ هەزار کەس (واتە ٣٥ هەزار کەمتر بووە لە ساڵی ١٩٢٦ - جەمشید) ، لە ساڵی ١٩٥٩ ژمارەی کورد بووە بە ١٥.. کەس (لام وایە هەڵەی چاپە ، لەوانەیە ١.٥.. کەس بێ – جەمشید) چونکە لە ساڵی ١٩٧. ژمارەی کورد لە ئازربیجان بویتە ٥٥.. کەس ، بەلام بەپێی سەرژمێری ساڵی ١٩٧٩ کورد لە ئازەربیجان هەر نەماوە ....؟!

هەر دکتۆر شاکرۆ لە وتارەکەیدا دەڵێ ئێستا ژمارەی کورد لە ئازەربیجان ......٢ دوو سەد هەزارە . جا مرۆ هەر ئەوەندە دەتوانێ بڵێ سیاسەتی کۆماری ئازەربیجان بەرامبەر بە کورد لە سیاسەتی هاوخوێنەکانیان لە تورکیای کەمالی دەکا !!

خوێنەری بەرێز ئەوەیە تابلۆی ژیانی کوردەکانی سۆڤییەت ، بێگومان ئەو راستییانە نەدەزانرا ، ئەگەر ئەو گۆرانکارییە گەورەیە لە ژیانی کۆمەڵگای سۆڤییەتی لەم ساڵانەی دواییدا روونەدابایە و پریسترۆیکاو گلاسنەست نەبوایە .. کە وای لە کوردەکانیش کردووە دەنگ بەرز بکەنەوەو داوای مافی خۆیان بکەن . ئێمەش لەگوێ ی گادا دەنوستین .

داخوازی کوردەکانی سۆڤییەت

++++++++++++++++++

بۆ ئەوەی درێژە بە وتارەکەم نەدەم ، داخوازی کوردەکانی سۆڤییەت لەم چەند خاڵەدا کۆ دەکەمەوە /

- لابردنی ئەو تۆمەیە لەسەر ئەو کوردانەی لەساڵانی ١٩٣٧- ١٩٤٤ راگوێزراونەتەوە بۆ ناوچەی ئاسیای نێوەراست و کازاخستان .
- پێکهێنانی ناوچەیەکی ئیدارەی ئۆتۆنۆمی بۆ کوردەکان .
- دامەزراندنی کۆمەڵە و دەستگای رۆشنبیری کوردیی .
- بەشداری نوێنەری کورد لە ئەنجومەنی نەتەوایەتی یەکێتی سۆڤییەت .
- دامەزراندنی دەستگای چاپەمەنی کوردی .
- گەرانەوەی ئەلف و بای لاتینی بۆ نوسینی کوردی .
- بلاو کردنەوەی رۆژنامەو گۆڤاری کوردی .
- بەهێز کردنی پێوەندی لە نێوان کوردەکانی سۆڤییەت و کوردستان و لەگەڵ مەڵبەندە کوردییەکانی ئەوروپا.
- وەرگرتنی هەڵوێستێکی روون لە رووداوەکانی کوردستان و خەباتی ئازادیخوازی گەلی کورد لە پێناو مافی چارەنووسدا .

بۆ جێ بەجێکردنی ئەو داخوازییانە کوردەکان چەند کۆمیتەی دەست پێشخەریان دامەزراندووە .

لەو بروایەدایین کە تیشکی سیاسەتی پریسترۆیکا ژیانی کوردەکانی سۆڤییەتیش دەگرێتەوە ، ئەوانیش دەستکەوتی گرنگ وە دەست دێنن و ئاڵای کوردیش لە تەک ئاڵای گەلانی تری یەکێتی سۆڤییەت بەرز دەبێتەوە.

www.arsivakurd.org

پریسترویکا و باری ژیانی
کوردەکانی سۆڤیەت و داخوازییەکانیان

د. جەمشید حەیدەری

مەسەلەی نەتەوەو پێوەندی نێو نەتەوەو گەلانی یەکێتی سۆڤییەت ، یەکێکە لە کێشە هەرە دژوارو ئالۆزەکانی ژیانی ئەمڕۆی کۆمەلگای سۆڤیەتی، لەتەک زۆر کێشەی ئابوریی و کۆمەلایەتی تردا . لەماوەی حەفتا سالْدا وا بە خەلْک راگەیەندرابوو کە مەسەلەی نەتەوەیی لە یە کێتی سۆڤییەتدا چارە کراوە.. هەموو میللەتانی سۆڤییەت مافی یەکسانیان هەیە لە پێش کەوتنی ژیانی کۆمەلایەتی و کولتوریی و تەنیا لە ولاْتە سۆسیالیستەکاندا چارەسەری بنەڕەتی مەسەلەی نەتەوەیی کراوە .

بەلاْم لەسایەی پریسترویکاو دەنگ دەربرینی ئازاددا لە یەکێتی سۆڤییەتیدا ، زۆر رەوشتو رەفتاری ناڕەوای شاردراوە سەری هەلْدا . دیارە کێشەی نەتەوەیی تەنیا لە سۆڤییەت سەری هەلْنەداوە ، لە نێوان مەجەرستان و ڕۆمانیا ، لە یۆگۆسلاڤیا ... هتد .

ئەو جۆرە کێشانەی ئەمڕۆ لە ولاتە سۆسیالیستییەکاندا هەیە ، بە هیچ جۆرێک لەلای ئێمەوە چاوەڕوان نەدەکرا، بەلاْم رۆژنامەو گۆڤارو دەستگاکانی راگەیاندنی سۆڤییەت رۆژ نییە پەنجەی بو رانەکێشن ، کە نەک تەنیا مافی نەتەوایەتی زۆربەی گەلانی سۆڤییەت پێشێل کرابوو ، بەلْکو پێشێلکردنی مافی مرۆڤ و تیرۆرو سیاسەتی سەرکوتکردن و توانەوەی گەلان ماکی سەرەکی ئەوسیاسەتە بووە بەتایبەتی لە نێوەڕاستی سالاْنی سییەوە تا نێوەراستی سالاْنی هەشتا .. ئێمە لەم وتارەدا نامانەوێ باسی هەموو لایەنێکی ئەوکێشانە بکەین کە لە سۆڤییەت سەری هەلْداوە یاخود ئەو گۆڕانکارییانەی لە سۆڤییەت روودەدات، چونکە ئەوە پێویستی بە دەیان وتارو کتێب هەیە، بەلاْم ئامانجی ئەم وتارە تەنیا باسی ژیانی کوردەکانی سۆڤییەتەو چارەنووسیان چۆن بووەو ئێستاش چییان داخوازە ...!!

بەپێی وتووێژی کوردەکان و یادداشت و نامەو وتارەکانی روناکبیرو زانایانی کوردی سۆڤییەت دەردەکەوێ کە زۆر باری نالەبار و سیاسەتی دوور لە رێبازی سۆسیالیستی و بە پێچەوانەی تێزەکانی لینین لە مەسەلەی نەتەوایەتی و بەندەکانی دەستوری یەکێتی سۆڤییەت و کۆمارە یەککگرتووەکانی سۆڤییەتیدا بەکار هاتووە بەتایبەتی لە مەسەلەی چارەسەرکردنی کێشەی کەمە نەتەوایەتییەکان و مافی نەتەوایەتییان پشت گوێ خراوە کوردی سۆڤییەتیش یەکیکە لەو نەتەوانەی مافیان پێشێلکراوە .

لە یادداشتی ژمارەیەک لە کوردەکانی ئازربێجان و کازاخستان و کەرغیزیا و کراسنەدار و گورجستان و ئەرمەنستاندا هاتووە کە کورد نەک وەک دەزانرا تەنیا لە سێ کۆمارەکەی پشت قەوقاس دەژین ، بەلْکو دابەشکراون بەسەر نۆ کۆماری جیاواز ..و ئێستاش ئاماری سەرژماری کورد لە سۆڤییەت لە دووسەد هەزاری تێنەپەڕاندووە ، بەلْکو لەوەش بە کەمتر لە قەلْەم دراون ، بەلاْم ئەمڕۆ بۆمان ساخ بۆتەوە کە ژمارەی کورد لە سۆڤییەت خۆی لە ٤٥٠ هەزار کەس دەدات .

ئەوەی شایانی باس بێ ، کوردەکانی ئەرمەنستان جۆرە مافێکیان دەست کەوتووە کە بریتییە لە بەشی کوردی رادیۆی یەریڤان و رۆژنامەی (ریاتازە) و دەرز وتنەوە بەزمانی کوردی / دەرزی زمانی کوردی/ لەو قوتابخانانەی لە ناوچە کوردییەکانان ، لەگەلْ چاپکردنی کتێبی کوردی ... هتد ، بێگومان کوردەکانی ئەرمەنستان بەر لە شەڕی دووەمی جیهانی دەستکەوتیان لەوە پتر بووە ، چونکە خوێندن لە قوتابخانەکانی ناوچە کوردییەکان هەموو بە کوردی بووەو ئەلف و بێ ی لاتینی پەیرەو کراوە ، کە دوای شەری دووەمی جیهانی بە کریلیک گۆراوە .

کوردەکانی گورجستان لەسالْی ١٩٧٤ دا ، گۆرانێکی نوێ لە ژیانیاندا رویدا، وەک کەمە نەتەوایەتییەک حیساب کراون ، بۆیەکەم جار رادیۆی تەبلیس لە ١٩٧٨ ەوە هەفتەی پانزە دەقیقەی تەرخانکردووە بۆ زمانی کوردی ، ئەوە بووە یانزە سالْ ماوەکە لە ١٥ دەقیقە زێتر نەکراوە و لە سالْی ١٩٨٧ رێگا دراوە زمانی کوردی لەو قوتابخانانەدا کە ژماری شاگردەکانی کورد زۆرن ، دەرزی زمانی کوردی بگوترێتەوە، لە کاتێکدا لە سالْی ١٩٢١ دا زۆر قوتابخانەی کوردی و یانەی کوردان لە گورجستاندا هەبوو .

راستییەک هەیە دەمەوێ بیلێم ، من سیانزەسالْ لە سۆڤییەت ژیاوم و پێوەندیم زۆر باش بووە لەگەلْ کوردەکانی سۆڤییەت ، بەلاْم زۆر راستی کە ئەورۆ زانیومە ، ئەوسا نەمزانیبوو، چونکە برا کوردەکان نەیانتوانیوە باسی بکەن ، بەلاْم لەو

www.arsivakurdi.org

کۆمیتەی زیندانییان

زیندانیانی سیاسی پێویستیان بە یارمەتی و پشتگرتنە

کۆمیتەی زیندانییانی سیاسی کە سەر بە فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکانی سویدە رۆژ بەرۆژ پەرەبە خەبات و چالاکی خۆی دەدات وپەیوەندی خۆی لەگەڵ زیندانییانی سیاسی کوردستانی تورکیا بەهێزتر دەکات . "پەیوەندی گرێدان لەوبەشەی کوردستاندا تا رادەیەک لەتوانادایە" ماوەیەکی باشە بەهاوکاری ئەوکوردانەی لەسوید نیشتەجێ بوون ئەم کۆمیتەیە توانیویەتی یارمەتی ئابووری هەندێک لەو زیندانییانە بدات و لەم بارەیەوە دەیان سوپاسنامە لە پشت دیوارو تەلبەندی زیندانەکانی تورکیای فاشییەوە گەیشتونەتە کۆمیتەی ناوبراوو ئەم گۆڤارە .

لەگەڵ کۆکردنەوەی پیتاک ئێستا کۆمیتەی زیندانییان دەستی کردووە بە کۆکردنەوەی کتێبی کوردی" کرمانجی ژووروو" و پێشکەشکردنی بەو زیندانییانە ئەوەش بەمەبەستی زیاتر هاندانییان بۆ بەکوردی خوێندنەوەو بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی بەکوردی خۆیندنەوەو لەبیرنەکردنی لەناو زیندانییەسیاسییەکاندا کە بریتین لە رۆڵە خەباتگێڕو شۆرشگێڕکانی ئەوپارچە داگیرکراوەی نیشتمانەکەمان .

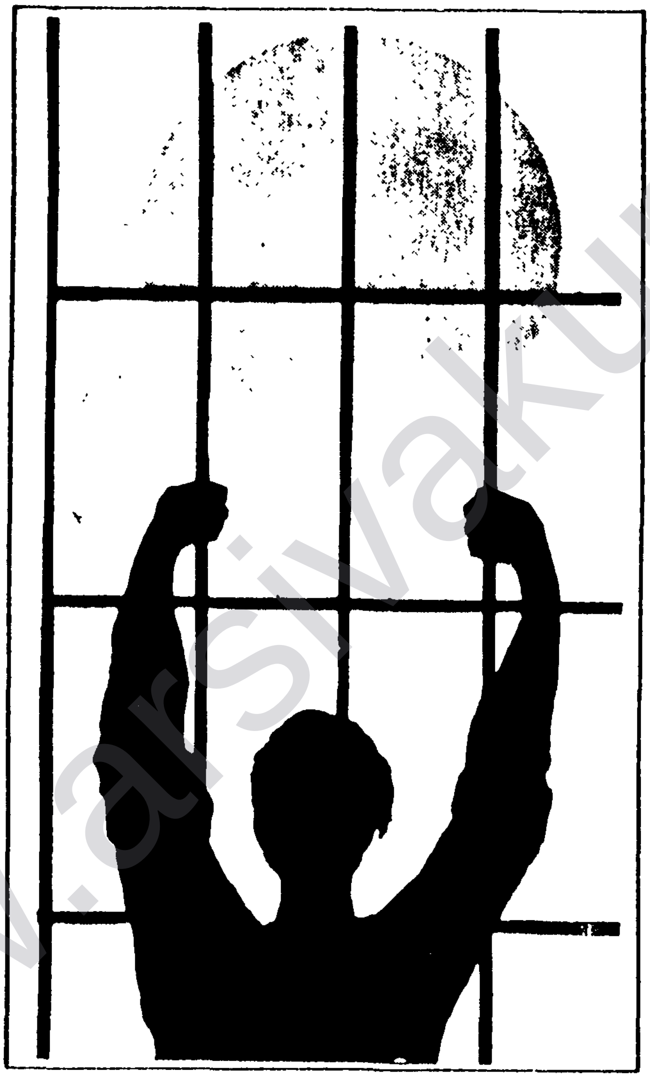

دوای بانگەوازی کۆمیتەکە بۆ کتێب کۆ کردنەوە ئەم لایەنانە زۆر بەخێرایی بەدەم بانگەوازەکەوە هاتن .

دەزگای بڵاوکردنەوەی ژین ٥. کتێب .

دەزگای بڵاوکردنەوەی وڵات بەپێ ی پێویست هاوکاری دەکەن .

دەزگای بڵاوکردنەوەی فەرهەنگی کوردی بەبێ سنوور کتێب پێشکەش دەکات .

دەزگای بڵاوکردنەوەی کوردستان بەبێ سنوور کتێب پێشکەش دەکات .

بابی نازێ ١٠. کتێب .

سەربەست زاخۆیی ١٠. کتێب .

چاپخانەی APEC ٣. کتێب

خێزانی جگەرخوێن ٣. کتێب .

کۆمیتەی زیندانییانی سیاسی جارێکی تریش رایدەگەیەنێت کە بەردەوامە لەسەر کاری خۆیی و جارێکی تریش تکا لە هەموو کوردێکی دلسۆزو خاوەن ویژدان دەکات دەستی هاوکاری بۆ درێژ بکەن و لەیارمەتیدانی زیندانییان درێغی نەکەن .دەتوانرێ لەسەر ناونیشانی ئەم گۆڤارە پەیوەندی بکرێ بەم کۆمیتەیەوە.

www.arsivakurdi.org

بەشێک لە چالاکیەکان

لێرە کوردیش وەکو گروپەکانی تر مافی مرۆڤایەتی خۆیان پێدراوە ، بۆ نموونە وەکو خوێندن بە زمانی زگماک و قوتابخانەی کوردی و باخچەی ساوایانی کوردی و ... هتد . بەڵام زۆر جار وا روو دەدات کە ئەو دەستە چەپەڵانەی کوردستانییان داگیر کردووە هەموو توانایەک بەکاردەهێنن کە لێرەش هەموو شتێکمان لێ قەدەغە بکەن . بۆ نموونە دەبینین کە چۆن تورکەکان پیلانی ئەوە دەگێڕن لەو مافانە بێ بەریمان بکەن ، بەڵام خۆیان ئەو مافانەیان بۆخۆیان دەوێت . بۆ نموونە باڵوێزخانەی تورکیا لە سوێد هەمیشە هەوڵ دەدات بۆ نەهێشتنی باخچەی ساوایانی کورد .

کەیا :

کورد لە خاکی خۆیاندا لە راونان و ڕەتەراودا بوون ، کە هاتیشن بۆ سوید لەو بڕوایەدا بوون کەوا کۆمەڵی ئازادیخوازو دیموکراتی سوید دەستی یارمەتییان بۆ درێژ دەکەن .بەڵام بەدبەختانە، لەم سێ ساڵەی دوایدا کورد لێرە زۆر ناخۆشی بینی ، کۆمەڵی کورد لە سوید بدیندار بووە، دەروونی بریندار کراوە و ئەم برینەشمان هێشتا سارێژ نەبووە (مەبەست لە تاوانبارکردنی کوردە بە کوشتنی ئۆلۆف پالمێ ی سەرۆک وەزیرانی پێشووی سوید – بەریانگ) . ئێمەش دەستەلاتێکی وا گەورەمان نییە بۆ بەرگری لە خۆکردن و ناتوانین لەگەڵ هەموودا بجەنگین .ئێمە پەیوەندیمان بە زۆر دەوڵەتەوە کردووە و ئێستاش هەر بەردەوامین ، بەڵام پیاو دەبێت ئەوە بزانێت کەوا ئەم شێوە گیروگرفتانە لە داهاتووشدا هەردەبێت و زۆریش بەو دەردانەوە دەتلێینەوە .

حەنەفی:

لەو بڕوایەدام ناتوانین کورد لە گەڵ گروپە بیانییەکانی تری سویددا بەراورد بکەین . ئەمەش لە چەند لایەنێکەوە :

کورد وڵاتی سەربەخۆی خۆی نییەو نیشتمانەکەی بەسەر چوار وڵاتدا دابەشکراوەو لە هەر چوار وڵاتدا دەچەوسێندرێتەوە.ئەم چەوساندنەوەیە تەنیا لە سنووری ئەو وڵاتانەدانییە بەڵکو گەیشتۆتە ناو سنووری سویدیش .چ لە لایەن داگیر کەرانی کوردستانەوە چ لەلایەن ئەوانەی لەلایەن ئەو وڵاتانەوە کڕاون وەکو (ئێبی کاڵسۆن و هۆلمێر و کۆمپانیاکەی دەورووپشتیان)" ئەوانە دەستی هەرەباڵایان هەبوو لەتاوانبارکردنی کورددا بە کوشتنی ئۆلۆف پالمێ- بەریانگ ".

ئەمە چەند گیروگرفتێکە دووچاری فیدراسیۆن و کۆمەڵە کوردییەکان دەبێت . پیاو لەم وڵاتەدا پێویستی بە پشتگیری هێزە دیموکراتیخوازەکانە دژ بەو تاوانبارکردنە . من لەو بڕوایەدا نیم کەسێکی ژیر بڕوای بە گۆڤارو ڕۆژنامەکان کردبێت ، بەڵام ڕەتەراوو تەنگەتاوکردنی ئەم سێ ساڵەی دوایی وا کاری کردۆتە سەر خەڵک کاتێک کە گوێیان لە ناوی کورد دەبێت هەست بە شتێک دەکەن بێ ئەوەی بزانن چییەو چۆنە .ئەمە بێجگە لە نەبوونی وڵات و گیروگرفتی تر وا لێرەش لە گەڵ سیستێمی سویددا . بێ بەختانە ، کار وایە کە مرۆڤ بە گوێرەی ناسنامەو گوزەرنامەکەی تۆمار دەکرێت . جا کاتێ پیاو بیر لە ناسنامەکەی دەکاتەوە خۆی لە خۆیەوە دڵتەنگ دەبێت .سەرەڕای ئەمەش کورد لە چوار بەشەوە هاتوون ،ئەمەش کێشەیەکە بۆ خۆی. ئەمەو لەم دواییەشدا دەرکەوت کە پۆلیس زانیاری لەسەرکوردان فرۆشتووە بە دوژمنانی کورد . بۆیە من دەڵێم دەبێت کورد هەموو یەکبگرن و هاوڕێیانی کورد و کۆمەڵانی دیموکراتی دەبێت پشتگیرییان لێ بکەن .

سالح :

کورد وڵاتی نییەو چوار دەوڵەت دژی کورد وەستاون و بەدەستەلاتن و خاوەن هێزی ئابووریین .لێرەش کە کورد بە کوشتنی ئۆلۆف پالمێ تاوانبار کران لەبەر بێکەسی کوردان لەلایەن تاوانبارکەرەکانەوە سڵ لە هیچ نەدەکرایەوە.بەڵام بە پێچەوانەوە گەر وڵاتمان هەبوایە حساب بۆ لایەنی ئابووری و سیاسی دەکرا و وا بە ئاسانی تاوانباریان نەدەکردین .

هەر لەبەر ئەوە داوا لە دۆستە سویدی و ئەورووپییەکان دەکەین کە زیاتر پشتگیریمان بکەن .

کەیا :

ئێمە دەبێت ڕێکخراوی کوردی و ڕێکخراوی سویدی دۆست لەیەکتر جیابکەینەوە. ئێمەی کورد ، هەموو کەس و کۆمەڵێک ئامادەین بۆ هەموو مەرجێکی ئێوە لە یارمەتی داناندا. چونکە ئەمە کارێکی گرنگە. ئێمە هاوڕێ ی سویدیمان هەیە کەوا بەو کارەوە خەریکن و دەنگی ئەوان زیاتر بڕ دەکات تاکو دەنگی ئێمەی کورد وەک کۆمەڵێکی بیانی ئاڵۆز لە رۆژهەڵاتەوە . بەڵام کاتێک سویدییەکان کارێکی وا بگرنە ئەستۆ ، ئەوە شێوەیەکی تری جیاوازی دەبێت و رووکارێکی تری دەبێت .

حەنەفی :

کۆمیتەیەک لە سوید دروست بووە بۆ پاراستنی مافی مرۆڤایەتی کوردان ، کە نوێنەرانی هەموو پارتییەکانی ناو پەرلەمانی سویدی تێدایە . ئێمە زۆر سوپاس گوزارین . بەڵام بێگومان چاوەڕوانی چالاکییەکی زۆرترو خەباتێکی زیاترین ، تاکو بتوانن لە رووی ئەوانەدا بوەستن کە لە رووی کوردا وەستاون .

www.arsivakurdi.org

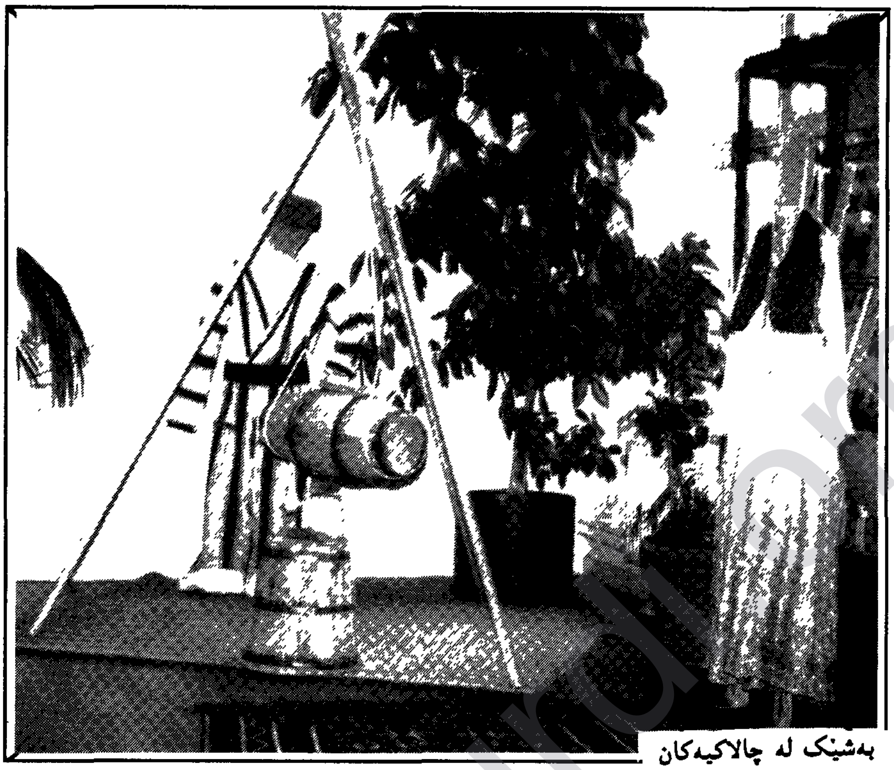

بەشێک لە چالاکیەکان

جەورو ستەمدابوو ، دەچەوسێندرانەوە. بەلام بۆ ئێمەی کورد ، ئێمە بێ ولاتین ، چەوساوەین ، چ ژن و چ منداڵ و چ پیاو تا ئێستا دەچەوسێینەوە .

ئیمرۆ لێرە ئەرکی پیاوانە هانی ژنان بدەن بۆ چالاکی نواندن و لەگەڵ خۆیاندا بیانبەن بۆ کۆڕ و کۆبوونەوەکان .

عومەر شێخ موس / لەناو هۆڵەکەوە :

من زۆر خۆشحالّم بەوەی کەوا خوشکەکانمان بە خواستی خۆیان دەیانەوێت ببینن کەوا ژنانی کورد لەم گفتوگۆیەدا بەشدارییان کردووە . بەلام بە گشتی ئەم کەم و کوڕییانە نەک تەنها لە فیدراسیۆندا بەڵکو لە کۆمەڵ و ڕێکخراوەکانی تریشدا کە لەم شێوە کۆمەلانەن ، بە تەواوی لە ڕێکخستن و نوێنەرایەتیشدا کەمو کوڕی تێدایە . هەرچەندە لەناو ئەو ڕێکخراوە کوردیانەدا گۆڕان هەیە ، لەناو هەندێکیاندا بە ڕێکی دەبیندرێت ، هەروەها لە خەباتیشیاندا لە کوردستان ، لە هەندێ لە ڕێکخراوەکاندا نوێنەری باشی ئافرەتیان هەیەو لە هەندێکیشاندا لەوانەیە هەر هیچیان نەبێت . لە کوردی بەشەکانی کوردستاندا ، لە کوردستانی ئێراندا ، زیاترو بە شێوەیەکی باشتر نوێنەرایەتی و ڕێکخراوی ژنانی کوردو چالاکی ژنانی تێدایە.

بەلام بەداخەوە ئەمە لە عێراق و سوریا وانییە. ئەمە وانییە کە ژنانی کورد هەر تەنیا بەشداری ئاهەنگ دەکەن ، بەڵکو بەشداری ژیانی ڕۆژانەی کۆمەڵی کوردەواری دەکەن و هەروەها پیاوانی کوردیش بە خواستی خۆیان ژن و منداڵ دەبەن بۆ ناوئاهەنگەکان و دەیانەوێت تێکەلاوی لەگەڵ خێزانەکانی تر بەهێز بکەن . بەلام بە هەرحاڵ پێویستمان بە خەباتێکی زۆرە بۆ ڕێکخستنی کۆمەلانی ژنان .

مام ئیحسان / لەناو هۆڵەکەوە

یانزە هەزار کورد لە سوید دەژین ، زۆرجار لەسەر بارو ڕەوشی کورد لەسوید گفتوگۆ دەکرێت . هەروەها لەسوید سیانزە ملیۆن کرۆن تەرخان دەکرێ بۆ رزگارکردنی چەند ماسییەک کە لە ژێر ئاوی بەستووی دەریاکاندا گیریانخواردبوو . بەلام کورد وەک ئەو ماسییانەش تەماشا ناکرێت . هەرچەندە سویدییەکەم باش نییە، بەلام وابزانم لێم حاڵی دەبن . من مەبەست و داوام ئەوەیە با دەزگاکانی بلاوکردنەوەو ڕاگەیاندن وهاوڕێ سویدییەکان زیاتر بە ووردی بڕواننە گیروگرفتی کورد .

کەیا :

لەسەر باری ئافرەت دەمەوێت شتێکی کورت بڵێم . هەندێ جار ئێمە بەڵگەی سەیر دەدۆزینەوە کە گوایە لەبەر ئەوهۆیانە ژنانمان بەشدارییان نەکردووین . بەلام لە بنەڕەتدا زۆر پیاویش هەن توانای ئەوەیان نییە کە ماوەیەکی زۆر لە سیمینارێکدا یان لە چالاکییەکی تردا کە بەدڵی ئەوان نەبێت بمێننەوە . ئەبێ ڕێگایەک بدۆزینەوە بۆ ئەوەی بتوانین ژنان یان منداڵان یان لاوان و ئەوانی تریش وەکو گروپ بخەینە قالّبی کۆمەڵەکانمانەوە . هەروەها دەبێت یارمەتی یەکتر بدەین چ لە ماڵ و چ لە ناو ڕێکخراوەکانداو هانی ژنانیش بدەین بۆ بەشداری کردن لە چالاکییەکاندا .

لارش گوتنەر :

وای بەباش دەزانم ئەو کاتەی ماوە تەرخانی بکەین بۆ بارو ڕەوشی ژیانی کورد لە سوید .

بۆ یەکەم جار کە پەیوەندیم بە کوردو بارو دۆخی کوردەوە کرد لە سوید ، تەنها باسی یەک پارتی یان یەک ڕێکخراو دەکرا لە فیدراسیۆندا، بەلام ئیمرۆ هەموو پارتییە سیاسییەکان لەناو فیدراسیۆنداں و بەزۆر شێوەی جیاواز گرنگی بە بابەتی کوردی دەدەن . هەروەها ئیمرۆ لێرە کۆمەڵە کوردییەکان پڕ هەستن چونکە لەم ساڵانەی دواییدا زیاتر لە کۆمەڵە بیانییەکانی تر هەستیارن . ئەمەش بەداخەوە لەبەر هۆی نێگەتیف کەوا تووشی کەمایەتی کورد بۆتەوە لە سوید . ئەو پرسیارەی من ئەمەوێت بیکەم ئەمەیە کاتێ مرۆڤ کۆمەڵەی کوردی لە سوید دەبینێت ، بەتایبەتی ئیمرۆ کورد کە گیروگرفتی تایبەتی هەیە ، ئەگەر جیابکرێتەوە لە کۆمەڵەکانی تری بیانی و ئێوە وەکو فیدراسیۆن باسی لێوە بکەن ؟

مەحموود کیپەر :

www.arsivakurd.org

کەیا:

زۆر جار ئەم پرسیارەمان لێدەکرێت ، بە تایبەتی لەو کۆبوونەوانەدا کە سویدی بەشداری تێدا دەکەن . بەلاّم وەلاّم وا زۆر ئاسان نییە . بۆیە دەبێت ئەوە بلێین کە پێویستە ژنەکانمان چالاک بن و گرنگی بەو کارانە بدەن کە کۆمەڵەکوردییەکان پێوەی خەریکن . ئەمە پرسیارێکی کۆمەلاّیەتییەو خۆی لەسەر بنەڕەتی چۆنییەتی دروست بوونی خێزان ڕاگرتووە. پیاو دەبێت هانی ژنان بدات لە بەشداری کردنی هەموو جۆرە چالاکییەکدا . ژنانیش دەبێت لەناو کۆمەڵەکانی ئێمەدا خڕببنەوە . ئێستا ڕێکخراوی ژنانمان لە ناو فیدراسیۆندا هەیە . بەلاّم لە هەوڵداغاندا سەرنەکەوتوین تا بتوانین لە هەموو کۆمەڵەیەکدا کۆمەڵەی ژنانمان هەبێت و ژن و پیاو پێکەوە بەشدار بن . ئەمە لە هەندێ جێگا سەرکەوتووەو لە هەندێ شوێنیش سەری نەگرتووە و پێویستی بە چارە سەرکردنە. ئێمە دەڵێین با ژنان کۆمەڵەی خۆیان هەبێت بەلاّم لە هەمان کاتدا دەبێت لە کۆمەڵەکانی خۆماندا پێکەوە کار بکەین .

لە دروست کردنی کۆمەڵەی ژناندا هیچ دژایەتییەک نییە ، بەڵکو لە هەمان کاتدا دەبێت هاوبەشی کۆمەڵەکانی تریشمان بن ،هەر چەندە ئێمە لە هاوبەشیکردندا لە چاو :کۆمەڵەکانی سویددا جیاوازییمان هەیە . لەناو کۆمەلاّن و خێزاناندا دەبێت هانی ژنان و پیاوان بدرێت بۆ نواندنی چالاکی هاوبەش بۆ پێشخستنی ئەو بوارەی کاری تێدا دەکەن .

ژنێک لەناو ئامادە بووانەوە

من دەمەوێت بپرسم بۆچی کۆمەڵەکانی ژنان بە جیان و پیاویان لە گەڵدا نییە ؟

کەیا:

بەڵێ ئەمە ئەوەیە کەمن باسم کرد، ئێمە کۆمەڵەی جیامان ناوێت ، کاتێ باسی کۆمەڵەی کوردی دەکەین ، بەلاّم وەکو ژنان دەبێت کۆمەڵەی خۆیان هەبێت و لە دەوری کۆببنەوە، لە هەمان کاتدا دەبێ هاوکاری پیاوان و هاوولاّتیانی خۆیان بکەن ، ئەمەش مەبەستی ئێمەیە لە فیدراسیۆن .

ژنەکە

ئێمە بەپێ ی هەڵسوکەوتی خۆمان لە کوردستان چۆن بووین هەر بە پێ ی ئەو ڕەوت و هەڵسو کەوتە کار دەکەین ، بۆیە پیاوان دەبێت پاڵپشتمان بن و هانمان بدەن بۆ ئەوەی لە گەڵیاندا خەبات بکەین .

مەحموود کیپەر :

من دەمەوێت شتێک زیاد بکەم . نەک تەنیا بەرگری لە پیاوی کورد بکەم . ئێمە دەبێ ئەوەمان لە بیر نەچێت کەوا لە ناو کۆمەڵی کوردەوارییدا پیاو پێش ژن کەوتووە، ئیتر با ۱۰ یان ۱۵ ساڵیش بێت

بەشێک لە چالاکیەکان

لە سوید بژین . ئەمە وا زۆر ئاسان نییە کە ئەو خوو نەریتە بشکێنین و وەکو سویدی ژن و پیاو پێکەوە وەکو یەک نوێنەر بن .

ئەمەو زۆر هۆی تریش هەن نابێت لەبیر بکرێن ، ژنی کورد ئەو توانایەی بۆ نەڕەخساوە وەکو بۆ کوڕی کورد ڕەخساوە. لە ولاّت جیاوازییەکی زۆر لە نێوان ژن و پیاودا هەیە . بۆ ئێمەی کوڕ ئاسانترە بخوێنین ، زمان فێربین ، زیاتر تێکەلاّوی کۆمەڵی سویدی ببین تا کو ژنی کورد . ئەمە زۆر زەحمەتە کەوا ژنی کورد وەکو پیاوی کورد بژمێردرێ .

ئێمە دەزانین ژن نیوەی کۆمەڵەو لەبۆ ولاّتی خۆمان و وەدیهێنانی ئازادی دەبێ ژنانیش بەشدار بن .

حەتەفی :

زۆر جار لەلایەن هاوڕێ سویدییەکانمانەوە ئەم پرسیارانەمان لێدەکرێت ، بەلاّم هیچ کاتێک بارو دۆخی کوردستان و سوید وەکوو یەک نییە و چەندەها ساڵ لەمەو پێشیش سوید بارو دۆخی بەم جۆرە نەبووە. بەلاّم ئافرەتی کورد لە ولاّت هێشتا بۆی نییە بە زمانی خۆی لە گەڵ منداڵەکەی خۆیدا بدوێت . ئەگەر پیاو بیر لەو چەوساندنەوەیە بکاتەوە ، بۆ نموونە بۆچی لێرە ژنی کوردمان لەگەڵ نییە؟ من دەمەوێت بە لارش و هاوڕێ سویدییەکانی تر بلێم ،بابێن بۆ ئاهەنگێکی کوردی و بزانن نیوەی زیاتر ژنانی کورد نییە، ئێمە زۆر جار داوامان لە خوشکەکانمان کردووە کەوا هاوبەشیمان بکەن .

ژنێک لە هۆڵەکەوە :

ئێوە دەڵێن پیاو هەست بەو ڕەوشە سیاسە دەکات و ئاستی کۆمەڵ دەزانێت و ژنیش لە ئاستێکی نزمدا نییە ، جا ئەوکاتە کێ بەر پرسیارە ؟ ئایا ئەوە دەکەوێتە سەر ئەستۆی پیاو یان کێ؟

پیاوێک لەناو هۆڵەکەوە :

پێش ئەوەی بچمە سەرباسی ژن و پیاوی کورد دەمەوێت بە هاوڕێ سویدییەکان بلێم با باسی ئەوەمان بۆ بکەن کاتی خۆی سوید چۆن بووە ؟ئەو کاتە ژنی سویدیش لە ژێر

www.arsivakurdi.org

دەگرنەوە . ئەگەر مرۆڤ سەیری ساڵەکانی شەست بکات کەوا کۆمەڵێک هێزی کاری بیانی هاتن بۆ ناو سوید ، کوردیش یەکێکە لەوان ، بەڵام یەکەم کۆمەڵەی کرێکاری کورد لە ١٩٧٦ دا دروست بوو ، ئەمە ١٠-١٥ ساڵی برد بۆ دروستکردنی کۆمەڵەیەکی وا کە نوێنەرایەتی کرێکارانی بیانی بکات . لەبەر نەبوونی هێزی سیاسی کوردی لەو کاتەدا بۆکۆکردنەوەی هێزێکی بە توانا ناچار کرێکاران خۆیان لە ناو کۆمەڵەکەیاندا بەرەو پێشتر بردنی رەوتی ژیانی خۆیانیان گرتبووە ئەستۆ . جا ئەوەی ئیمرۆ مایەی خۆشحاڵی بێت ئەوەیە کەوا فیدراسیۆنێک هەیەو نزیکەی . . .٥ پێنج هەزار کەس تێیدا بەشدارە. جا ئەگەر پیاو ئەوە لە گەڵ رێکخراوێکی سویدی یان یەکێکی تردا بەراورد بکات گرنگی ئەوەی بۆ دەردەکەوێت . لەگەڵ ئەمەشدا لێرەو لەوێ کۆمەڵ لە دەرەوەی فیدراسیۆن هەر هەیە ، ئەگەر چی ئەمەش هەر لە خزمەتکردنی کوردو پێشخستنی کولتووری کوردیدایە، بەڵام ئەگەر فیدراسیۆنێک هەبێ ، بۆچی کۆمەڵەی تر لە دەرەوە ، لە پاڵ فیدراسیۆندا هەبێت ؟. فیدراسیۆنێک نوێنەرایەتی هەموو کوردان بکات و هەوڵی چارەسەرکردنی کێشەو گیروگرفتەکانیان بدات ، ئیتر بۆچی کۆمەڵەیەکی وا لە پاڵەوە هەبێت ؟ ئەمەش جێی داخە کە شتی وا هەیە .

بەلای منەوە ئەو رێکخراوە سیاسییە کوردییانەی زیاتر لەسەر بارو رەوشی کورد لە کوردستان وردبیینەوە ، لەوێ لە چاوتروکاندنێکدا دەیان کەس دەکوژرێت . لەوە وردبینەوەو بتوانن بەرگری و چارە سەرێکی ئەو بە کۆمەڵ کوشتنە بکەن ، یان لە سوید و ئەوروپا ، ئەو رێکخراوانە پشتگیری ئەو کۆمەڵە دیموکراتییانە بکەن کەوا پشتگیریمان لێ دەکەن و هەوڵی ئاسانکردن و گونجان لە ناو کۆمەڵدا بۆ پێشخستنی کولتورو پاراستنی و چاککردنی بارو رەوشی منداڵان ، ئەمەیە ئەرکی سەر شانی رێکخراوەکان .

سالح:

دەبێت پیاو ئەوە بزانێت کەوا فیدراسیۆن رێکخراوێکی سیاسی نییە ، بەڵام کاتێک دەڵێم ئەمە رێکخراوێکی سیاسی نییە، ئەوە ناگەیەنێت کەوا هەست و ویژدانی سیاسەتی تێدا نییە. بەڵکو لە هەموو شوێنێکدا سیاسەت و خەڵکی سیاسی هەن، بەڵام کاتێک مرۆڤ وورد دەبێتەوە لەو راستییەی لە سویدو لەناو گەلی کورددا هەیە، بۆ ئەوەی بتوانێ هەموو توانای کورد لە دەوروبەری خۆی و لە ژێر یەک چەتردا کۆبکاتەوە . من لەو بڕوایەدام کە فیدراسیۆن لەم رووەوە هەنگاوێکی باشی ناوە، بەڵام ئەگەر بگوترێت نوێنەرایەتی هەموو کورد دەکات ، نازانم ، لەوانەیە ئەوە هەڵەبێت . بەڵام وابزانم نوێنەرایەتی هەموو داخوازییەکای کورد دەکات . یان هەر هیچ نەبێت باڵێین ئەو بەشەی کورد لە سوید. ئەمەش گرنگە.

کەیا:

شتێکی تر کە دیاربێت لە سویددا، ئەوەیە کە فیدراسیۆن بووە بە نموونەیەک بۆ کورد چ لە ئەوروپا و چ لە سویدیشدا. زۆر کەسیش ئەو وێنەیە لە رێکخراوەکانی خۆیاندا بەکار دەهێنن . ئێمە لەناو فیدراسیۆندا هەوڵی ئەوەمان داوە کەوا بنەرتێکی نەتەوەیی دروست بکەین ، بۆ نموونە، یەکێتی نووسەرانمان دروست بووە، هەروەها یەکێتی مامۆستایان و یەکێتی سینەماکاران و کۆمەڵەی پزیشکان و منداڵان و ژنان و لاوان دروست بوون . ئەگەر پیاو ئەمانە بژمێرێت ، ئەوا دیار دەدات کە بنەمایەکن لە دروست بوونی کۆمەڵەی کوردیدا لە سوید . ئەوەش گرنگە کەوا بە یارمەتی فیدراسیۆن ئەمانە پێکهاتوون و پەیوەندیشیان پێکەوە هەیە .

زنار:

من سویدییەکەم باش نییە ، بۆیە بە کوردی دەدوێم ، ئەگەر یەکێ لە برادەران بیکات بە سویدی .

کاتێ ئێمە باسی پەیوەندی فیدراسیۆن و هێزی کوردی دەکەین ، دەبێ ئێمە کۆمەڵە کوردییەکان و رێکخراوەکان وەک یەک تەماشا نەکەین . چونکە بارو رەوش و گیرو گرفتی کورد لە گەڵ نەتەوەیەکی تردا وەک یەک نییە . لە پێش هەموو شتێکدا هەرچی رێکخراوێکی دیموکراتی یان سیاسی بێت ، بۆ پەیوەندییەکی پتەوو بۆ هاوکاری لە هەموو رووپەکەوە ، دەبێت خەباتێکی بەربلاوترو بێوچانی هەبێت . ئێمە دەزانین فیدراسیۆن وا بە سووک و ئاسانی نە گەیشتۆتە قۆناخی ئیمرۆ. وەک لە سەرەتادا برادەران باسیان کرد باری فیدراسیۆن وەک ئیمرۆ باش نەبوو گەلێک ناخۆشی و زەحمەتی هەبوو ، باش دێتەوە یادم ، لەو بڕوایەدام لە کۆنفرانسی ١٩٨٤- ١٩٨٥ دا بوو کە کۆنفرانسەکە سەرنەکەوت و نەتوانرا ئەنجام بدرێت لارش گوننەر ئێریکسۆنیش لەوێ بوو. من زۆر بێزارو نارەحەت بووم ، دڵم تەنگ بوو . لارش پێ ی گووتم دڵی خۆت تەنگ مەکە ، لە ناو خەباتدا ئەوەش هەیە . رێکخراو بە ئاسانی دروست نابێت و بەئاسانی پێش ناکەوێت ، جار هەیە لەرێگەی خەباتدا کۆنفرانسیش سەرکەوتوونابێت و گفتوگۆ و لێدوان دروست دەبێت و لەوانەیە شەڕیش روویدات . جا بۆیە دەبێ مرۆڤ لە خۆ بوردوو بێت .

ئێستا گەلێک هێز لە فیدراسیۆندا هەیە ، بەڵام سەرەتا ئەو هێزانەی تێدا نەبوو . فیدراسیۆن بەبێ ئەوانە دروست بووبوو. گەلێک هێزی تریش هەبوون ، باوەڕی جیاوازیان هەبوو گفتووگۆی زۆر کراو لە پاشاندا هەندێک لەو هێزانە بەوە قایل بوون . بۆ کورد ، لەسوید ، ئەم جۆرە رێکخراوانە باشە. جا ئیمرۆ ئەگەر کۆمەڵە هەبێت و لە دەرەوەی فیدراسیۆن مابێت ، ئەوا رەنگە گیروگرفتی ئەوان بەبێ چارە سەرکردن مابێتەوە. بەڵام ئێمە لە خەباتی خۆماندا بێ وچان دەبێت هەوڵی ئەوە بدەین بۆ قایل کردنی ئەوانەی کەوا هێشتا لەدەرەوەی فیدراسیۆنن .نەک بە شێوەیەک بەربەرەکانێ و دژایەتی یەکتر بکەین ، بەڵکو بە سنگ فراوانی و بە گفتوگۆ ئەو کارانە ئەنجام بدەین .

لارش گوننەر :

من دەمەوێت پرسیارێک بکەم ... لەناو ئەم پێنج پیاوەدا ، ئەی کوانێ ، ژنە کوردەکان لە کوێن ؟

www.arsivakurdi.org

مرۆڤ بیر لە کۆمەڵەکان دەکاتەوە زۆر بڵاون . بێگومان هەر وڵاتێک لەو وڵاتانە کاریگەریتی خۆیانیان هەبووە لەسەر کورد جا ئیتر چ لە ڕووی کولتورەوە،یان لەلایەنی ترەوەبێت .بۆیە ناتوانین بڵێین سەد لەسەد کوردێکی کوردستانی تورکیاو کوردستانی عێراق وەکو یەک بیردەکەنەوە. جا لە سەرەتادا فیدراسیۆن و کۆمەڵی کورد لەسوید وەکو ئێستا نەبوون، بەڵکو ئەوکاتە چەند کۆمەڵەیەکی کوردستانی تورکیا لە فیدراسیۆندا هەبوون ، بەڵام ئیمڕۆ لەفیدراسیۆندا ٢٧ بیست و حەوت کۆمەڵەمان هەیەو بە هەموو سویددا بڵاو بوونەتەوە. هەر ناوچەیەک کوردی لێبێت کۆمەڵەیەکیان پێک هێناوەو زۆربەی کۆمەڵەکانیش لە کوردی بەشەکانی کوردستان پێکهاتووە ، هەروەها کوردەکانی لوبنانیش . بۆ نموونە ئەگەر سەیری کۆمیتەی گشتی فیدراسیۆن بکەین هەر بەهەمان شێوە پێکهاتووە، یان نموونەیەکی تر، گۆڤاری فیدراسیۆن ، *"بەربانگ"* بە دوو دیالێکتی سەرەکی "کرمانجی ژوورو وکرمانجی خواروو" دەردەچێت ، ئەمەش ، لەو بڕوایەدام ، باشترین نموونەیە کە فیدراسیۆن بۆ هەموو کوردێکە .

لارش گوننەر:

با بیر لە لایەنێکی تر بکەینەوە، پەیوەندی فیدراسیۆن و کۆمەڵەکانی تر، بۆ نموونە باشترین ڕێکخراوی بیانی لە سویددا هی شیلی یەکان و کوردن . بەڵام ئەوەی من بەلامەوە مەبەستە ئەوەیە کە لەناو کوردو شیلییەکاندا زیاترو بە گشتی بە چالاکی سیاسییەوە خەریکن. ئایا پەیوەندی فیدراسیۆن بەو (٢٧) بیست و حەوت کۆمەڵە کوردییەوە چۆنە؟ وتوووێژ و پەیوەندی کردن لە نێوان ئەو کۆمەڵ و پارت و ڕێکخراوە سیاسییە جیاوازانەدا چۆنە ؟

کەیا:

ئەمە پرسیارێکی گرنگە، پیاو دەبێ بگەڕێتەوە بۆ سەردەمی دروست بوونی فیدراسیۆن و ئەو زەحمەتییانەی کەوا لە دەوروبەری ساڵح کۆبوونەوە، لەلایەکەوە تەنها بەشێک لە کوردەکانی کوردستانی تورکیا بەشدار بوون و لەلایەکی تریشەوە نۆێنەری هەموو کورد بوو چ لە چالاکی سیاسی و چ لە بە شەکانی تردا . بەڵام لێرە بوارێکی باش هەیە کە وا لەلایەن کوردەکانەوە لە سەر میتۆدێکی باش دامەزراوە ، ئەمە بێجگە لە گیروگرفتی سیاسی کە وا وڵاتەکەمان کراوەتە چواربەش ، جگە لە گیروگرفتی کەسایەتی کە هەندێ جاریش دەبووە کۆسپ لە ڕێگای

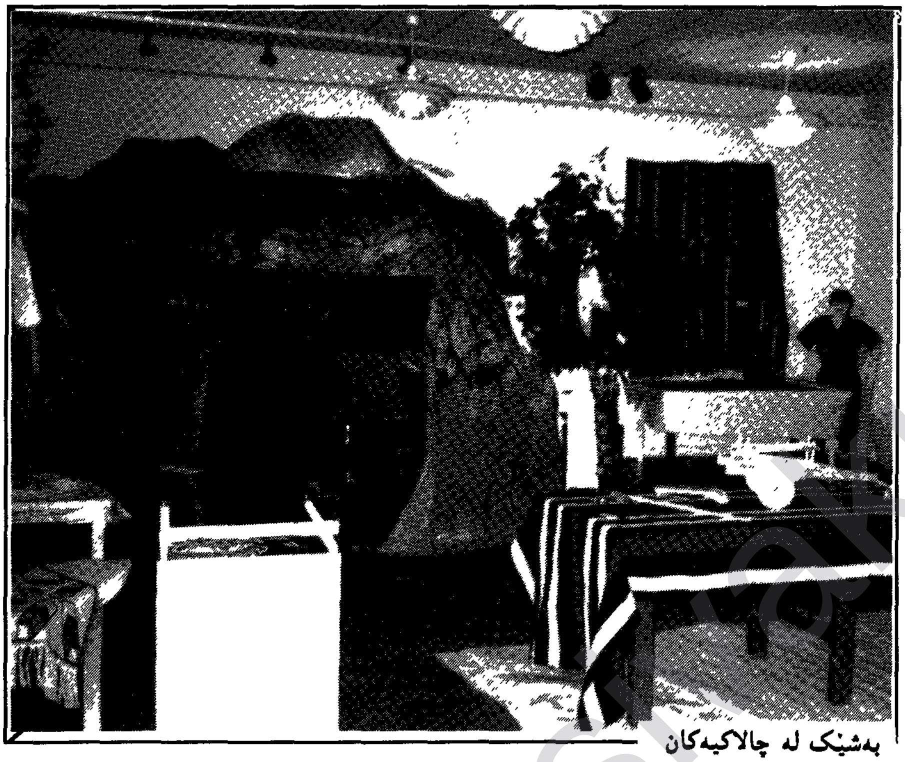

بەشێک لە چالاکیەکان

فیدراسیۆندا ، جا بۆیە مرۆڤ گەیشتۆتە خاڵێک کە دەبێ ئەو کارە یەکالاْبکاتەوە، دەبێت فیدراسیۆن لە سەر بنەمایەک دابمەزرێت کە هەموو گروپ و کۆمەڵەو ڕێکخراوە سیاسییەکان لێ ی ڕازی بن و لەلایەکی تریشەوە کوردی هەموو بەشەکانی کوردستان بگرێتەوە. بۆ فیدراسیۆن ئەوە زۆر گرنگە کەوا پەیوەندی و گفتوگۆ لە نێوان پارتە سیاسییەکان و فیدراسیۆندا بەردەوام هەبێت ، هەرچەندە لە سەرەتاوە ئەمە نەبوو بەڵام پلە پلە پەیوەندی کردن و گفتوگۆ لە گەڵ لایەنەکاندا وای کردووە نێوانمان باش بێت .

پەیوەندی و گفتو گۆ زۆر گرنگە ، ئەگەر ئەوە نەبێت پیاو ناتوانێت خۆی لەسەر بنەمایەکی ڕاست و بە شێوەیەکی دروست دروست بکات. ئەگەر مرۆڤ سەیری سەرەتاو ئیمڕۆ بکات ، ئەوا ئیمڕۆ ئێمە زۆر پێشکەوتووین .زۆربەی زۆری پارتە سیاسییەکانیش ، نزیکەی ٩٠٪ لە گەڵ فیدراسیۆنن .

مەحموود کیپەر :

دەبێت ئەوە بووترێ کە فیدراسیۆن لەو کۆمەلانە دروست بووە کە هەبوون ، ئەوەبوو لە دواییشدا بە هەموو ئەو کۆمەلانە ڕاگەیەندرا بۆ یەکگرتنەوەیەکی زیاترو پتەوتر لە ناو یەکدا، ئەمەش لە ساڵی ١٩٨٥ -١٩٨٦ دابوو ، بەپشتگیری کردنی هەموو گروپ و ڕێکخراوە سیاسییەکان بوو . دواییش وەکو کەیا باسی کرد بیر لەوە دەکرایەوە کە چۆن کۆمەڵە کوردییەکان دروست بکرێن ، ئیمڕۆ زۆربەی زۆری گروپ و ڕێکخراوە سیاسییەکان لە فیدراسیۆندا بەشدارن .

حەنەفی :

ئەمە ڕاستە کە پارتە سیاسییەکان لە پێکهێنانی فیدراسیۆندا بەشدارییان کردووە ، جا بێجگە لەوان دەبێ کێ بەشداری بکات ؟! بێگومان بە هێزو توانای ئەو کوردە خاوەن وێژدانانە لە گەڵ ڕێکخستنی هێزەکانی تردا لەو مەڵبەندەدا یەک

فیدراسیۆنە چی دەکات ؟ پێم وایە ئەگەر کەیا بەکورتی لەم بارەیەوە شتێک بڵێ باشە.

کەیا:

لە پێشدا دەمەوێت سوپاسی گەرمی خۆمان پێشکەشی کۆمەڵەو ڕێکخراوەکان بکەم ، لەسەرووی هەمووشیانەوە کۆمیتەی سویدی بۆ مافی کوردو تۆماس هەماربێری و لارش گوننەرو هەموو ئەوانەی تریش کەوا یارمەتییان داوین ، هەروەها بەخێر هاتنی هەمووتان دەکەین . وەکو لارش گوننەر وتی بۆچی دەبێ مرۆڤ فیدراسیۆنی نەتەوەی خۆی هەبێ؟ بۆ ئەوەی وەلامی ئەم پرسیارە بدەینەوە ، دەبێت بچینە سەر هەڵس و کەوتی سویدییەکان ، چونکە ئەمە خاڵێکی گرنگە کەوا هەموو ڕێکخراوو کۆمەڵەیەکی سیاسی مۆڵەتی پێشخستنی کولتووری خۆیانیان پێدراوەو توانیویانە فیدراسیۆن و گروپی تریش پێک بهێنن . ئەمەش بۆ ئێمەی کورد زۆر گرنگەو توانیومانە یەکێتی خۆمان بسەپێنین و لە ناو خۆماندا ، چ لە وڵات و چ لە سوید یەک گرتووین . ئەم دووهۆکارە وای کردووە فیدراسیۆنی کورد دروست ببێت .

هەرچەندە ئیمڕۆ ئێمە قایل نین بە باری ئێستای خۆمان بەڵکو دەبێت زیاتر بەرەو پێشەوەی ببەین، ئەمەش پێویستە بۆ کۆمەڵی کورد . ئەو دوو هۆکارە گرنگن و لەوتووێژو پرس و وەلامدا باسی لێوە دەکەین کە چۆن ئێمە دەتوانین نوێنەرایەتی کۆمەڵە کوردییەکان بکەین و چۆن دەتوانین یارمەتی کۆمەڵکانی خۆمان بدەین کە وا لە نامۆییدا دەژین .

لارش گوننەر :

کاتێک کە فیدراسیۆن دروست بوو لە دووخولی یەکەمدا سەرکردایەتی هاوبەش هەبوو ،بەلام دوای ئەوە سەرۆکیان هەڵبژاردو یەکەم سەرۆک ساڵح ئینجە بوو. ئایا ساڵح تۆ دەتوانی شتێک دەربارەی زەحمەتی و ناخۆشی ڕۆژانی سەرەتای دامەزراندنی فیدراسیۆن بگێڕیتەوە .

ساڵح ئینجە :

کۆمەڵی کورد ئەوکاتە نە لە خۆیی و نە لەپێویستییەکانی دڵنیا نەبوو. سەرەتا

کورد لە دەست پێکردنی خەباتی سیاسیدا لە سوید نامۆ بوو ، لەسوید وەک کوردستان نە بوو. چالاکیش لای هەموو کوردان وەک یەک نەبوو، زیاتر ئەو کوردانە چالاک بوون کە بە کاری سیاسییەوە خەریک بوون . بۆ کورد زەحمەت بوو یەکەم جار بتوانێ هەموو هێزی خۆی لە ناو مەڵبەندێکدا کۆ بکاتەوە. لە راستیشدا کاتێک من سەرۆکی فیدراسیۆن بووم ئەو تەنگ و چەڵەمەو ناخۆشییانەمان لە دەوروبەری خۆمان زۆر دەبینی . تا توانیمان کۆنفرانسێک بگرین و هێزی خۆمان تیا کۆ کردەوەو کۆمەڵەکانمان یەکخست . ئیتر گەیشتینە ئەو بڕوایەی کەوا بەڕێوەبەرایەتی هاوبەش چارەسەری گیروگرفتەکانمان ناکات و پێویستە سەرۆکێکمان هەبێ ، دواییش خۆمان راهێنا لەگەڵ ئەو ناخۆشی و گیرو گرفتانەی لەسەر ڕێگامان بوو ن و کەوتینە هەوڵدان بۆ چارە سەرکردنیان .

هەرچەندە هێشتا گیروگرفت هەرهەیە ، چونکە هێشتا هەموو کۆمەڵە کوردییەکان بەتەواوی لەیەک مەڵبەندا کۆ نەبوونەتەوە . بەلام بەرەبەرە هەوڵی چارە سەرکردنی تەواوی ئەو گیرو گرفتانە دەدرێت .

لارش گوننەر :

وەک دەزانین نزیکەی ١٠-١١ هەزار کورد لە سوید دەژین . ئایا چۆن فیدراسیۆن نوێنەرایەتی ئەمان دەکات کە لە بەشە جۆربەجۆرەکانی کوردستانەوە هاتوون .

مەحموود کیپەر :

من لەو بڕوایەدام ئەوە هەڵەیە گەر بڵێین چالاکی هەموو کوردێک وەک یەکە. چونکە هەموو کوردێک وەک یەک گرنگی ناداتە کۆمەڵ و چالاک نییە لەناو کۆمەڵدا . هەروەک دەبینین لەناو کۆمەڵگەی سویدیشدا لەو بارەیەوە وایە . بەلام فیدراسیۆن نوێنەرایەتی هەموو کورد دەکات ، ئەگەرچی لە چالاکی و کاروباریشدا جیاوازییان هەبێت .

حەنەفی

من دەمەوێ بڵێم ئەوکوردانەی لە سوید دەژین ، لە چوار بەشی جیاوازەوە هاتوون، تورکیا، عێراق ، ئێران ، سوریا ، دواییش لە هەریەکێ لەو وڵاتانەدا زۆر کورد هەن کە هەر لە مێژەوە ئەشکەنجەو ئازار دراون و دەدرێن .بۆ نموونە لە تورکیادا ، لە بەشی کوردستانی خۆر هەلاتدا زۆر کورد هەن راگوێزراونەتەوە بۆ خۆرئاوای تورکیا . یان لە ئێراندا بۆ خۆر هەلاتی ئێران و لە عێراقدا بۆ خوارووی عێراق و هتد... زۆر کوردی تریش هەن بەو شێوەیە، هەروەها کوردەکانی لوبنانیش هەن .. ئیتر کاتێک

www.arsivakurdi.org

هەفتەی کوردستان

لەیادی دەساڵەی فیدراسیۆندا

ئیمساڵ١٩٨٩ دەساڵ تێپەڕی بەسەر دامەزراندنی فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکان لە سویددا. بەم بۆنەیەوەو بۆ هاوکاری دەربڕین لەگەڵ گەلی کورد کۆمیتەی سویدی بۆ مافی کورد یارمەتی فیدراسیۆنیدا بۆ ئامادەکردنی هەفتەی کوردستان لە ستۆکهۆلم .

ڕۆژانی ٢٧و٢٨و١٩٨٩/١/٢٩ لە مۆزەخانەی ئەتنۆگرافیای ستۆکهۆلم هەفتەی کوردستان سازکرا. لەو چەند ڕۆژانەدا کاری سەرەکی مۆزەخانەکە ناساندنی کولتوری نەتەوایەتی کورد بوو، کۆمەڵێ چالاکی جۆربەجۆر پێشکەش کران . سەدان کەس هاتن بۆ سەیرکردنی چۆنیەتی ژیانی کوردەواری و هونەرمەندانی کورد لە سویدو دەرەوەی سوید تابلۆکانی خۆیانیان پیشاندا، فیلمی ڤیدیۆو سلاید لە سەر کوردستان پیشانی ئامادەبوواندرا، شاعیرانی کورد ئێوارە شیعرێکی گەرمیان سازکرد، سیمینار لەلایەن کۆمیتەی سویدی بۆمافی کورد و لەلایەن گشت سەرۆکەکانی ئەم دەساڵەی فیدراسیۆن و لەلایەن د.عیسمەت شەریف وانلی یەوە پێشکەش کران . چاپخانەو دەزگاکانی بڵاوکردنەوەی کوردی و کۆمەڵە ڕۆشنبیرییەکان بڵاوکراوەو چاپەمەنییەکانی خۆیانیان هێنابوو بۆ پیشاندان ، دەیان وێنەو تابلۆی هەمەڕەنگی کوردستان و ژیانی کوردەواری وخەباتی پێشمەرگەکانی کوردستان و دڕندەیی دوژمنانی داگیرکەر دیواری ڕاڕەوەکانی مۆزەخانەکەیان داپۆشیبوو. ئێوارەیەکیش بە جۆرەها خواردنی کوردی فیدراسیۆن میوانداریتی ئامادەبووانی کرد.

یەکەم ڕۆژ پێشانگای هونەرمەندانی کوردبوو ، دووەم ڕۆژ بەسەرپەرشتی لارش گوننەر ئیرەکسۆن - ئەندامی کۆمیتەی سویدی بۆمافی کورد و بە ئامادەبوونی سەرۆکەکانی دەساڵی ڕابوردووی فیدراسیۆن کۆڕێکی گفتوگۆکردن لەسەر فیدراسیۆن و کوردی نیشتەجێی سوید ئامادەکرا، دوای ئەوەش ئەندامانی کۆمیتەی سویدی بۆ مافی کورد کۆڕێکی فراوانیان لەسەر کوردو کێشەی کورد و کاروباری کۆمیتەکەی خۆیان پێشکەشکرد.

کۆڕێک بۆ یادی دەساڵەی فیدراسیۆن

ئامادەبووان/

١- لارش گوننەر ئیرەکسون

٢- کەیا ئیزۆل /سەرۆکی ئێستای فیدراسیۆن .

٣- ساڵح ئینجە /سەرۆکی پێشووی فیدراسیۆن .

٤-مەحموود کیپەر سەرۆکی پێشووی فیدراسیۆن.

٥-حەنەفی چەلەبلی / سەرۆکی پێشووی فیدراسیۆن .

٦-زناری خەمۆ / سەرۆکی پێشووی فیدراسیۆن .

لارش گوننەر :

وای بەباش دەزانم ئەم کاتە بۆ وتووێژو پرس و وەڵامەکانی فیدراسیۆن تەرخان بکەین . لە دەوروبەری من پێنج کەس لەو شەش کەسەی کەوا سەرۆکایەتی فیدراسیۆنیان کردووە دانیشتوون . لەلامەوە ، لای چەپەوە ،حەنەفی چەلەبلی ، لەملاترەوە کەیا ئیزۆل و لای راستیشمەوە مەحموود کیپەرو ساڵح ئینجەو زناری خەمۆ دانیشتوون، .ئێستا کەیا ئیزۆل سەرۆکی فیدراسیۆنە.

وەک هەموو دەزانن ئیمڕۆ دەساڵ بەسەر دامەزراندنی فیدراسیۆندا تێدەپەڕێت، لەماوەی ئەم دەساڵەدا فیدراسیۆن بەرەو پێشەوە چووە، هەرچەندە لەوانەیە بەبێ گیروگرفت نەبووبێت. فیدراسیۆن لە زۆر ڕووەوە ئاوێنەو ڕەنگدانەوەی پێشکەوتنی تایبەتی خۆیەتی .

من وام لا باشە کەمێ لەسەر مێژووی پێشکەوتنی فیدراسیۆن بدوێین ، بەڵام ڕەنگە باسەکەمان زیاتر لەسەر بارو ڕەوشی ئیمڕۆی کورد لە سوید بێت لەگەڵ چۆنییەتی پێش بینی کردنی ڕۆڵی داهاتووی فیدراسیۆن .

پیش ئەوەی بچینە سەر باسەکە دەمەوێت بەکورتی ئەوە بڵێم کەوا کۆمەڵە ، یان ڕێکخراوێکی بیانی چییە؟ بوونی فیدراسیۆن چییەو بۆچی پێویستە مرۆڤ فیدراسیۆنی نەتەوەی خۆی هەبێ و ئەم

www.arsivakurd.org

کۆنفرانسی پاریس

وەک گشت جاران هەڵەو کەمتەرخەمییەکان هی خۆمانن

کەیائیزۆل

سەرۆکی فیدراسیۆن

کۆنفرانسی پاریس کە لە رۆژانی ١٤و ١٩٨٩/١٥ دا سازکرا ، هێشتا لەناو کورداندا بە گەرمی باسی لێوە دەکرێت . زۆربەی ئەوکوردانەی تیایدا بەشدار بوون لە چەند خاڵێکدا خاوەنی بیروڕای هاوبەشن.

کۆنفرانس لە رووی ناوەڕۆک و ئاستی بەشداران، چ کورد چ بیانی ، جۆری دەنگدانەوەی لە ناو رای گشتی جیهانیدا ، هەنگاوێکی گرنگ و پێویست بوو . بەلاّم لە رووی ئامادەکردن و رێکخستن و بەڕێوەبردنەوە بەئاشکرا کەموکوڕی پێوەدیاربوو .

ئەو خاڵەی پێویستە باسبکرێ ئەمەیە کە ئەنستیتوی کورد لە پاریس بە پلەی یەکەم بەرپرسیاری کۆنفرانس بوو . ئەنجامدانی ئەم کۆنفرانسە گرنگە لەلایەن ئەنستیتوتەوە کارێکی باشە ، بەلاّم خۆئامادەکردن و بەڕێوەبردنی کاروبارەکان لەکاتی کۆنفرانسەکەدا نەبوونە جێگای رەزامەندی . ئەو دوو بیرو بۆچوونەی لای سەرەوە پێکەوە گرێدراون . بەکورتی کارێکی باش و گرنگ ئەنجامدەدرێت ، بەلاّم ئەوکەسانەی بەو کارە هەڵدەستن دەزانن دەکەونە بەر رەخنەی توندو تیژ ، لەبەر ئەوە زۆربەی کات رۆڵی خۆیان لەدەست دەدەن .

هەڵبەت بۆ ئەوکەسانەی بەشدارییان نەکردبێ لە خۆئامادەکردن بۆ ئەنجامدانی ئەو کارە زۆر بە ئاسانی دەتوانن رەخنە بگرن و لە پاشملە باسی کەموکوڕییەکان بکەن . بەلاّم بەلای منەوە ئەوە گرنگ نیە، بەڵکو ئیمرۆ ئەمە گرنگە ؛ ئایا بۆ ئێمە خۆمان دەخەینە ئەم بارەوە ؟ ئەمە پرسیارێکە بۆ هەمووومان . وەلاّمی ئەم پرسیارەو پرسیارەکانی لای سەرەوە لە باری ئاڵۆزاوی بزووتنەوەی میللەتی کوردستاندا خۆی حەشاردراوە کە ئەویش بریتییە لە باری سیاسی، باری رێکخراوە سیاسییەکان و جۆری پەیوەندییان بە رێکخراوە دیموکراتییەکانمانەوە .

ئەگەر سەبارەت بەچالاکییە نەتەوەییەکان ، لەناو رێکخراوەکانماندا پەیوەندی باش هەبن ، هەرکەس تەنیا بە کاری دیاریکراوی خۆیەوە خەریک بێت ، ئەوکاتە کارو بارەکانمان رێکوپێکترو ئەنجامی باشتریان دەبێ.

ئیمڕۆ ئێمە لە دژوارییەکی مەزنداین بۆ ئەوەی بتوانین خاوەنی کەموکوڕییەکان بناسین ، هەروەها پلاتفۆرمێکی نەتەوەییمان نییە تا لەناو چوارچێوەیدا کەموکوڕی و هەڵەی یەکتر چاک بکەین . ماوەیەکی بێ سەرو بێ سنور هەیە بۆ بەباشی لەیەکتر تێنگەیشتن .

ئایا چ هۆیەک هەبوو بۆ ئەوەی نوێنەرانی پارتی و رێکخراوەکان بەناوی پارت و رێکخراوەکانیانەوە ئامادەنەبن ؟ ئایا چ سوودێک هەبوو لەو فەرق و جیاوازییەی دەکرا لەنێوان ئامادەبوواندا ؟ ئایا بۆ بەرەسمی ناوی نوێنەرە کوردەکان نەدەخوێندرایەوە ؟ ئایا ئەوە کارێکی باش بوو کە هەندێ لە بەشداران لەبەر ئەوەی ناویان لە لیستەکەدا بە هەڵە تۆمار نەکرابوو بە هەزار پارانەوەو لالاّنەوە دەیانتوانی بچنە ناو هۆڵەکە ؟ پرسیاری لەم جۆرە گەلێکن ، بەلاّم پرسی هەرە گرنگ ئەوەیە ئایا دەوڵەتی فەرەنسا وای دەکرد یان بەدەستی کورد ئەنجامدەدران . من خۆم لەو باوەڕەدانیم کە نوێنەرانی دەوڵەتی فەرەنسا شتی وا پڕوپووچ لە کورد داوابکەن . بەتایبەتی لە کۆنفرانسێکدا کە تایبەت بێ بە کێشەی کوردەوە .

لەم حاڵەتەدا ، ئەمجارەش وەک گشت جاران هەڵەو کەمتەرخەمییەکان هی خۆمانن . هەڵبەتە ئەنجامی کاری وا بی مانا رۆڵی خراپی دەبێ لەرووی باوەڕ بەخۆبوون بۆ ئێمەی کورد . کورد دەبێ لەبەرامبەر میللەتی خۆیدا ، لەبەرامبەر ئەو دوژمنانەی کە بە میللەتمان نازانن ، لەبەرامبەر دۆستانی بیانیدا دەبێ بە گشت تواناوە هەوڵبدەین کە وەک میللەت، پێکەوە بەئاگاداری یەکتری هەنگاو بنێین ، نەک سەد لە سەد بە پێچەوانەوە بناسرێین .

www.arsivakurd.org

بەیاننامەی کۆتایی هێنان بە کۆنفرانسی نێونەتەوەیی لەسەر مافی مرۆڤایەتی و کەسایەتی کولتوری کورد

بەسەرپەرشتی ڕێکخراوی (فەرەنسای ئازاد"FRANCE- LIBERTES" و ئەنستیتوتی کوردی لە پاریس کۆنفرانسی نێو نەتەوەیی لەسەر مافی مرۆڤایەتی و کەسایەتی کولتوری کورد لە ڕۆژانی ١٤و١٥/١٠/١٩٨٩ دا لە پاریس ئەنجامدرا. لەکۆتایی کارەکانیدا کۆنفرانس گەیشتە ئەم بڕیارانە .

کۆنفرانس باری تراژیدی گەلی کورد بۆ پاراستنی مافی کولتوری خۆی و بۆ پاراستنی مافە سیاسیی و دیموکراتییە ڕەواکانی لەو وڵاتانەی کە تیایدا دەژین ڕەچاو دەکات و ئەم خاڵانەی خوارەوە ڕادەگەیەنێت .

× کۆنفرانس دەیەوێت لەڕێگای کۆمیتەیەکەوە بەردەوام بێت لەسەر کاروباری خۆی ، ئەم کۆمیتەیە پاراستنی مافی مرۆڤایەتی کورد لەو وڵاتانەی کوردی تێدا دەژی دەکاتە ئەرکی سەرەکی خۆی . ئەم کۆمیتەیە سەر بە ڕێکخراوی فەرەنسای ئازاد دەبێت و دەرگاش کراوەیە بۆ گشت ئەندامانی پەرلەمان .

× کۆنفرانس دەیەوێت کە نوێنەری گەلی کورد بۆ پەرلەمانی ئەوروپا و بۆ کۆمیتەی ڕاوێژی ئەوروپا و بۆ گشت کۆبونەوە گەورە نێونەتەوەییەکان دیاری بکرێت .

× کۆنفرانس داوا دەکات کە بەرێگای یاسا نێونەتەوەییەکان دروستکردنی چەکی کیمیایی قەدەخە بکرێت و پەیمانێکی نێو نەتەوەیی مۆربکرێ سەبارەت بە سزادانی ئابووری و ڕامیاری ئەو وڵاتانەی سەرپێچی لە یاسا نێو نەتەوەییەکان دەکەن و چەکی کیمیایی بەکار دەهێنن .

× کۆنفرانس داوا دەکات کۆمیتەیەکی کوردی دابمەزرێندرێت کە بتوانێ نوێنەرایەتی گشت کورد بکات وەک چاودێر لە کۆبونەوەکانی کۆمەڵەی گشتی سەربەنەتەوە یەکگرتووەکان و لە کۆبوونەوە نێونەتەوەییەکاندا .

× لەسەر پێشنیاری پرۆفیسۆر ساخارۆف ، بۆ مسۆگەرکردنی ئاشتی نێونەتەوەیی کۆنفرانسەکەمان داوا لە سکرتێری گشتی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەکات کە لەسەر کێشەی کورد کۆبونەوەیەکی تایبەتی ساز بکرێ .

× باری دراماتیکی پەنابەرانی کورد سەرنجی کۆنفرانس ڕادەکێشی و کۆنفرانس بۆ هاریکاری چالاکتری مرۆڤانە دەیەوێت پەیوەندی ڕاستەوخۆی هەبێت لەگەڵ کۆمیتەی باڵای پەنابەران سەربە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و داوای لێبکرێ کە لەسەر ئەم مەسەلەیە کۆبوونەوەیەکی تایبەتی بکرێت .

× کۆنفرانس ڕاگواستنەوەی کوردان تاوانبار دەکات و لە وڵاتانی خاوەن پەیوەندی دەخوازێت کە پەیڕەوی مەبدەئە بنەرەتییەکانی یاسا نێونەتەوەییەکان بپارێزن و لە کاتی پێویستدا یارمەتی مرۆڤایەتی پێشکەش بە کورد بکرێت.

× کۆنفرانسە کەمان سوورە لەسەر داواکردن بۆ جێ بەجێکردنی بڕیاری ژمارە ١٣١/٤٣ ی ڕۆژی ١٩٨٨/١٢/٨ ی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان . کە ئەم بڕیارە ڕێگا دەدات بە وەفدە حکومییەکان یان وەفدە نا حکومییەکان کە بتوانن بەسەربەستی پەیوەندی بکەن بە ڕاگوێزراوەکانەوە .

جەلال تالەبانی :

ئێمە گوێ لە خۆفرۆشان ناگرین

ئێمە منەتباری ئەوکەسانەین کە ئەم کۆنفرانسەیان ئامادە کردووە، ئێمە زۆر سوپاسی دانیللا میتراندو بێرنارد کۆچنار دەکەین . فەرەنسا لەبواری ئاشتی و ئازادی و دیموکراسیدا خاوەنی عورف و عادەتێکی دێرینە . وەک گەلێکی ۳۰ سی ملیۆنی ژێر دەستە ، ئێمەش مافی قسەکردنمان هەیە . ئێمە باوەڕمان بە دیموکراسی هەیەو دەتوانین گوێ لە هەموو کەسێک بگرین .تەنانەت دەتوانین گوێ لەو کەسانەش بگرین کە فەرەنسا و رای گشتی جیهانی بە تاوانباری جەنگ لە قەڵەمیان دەدات . .

گەلی کورد منەتباری مادام میتیراندەو هەرگیز چاکەی ئەو لەبیر ناکەین . من تا مردن باشی ئەوم لەبیرناچێت .

بەڵام من دەمەوێت بە گەلی فەرەنسای خۆشەویست رابگەیەنم کە ئێمە ناتوانین دەست بەرداری بەها مرۆڤایەتییەکانی خۆمان بین ، بۆ سیاسەتێکی بازرگانانە ناتوانین دەست لەمافی مرۆڤایەتی خۆمان هەڵگرین . حکومەتی عێراق تەنیا زەغت بۆ سەر ئەم کۆنفرانسە ناهێنێ ، بەڵکو لەهەموو شوێنێک کار دەکات بۆ خنکاندنی دەنگی کورد و دەیەوێت جیهان هەر بە بێدەنگی بمێنێتەوە و تاوانەکانی خۆی بە داپۆشراوی بهێڵێتەوە .

ئیمڕۆ لە جیهاندا لەسەر کێشەی جۆر بەجۆر لەهەموولایەکەوە دەنگ بەرز دەبێتەوە، بەڵام کە باس دێتە سەر کێشەی کورد هەموو کەڕوبێدەنگ دەبن .

گوندەکانمان بە بلدۆزەرو بۆمبا وێرانکران ، سیاسەتی بەعەرەبکردن بەردەوامە....

ئەگەر کۆنسولی عێراقی خۆی بێت بۆناو کۆبونەوەکە، ئێمە ئامادەین کە گوێی لێبگرین ، بەڵام ناتوانین گوێ لە خۆفرۆشان بگرین ، ئەوان لەلای کورد بە جاش ناودەبرێن ،ئەوان شەریکە تاوانی دوژمنمانن.

با کونسولی عێراق بێت و قسەبکات، ئێمەش گوێی لێدەگرین . بەلام ئەگەر خۆفرۆشێک بێت و قسەبکات ئێمە لێرە دەچینە دەرەوە

تاوانێک دژی گەلی کورد

لە کۆنفرانسی پاریس‌دا حەوت کوردی کوردستانی تورکیا بەشدارییان کردبوو کە ئەندامی پارتی سۆسیال دیموکراتی تورکیان (SHP) و نوێنەری ئەو پارتییەن لە پەرلەمانی تورکیادا......

بەڵام دوای گەڕانەوەیان بۆ تورکیا سەرۆکی پارتی سۆسیال دیموکراتی تورکیا ئەردال ئینۆنۆ بڕیاری دەرکردنی هەر حەوت ئەندامە کوردەکەی داوە کە ئەمانەن: ئیسماعیل هەقی ئۆنال، کەنعان سوێنمز، عەدنان ئەحمەن، مەحمود ئەلیناک، ساڵح سومیر، مەحمود عەلی ئەرین و ئەحمەد تورک. شایانی باسە کە ئیبراهیم ئاقسۆی کە ئەویش هەڤاڵی ئەوانە و ئەندامی پەرلەمانی تورکیا بوو ماوەیەک لەمەوبەر لە پارتی دەرکرابوو چونکە بەشداری کۆبوونەوەی پەرلەمانی ئەوروپایی کردبوو لەسەر کوردی تورکیا دوابوو.

فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکان لە سوێد، رۆژی ۱۹۸۹/۱۱/۲۹ نامەیەکی نارد بۆ گشت ئەندامانی پەرلەمانی سوێدی و تکای لێ‌کردبوون کە دەنگی نارەزایی خۆیان بەرامبەر بەم کارە بەرزبکەنەوە و پشتگیری ئەو کوردانە بکەن کە ئەندامی پەرلەمانی تورکیان.

شایانی باسە ئێستا لە تورکیا چ لەناو ریزەکانی پارتی سۆسیال دیموکرات و چ لەناو خەڵک‌دا بە تایبەتی لە کوردستاندا خەڵک بە ئاشکرا نارەزایی و بێزاری خۆیان دەردەبرن بەرامبەر بەم کارە نادیموکراتیە.

www.arsivakurdi.org

گفتو گۆی نێوان بێرنارد کۆچنار و جەلال تالەبانی

لە دووەم رۆژی کۆنفرانسەکەدا سەرۆکی کۆبوونەوەکە رایگەیاند کە رێگا دەدرێت بە وەفدێکی حکومەتی عێراقی بۆ ئامادە بوون و قسە کردن ، لە بەرامبەر ئەوەشدا عێراق رێگا دەدات بە وەفدێکی پەرلەمان کە بە سەرۆکایەتی دانیللامیتیراند بچن بۆ سەردانی عێراق . وەفدی عێراق بریتی بوو لە بەهادین ئەحمەد و حسێن رەشوانی و وەرگێرێک .

بیرنارد کوچنار ، سەرۆکی کۆبوونەوە داوای لە کۆنفرانس کرد کە رێگا بدەن بە وەفدی عێراقی بۆ هاتنە ژوورەوەو بۆ قسەکردن . بەلاّم گشت نوێنەرە کوردەکان بە توندی دژی ئەم داخوازییە راوەستان . لەسەر ئەم مەسەلەیە گفتوگۆیەک هاتە ئاراوە ، ئێمە لێرەدا گفتوگۆی نێوان جەلال تالەبانی و بیرنارد کۆچنار بلاّو دەکەینەوە

بێرنارد کۆچنار:

دۆست و دوژمنی خۆتان تێکەلٚ مەکەن

دەمەوێ ئەوەبخەمەوەیاد کە وەفدی عێراقی لێرە رۆیشتوون ، نایەن و قسەناکەن . من دوو قسەم هەیە ، لە هەستی ئێوە تێدەگەم . بەلاّم ئایا گەر لە بۆچووندا جیاوازی هەبێ نابێ

مرۆڤ گوێ لەیەکتری بگرن ؟ ئایا پێویست نییە مرۆڤ گوێ لە خەلّکی خراپیش بگرێ ؟ دەزانم ئەمە ئێوە دەرەنجێنێ بەلاّم هەروەها بۆ دانیللا میتران و ئەنستیتوی کوردی لەپاریس ئەوەندە ئاسان نەبوو کە ئەم کۆبوونەوەیە لە فەرەنسا سازبکرێ.

چەند گفتوگۆ لەسەر کورد بکرێ زیاتر پێشدەکەوین ، گلەییمان لێ مەکەن، چیمان لەدەست بێت دەیکەین دەزانم کە بەهاتنی چەند سەدکەسێک گیرمەو کێشەی پەنابەران چارەسەر ناکرێ، بەناردنی چەند دکتۆر ناتوانرێ بریندااران چارەسەربکرێن . گەلێک لەنێوان پێنج ولاتدا دابەشکراوە ، چارەسەرکردنی کێشەی گەلێکی وا ئاسان نییە . بەلاّم ئەوەش لەیاد مەکەن ئەگەر شتێکی بچوکیش بکرێ ئەوا نیشانەی پشتگیریکردنە لەلایەن ئەم ولاتەوە .

تکاتان لێدەکەم دۆست و دوژمنی خۆتان تێکەلٚ مەکەن . تکاتان لێدەکەم تێبگەن کە ئامادەکردنی ئەم کۆنفرانسە بۆ ئێمە زۆر زەحمەت بوو . ئەمە سەرەنجامی چەندین سالّی دۆستایەتییە . لەیاد مەکەن کە دۆستایەتی بەردەوامی ئێوە لە ولاّتی ئێمە گەلێک دژواری لەگەلٚ خۆی دێنێت . بیر لەوە بکەنەوە کە بۆ سەرکەوتنی ئەم کۆنفرانسە گوێداری کردن لە دوژمنێک کاریگەریتی خۆی دەبوو ، دەبووە هەنگاوێک . لەدواییشدا نەک لەبەر ئەوەی ئێوە رەفزتان کرد بەلّکوخۆیان نەیانویست

تۆماس هەماربێری :

ئەم پەرش و بلاوییە مرۆڤ دەترسێنێت

ئیمرۆ من لێرە نوێنەرایەتی کۆمیتەی سویدی بۆمافی کورد دەکەم . ئەم کۆمیتەیە لە نوێنەرانی هەشت پارتیی سویدیی و نیقابەکان پێک هاتووە . لێرەدا راپۆرت پێشکەش ناکەم ، دەمەوێت باسی هەندێک شت بکەم .

زەحمەتە بتوانین مەسەلەی کورد بخەینە ناو بەرنامەی کاری کۆبونەوە نێونەتەوەییەکان و هەروەها زەحمەتە بتوانین لەناو رێکخراوە بالاْکاندا باسی ئەم مەسەلەیە بکەین . چونکە تا ئێستا حکومەتەکان هیچ کاتێک بە شێوەیەکی جیددی و لەسەر ئاستێکی بەرز لەم مەسەلەیە نەکۆلیونەتەوە .

پێش هەمووشتێک ، ولاْتانی ناوچەکە لاوازن و لەسەر پێ ی خۆیان نەوەستاون ، ناوچەکەش لەرووی ئاشتی جیهانییەوە ناوچەیەکی بێ ئارامە.

لە رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا دەبێت هەمووکەسێک هوشیاری ئەوەبێت کە دەست نەخاتە کاروباری ولاْتانی تر.دەنا کاریگەرێتی خراپی دەبێ ، بۆ نمونە سەیری ولاْتانی ئەفریقا بکەن چۆن ئەم مەسەلەیە بەردەوام کاریگەرێتی هەیە.

بەلای گشت ولاْتانەوە باوەڕێک هەیە کە هیچ ولاْتێک ڕێگا نادات بە جیابوونەوەی پارچەیەکی لێی . کوردستانیش تەنیا لەیەک ولاْتدا نییە، هەروەها مەسەلەی نەوتیش لە ئارادایە ، ولاْتانی ئۆپیک زۆر بەهێزن .ئەوان دۆستی گرنگی رۆژئاوان و رۆژئاوا لە رەنجاندنیان دەترسێت . هەلْبەت مەسەلەیەکی تریش هەیە کە باسکردنی کێشەی کوردئالۆزدەکات ، ئەویش ئەوەیە کە کێشەی کورد ئەوەندە مەزنە لە کاتی باسلێکردندا پەیوەندی بەچەند حکومەتێکەوە دەبێت .شتێکی تریش لێرەدا مەسەلەی ستراتیژی رێکخراوە کوردییەکان و ستراتیژی دۆستەکانیان هیچ کاتێک کاریگەرێتیان نییە. راست یان چەوت رێکخراوە کوردییەکان تا ئیمڕۆ داخوازی هەمووشتێک دەکەن ، هەمووشتێک خواستن ، سەربەخۆیی داواکردن لەسەرەتاوە، ئەم داخوازییە گەورانە ولاْتانی تر دەترسێنێت . هەروەها دیسان سەبارەت بە ستراتیژ ئەم رێکخراوە کوردییانە لەیەکتر دوورن ، یەکگرتوونین . ئەم لەیەک دووربوونەش مرۆڤ دەترسێنێت . بەتایبەتی کە کاتێک باسی مافی مرۆڤ دێتە پێشەوە ئەم پەرش و بلاْوییە مرۆڤ

دەترسێنێت .

لێرەدا دەبێت گفتوگۆکردن دوو لایەنی بێت ؛ مافی مرۆڤایەتی و مافی چارەنووس .

بەلاْم لەبەر ئەو هۆیانەی باسم کردن هێشتا هەل و مەرجی گفتوگۆکردن پەیدانەبووە، کاتێک دێینە سەر باسکردنی ئەم مەسەلەیە دەبینین کە کەموکوڕی زۆرن ،زانیاری کەمن، زانیارییەکان بەدەستی دووەم پێمان دەگات . ئەو زانیارییانەی گەیشتونەتە رێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان بەشی ئەوەناکەن کە کەگفتوگۆی تایبەتییان لەسەر بکرێتەوە .

بۆ مەسەلەی مافی مرۆڤ سێ لایەنی گرنگ هەیە؛

١. حالْەتەکە و تۆمارکردنی .

٢. میکانیزمی نێونەتەوەیی و بەکارهێنانیان .

٣. بەکارهێنانی ئەنجامەکانی میکانیزمە نێونەتەوەییەکان .

کاتێک کە ئێمە باسی مافی مرۆڤایەتی کورد دەکەین ئەم سێ خالْە لاوازن، کەمن ، دەبێت خەبات بکەین ، دەبێت کار بکەین بۆ ناردنی وەفد بەبەردەوامی ، زانیاری کۆبکەینەوەو پێش کۆنفرانسی ستۆکهۆلْم ئەم کارانە ئەنجام بدەین. دۆستە ئینگلیزەکانمان لە مانگی یەک و دووی سالْی داهاتوودا کۆبوونەوەیەکی لەم جۆرە ئەنجام دەدەن. ئەم کارانە زۆر گرنگن، دیارە کۆنفرانسێکی وا تەنیا بە بەیاننامەیەک و بروسکەناردن تەواونابێت ، بەلاْم ئەمە دەبێتە بنگە بۆ داهاتوو. کارلە ئیمڕۆ بەدواوە دەست پێدەکات . ئەگەر ئێمە بتوانین تۆڕێکی نێونەتەوەیی دروست بکەین وستراتیژ دیاری بکەین و میکانیزمە نێونەتەوەییەکان بخەینە جولْە ، ئەو کاتە کار دەڕوات . بەم شێوەیە دەتوانین مەسەلەکە بگەیەنینە ناو نەتەوە یەکگرتووەکان ، دەبێت نەفەس درێژ بین .لەماوەیەکی کەمدا ناتوانین مافی نوێنەرایەتی کردن لە نەتەوە یەکگرتووەکاندا بەدەست بهێنین ،بەلای منەوە ئەمە واقیعی نییەو ، لەتوانادا نییە. هەروەها زەحمەتە بتوانین وا لە نەتەوە یەکگرتووەکان بکەین کۆبونەوەیەکی تایبەتی لەسەر کێشەی کورد ئەنجام بدات .

بەلاْم بۆ بزواندنی دەنگی رای گشتی جیهانی ،لەماوەیەکی کورتدا، دەتوانین گەلێک شت بکەین ، بۆ نموونە دەتوانین لەڕێگای کۆمسیۆنی مافی مرۆڤەوە کاربکەینە سەر ئەو ڕێکخراوانەی سەر بە حکومەتان نین . بۆ یارمەتیدانی پەنابەرانی کورد لە ئێران و تورکیا دەتوانین لەڕێگای نەتەوە یەکگرتووەکان و کۆمیسارییەی بالاْی پەنابەران دەتوانین زۆر شت بکەین .من دەمەوێت کۆمیتەی پشتگیری نێونەتەوەیی – کە لێرەدا دادەمەزرێنرێت – ئەم کارانە ئەنجام بدات .

بۆ ئەوەی بتوانین کێشەی کورد بخەینە ناو بەرنامەی کاری رێکخراوە بالاْکان ، دەبێت ستراتیژییەکی کاریگەر ئامادەبکرێت و بێگومان لەم بارەیەوە کاری هەرە گەوەدەکەوێتە ئەستۆی ئەو ڕێکخراوانەی سەر بە حکومەتان نین .

www.arsivakurd.org

پرۆفیسۆر هینریک

بەلجیکا

دەمەوێت باسی کارەساتی هەلەبجە بکەم ، کەمن بە قەلاچۆکردن ناوی دەبەم . نەتەوە یەکگرتووەکان نەیتوانی سەردانی ئەوێ بکات ، بەئێمەیان وت و چوین . من کە خۆم لە کامپی نازییەکاندا دیل کراوم ، کاتی خۆی دژی نازییەکان لەگەڵ فەرەنساییەکان خەباتمان کردووە من بەدیل گیرام ، لەدەرەوە هەرچی نامەو دیارییەکمان بۆ بهاتایە نازییەکان لە زەرف و پاکەتەکانیان دەردەهێناو زەرف و پاکەتی بەتاڵیان بۆ فرێدەداین . مانای وابوو کە خاچی سوور بەکەڵکی هیچ نایەت . رای من وایە کە باس دێتە سەر باسکردنی مافی مرۆڤ و هەژاری و ناخۆشی لە جیهاندا ئەو وتەیەی سەرەوە راست دەردەچێت . تاقیکردنەوەی تایبەتی خۆمم هەیە ، چونکە کە لای نازییەکان دیل بووین خاچی سوور هیچی نەدەکرد . لەوەڵامی پرسیاری وەزیری دەرەوەی بەلجیکادا ، عێراق گوتی کە چەکی کیمیاوی بەکار نەهێنراوە . ئیمرۆش هەمان قسە دەکەن . مانگی یەک کە لە فەرەنسا ، بە دەستپێشکەری میتیراند کۆنفرانسێکی جیهانی سازکرا سەبارە بە چەکی کیمیایی ، هەموو ئامادەبووان لەدژی بەکارهێنانی چەکی کیمیایی پەیماننامەیەکیان ئیمزا کرد . لە ئەنگۆلا کوباییەکان گازی کیمیایی بەکار دەهێنن کە گازەکە هی سۆڤییەتە . ئەمە دووڕوییە. نەتەوە یەکگرتووەکانیش هیچ ناکات . بۆ؟! چونکە لە نەتەوەیەکگرتووەکان کەمایەتییە نەتەوایەتییەکان مافی دەنگدانیان نییە ، ئەوان ناتوانن دەنگی خۆیان بەرز بکەنەوە . بەلاّم " فەرەنسای ئازاد" ئەم کارە دەکات من بەر لە هەموتان پیرۆزبایی لە چاونەترسییان دەکەم ، پیرۆزبایی لە فەرەنسا دەکەم کە تا ئێستا یەکەم ولاّتی ئەوروپایە توانیویەتی کۆنفرانسێکی لەم چەشنە ئامادە بکات

ئەوکاتەی هەندێک نموونە کەوتنە بەردەستمان و کارمان لەسەر کرد (نانی ژەهراوی لە ئۆردوگای ماردین – وەرگێڕ) ، بە تەلەفون پرسیارم لە باڵوێزخانەی تورکیا – لە بەلجیکا کرد . گوتیان شتی وا لە تورکیادا روونەداوە ، ئەوە بوختان هەڵبەستنە . دەمەوێ باسی ئەوەتان بۆ بکەم ئەم مەسەلانە چۆن دەقەومێن ، بەداخەوە تەکنۆلۆژیای ئەوروپا کە دەفرۆشرێت ، بەتایبەتی تەکنۆلۆژیای ولاّتی منیش (بەلجیکا) دەزانین کە لە عێراق و لیبیا ئەمباری گەورە گەورەی ژەهرو چەکی کیمیایی هەن .بە سەدان هەزار تەن لە ئەوروپاوە فرۆشراوە بە ولاّتانی رۆژهەلاّتی ناوەراست .

لەسەر مەسەلەی کورد چی بوو ؟ داوایان لێ کردین بڕۆین بۆ هەڵەبجە . چونکە نەتەوەیەکگرتووەکان نەیتوانی بچێت ، من رۆیشتم عێراق رێگای نەداین بەئێراندا تێپەڕین . کە گەیشتینە هەڵەبجە عێشتا عەموویان نەمردبوون . دەستمان کرد بە ژماردنی مردووەکان و . . ٣٥ سێ هەزارو پێنج سەد کەسمان ژمارد عێراق سێ جۆر بۆمبا ی کیمیایی بەکار دەهێنێ . دوای تەقینەوە دەتوانرێ بزانرێ کام جۆرەبووەو لە چ جۆرە ماددەیەکی کیمیایی دروست کراوە . بەهۆی پێستی مرۆڤە بەرکەوتووەکانەوە بۆمان ئاشکرا بوو کە جۆرێکیان سیانیدە ، پێش ئەوەی مرۆڤ بتوانێ ئوتومبیلەکەی بخاتە کار بەم ژەهرە دەمرێ . جۆرێکی تریان فوسفۆر بوو گازی (ئەعصاب)ی تێدایەو لە جەنگی دووەمی جیهانیدا ئەڵمانییەکان بەکاریان هێنابوو ئەڵمانییەکان باش ئەم گازە دەناسن چونکە لە کامپی نازییەکاندا لەسەر دیلەکان تاقیکرابۆوە ، ئەم گازە لە نێوان ٥ تا ١. دەقیقەدا مرۆڤ دەکوژێت . ئەوی تریان (ئیپیریت)ە کە لە جەنگی یەکەمی جیهانیدا بەکار هێنرابوو ، دیسان ئەڵمانییەکان زۆر سەربازی فەرەنسایی و بەلجیکیان بەم چەکە کوشت . کاتێ ئەم هەرسێ گازە تێکەڵ دەکرێن کەس لێی رزگار نابێ. چونکە دەبێتە ژەهرێکی یەکجار کوشندە و ساڵەهای ساڵ کاریگەرێتی دەمێنێ . دۆزینەوەی شوێنەواری ئەم گازانە لە هەڵەبجەدا ئاسان بوو . لە ساڵی ١٩٨٤ بەدواوە عێراق ئەم گازانە بەکار دەهێنێ .

لە نەخۆشخانەی (GAN) لە بەلجیکا خەریکی چارەسەرکردنی چەند کوردێکی بریندار بووین ، دەمانویست بزانین ئایا چیمان پێ دەکرێت ، هەندیکیانمان رزگار کردو هەندێکی تریشیان مردن .

من راپۆرتم نارد بۆخافییر پیریز دیکویلاری سکرتێری گشتی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و بۆ جنێف .بەلاّم دەمەوێ بڵێم تائێستاش هیچ جارێک لەبەر ئەم تاوانە عێراق تاوانبار نەکراو سزا نەدرا .

بە هێلیکۆپتەر بەسەر گوندەکاندا گەڕاین ، خۆ تەنیا هەڵەبجە نەبوو ، لەو گوندانەی بەسەریاندا تێپەڕبووین تەنیا یەک کەس مابوو ، ئەویش لەبەر هێرشی سوپای عێراقی نەمانتوانی لە گوندەکان بنیشینەوە ، ناچار گەراینەوە .

لەهەڵەبجە چی قەوما بوو " ئەو سێ جۆر گازە خەڵکێکی زۆر زۆری کوشت ، زۆربەیان بە پاس بران بۆ ئێران ، رێگا ٢٤ سەعات بوو ، نیوەی برینداران هەر لە رێگا مردن ئەوکاتە هیچ دەرمان و ئامێری تایبەتیمان نەبوو . ئەوانەی نەخۆشخانەکانیش نەیاندەزانی چی بکەن . کورد، ئەی کوردینە لەوێ میللەتەکەتان قەلاّچۆ کرا ، ٦٠٪ی ئەوان منالاّن و دایکەکانیان بوون .

کە دێینە سەر ئەنجامی ئەم رووداوە دەمەوێ باسی دووڕوویی جیهان و ترسنۆکی ولاّتان بکەم . بۆ؟ دوای جەنگی دووەمی جیهانی دادگای نۆرنبۆرگ دامەزرێنراو لەسەر کوشتاری قەرەج و جوولەکە هیتلەر تاوانبار کرا ، ئەوە کارێکی پێویست بوو ، بەلاّم ئیتر کەس باسی قەلاّچۆکردن ناکات . دەتوانرێ خەڵک بکوژرێ ،بە گاز تۆوی مرۆڤ ناهێڵن بێ ئەوەی بدرێن بە دادگا . ئەمە تراژیدیایەکی مەزنە . ئەگەر بمانەوێ مافی مرۆڤ جێبەجێ بکرێ دەبێ لە (مافی ژیان)ەوە دەست پێ بکەین .

کەمێکیش باسی سەختی باری چارەسەرکردنی برینداران بکەم ، تێکەڵەی ئەوسێ گازە زۆر بەگران چارەسەر دەکرێت ، دەبێ مرۆڤ تەواو زانابێ بۆ چارەسەرکردنی برینداران . ئەم تێکەڵەیە ٦٠٪ی برینداران دەکوژێ . سوپاسی رێکخراوە مرۆڤایەتییەکان دەکەم ، چونکە زۆر کاری ئێمە لەرێی ئەوانەوە بەڕێوەبرا ،چونکە بەداخەوە حکومەتەکان لەم رووەوە هیچیان نەکرد. من داوام لە ولاّتانی ئەوروپا و ئەمریکا کرد کە ڤیزا بدەن بە برینداران بۆ ئەوەی بێن بۆ چارەسەرکردن ، ئینگلستان و بەلجیکا و ئەمریکا ڤیزایان نەدا چونکە ئەوە" کێشەیەکی سیاسییە" ئێوە دەزانن ئەم وەلاّمە چ مانایەکی هەیە ، ئەمریکاو سۆڤییەت و ئەنگۆلا و ئەفریقای باشوور و ئەم سیاسەتە ، واتا لەشەڕدا دەتوانن بەئارەزووی خۆتان رەفتار بکەن ، دەتوانن بە گاز خەڵکی بکوژن و کەس دەنگ ناکات ،. لەبەر ئەوە کاری رێکخراوە مرۆڤایەتییەکان گەلێک سەختە.

www.alsiwarkurd.org

ژیری لابەر

سەرۆکی گروپی چاودێری هلسنکی لە ئەمریکا .

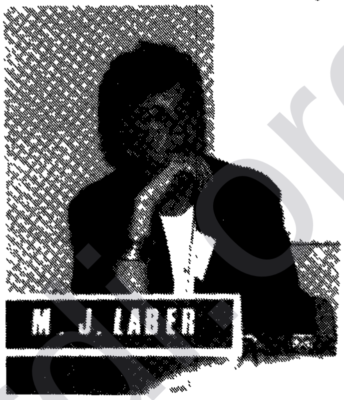

پێش ئەوەی بگەمە پاریس بۆ ئامادەبوون لەم کۆنفرانسەدا ، دەمگوت لەوێ قسە ناکەم ، بەڵکو تەنیا گوێ دەگرم ، چونکە هاوڕێیانی خاوەن تاقیکردنەوەو پسپۆڕان لە مەسەلەی کورددا لەوێ زۆرن . بەڵام کە گوێم لە ئێوە گرت ئەوەندە هەستم بزواوە کە خۆم بۆنەگیراو فیکری خۆم گۆڕی و منیش دەمەوێ چەند شتێک بڵێم ، چونکە تراژیدییای گەلی کورد سەرسامی کردووم ، مێشکم راوەساوە ؛ قەڵاچۆ کردن ، ئەشکەنجە ، ژەهر دەرخوارد دان ، چەکی کیمیایی ، گرتن ، نەفی کردن ، باری کامپی پەنابەران ، سیاسەتی وڵاتانی رۆژهەڵات لەدژی پەنابەران ، قەدەغەکردنی زمان و مۆسیقاو کولتور ی کوردی ، وێرانکردنی گوندو بازێڕان . هەروەها ئەم کۆبونەوەیە بۆخۆی سەرسامی کردووم من لە ژیانی خۆمدا ئەوەندە کوردم لە یەک شوێندا نەدیبوو ، پشتگیریکردنی دەوڵەتی فەرەنسا بۆ ئەم کۆبونەوەیە کاری تێکردووم ، بەڵکو ئەمە هەنگاوێکی باش بێت . بەڵکو ببێتە هیوایەک دژی قەڵاچۆکردنی گەلی کورد .

رێکخراوەکەی ئێمە رێکخراوێکی مرۆڤایەتییە . ئێمە لەسەر مافی مرۆڤ راپۆرت دەربارەی وڵاتان دەنووسین و بڵاویان دەکەینەوە .

تا ئێستا رێکخراوەکەمان لەسەر باری کوردی رۆژهەڵاتی تورکیا کاریکردووە، بەڵام لەمەودوا بایەخی زیاتریش دەدەین بە باری کوردی عێراق و ئێران و سوریاو سۆڤییەت .

پیتەر گالبرایس

ئەندامی کۆمیتەی گفتوگۆکردن لەگەڵ دەرەوە لە سەناتی ئەمریکا .

لەسەر دلاوای کۆمیتەی گفتوگۆکردن لەگەڵ دەرەوەی سەناتی ئەمریکا لەساڵانی ١٩٨٤ و ١٩٨٧ دا من دووجار چووم بۆ کوردستانی عێراق بینیم کە لەبەر سیاسەتی عێراق لەو ساڵانەدا باری ئەوێ چەند ناخۆش بووە .

لە ساڵی ١٩٨٨ دا سەبارەت بە بەکار هێنانی چەکی کیمیایی لە عێراق من راپۆرتێکم ئامادەکرد لێرە زۆر بەکورتی باسی ئەنجامی ئەو راپۆرتە بکەم . بەڵگەی زۆر ئاشکرا بەدەستمانەوەیە کە چۆن لە ئابی ١٩٨٨ دا لە عێراق چەکی کیمیایی بەکار هێنراوە ، چەکی کیمیایی بەشێک بوو لە سیاسەتی سوپای عێراقی . گوندو شارۆچکەکان وێرانکرابوون بۆ ئەوەی چۆڵیان بکەن ، دانیشتوانی ئەو شوێنانە لەژێر کۆنترۆڵی لەشکردا نەفی دەکران بۆ شوێنی تر، تیرۆر هەبوو ، چەکی کیمیایی لە ٤٩ گوند بەکار هێنرابوو بەڵام ئەم ژمارەیە لەدواییدا زیاتر بوو . هەندێک کورد رایانکردو چوون بۆ تورکیابەڵام لەسەر سنوور قوربانییەکان بە دەیان هەزار بوو . بێدەنگی مەرگ رەشماڵی خۆی لە سەر کوردستانی عێراق هەڵدا . حکومەتی عێراق لەبەرامبەر قسەکانی ئێمەدا بێدەنگ بوو لەگەڵ گەلێک کورد قسەمان کرد ،هەموو یەک شتیان دووبارە دەکردەوە ؛ لە ئابی ١٩٨٨ دا فڕۆکەکانی عێراق هێرشیان کردە سەر گوندەکانیان و هەر فڕۆکەیەک سێ یان چوار بۆمبای کیمیایی فڕێدایە خوارێ ، بۆمباکان زۆر بێدەنگ بوون ، بۆنی سیرو تەماتەی رزیوو و سێوی لێدەهات . پاش ئەوە ژیان راوەستا ، باڵندەکانیش مردن . پاش بۆردومانکردن سەربازە عێراقییەکان بە ماسکەوە دابەزینە ناو گوندەکان و کەوتنە دەستڕێژ کردنی ئەوانەی هێشتا مابوون . لە دواییشدا بە بلدۆزەر تەرمەکانیان کردن بەژێر داروپەردووی خانووە کاولکراوەکانیانەوە .

لەگەڵ زۆر کورد دواین ، لەگەڵ پێشمەرگە ، لەگەڵ منداڵان ، لەگەڵ ژن و پیرەمێردان . شاهید وەک خۆڵ بوون . ئێوە دەزانن کە تیپێکی تەلەفزیۆنی بەریتانی بە دزییەوە چوون بۆ کوردستانی عێراق و لە ژێر خاکەوە پارچەی بۆمباکانیان دەرهێنا، واتە بەڵگەی چەکی کیمیایی .

بەرای من دەرهەق ئەم تاوانە هەرە مەزنە بەڵگە هەیە . لە چوارچێوەی نەتەوە یەکگرتووەکانیش دا هەشت گروپی لێکۆڵینەوە گەیشتنە هەمان ئەنجام .

وەزیری دەرەوەی عێراق ، تاریق عەزیز ، کە جێگری سەرۆک وەزیرانی عێراقیشە دانی بەوەدا ناوە کە چەکی کیمیایی بەکار هێنراوە .

بۆ ئەوەی بتوانین دژی عێراق کارێک بکەین ، دەبێ ئەمریکاو ئەوروپا پێکەوە خەریکی ئەم مەسەلەیەبن و فشار بەرن

www.arsivakurd.org

نادری نادرۆف

ئەندامی ئەکادیمیای زانیاری ئەلمائاتا

ئێمەی کوردی سۆڤییەت پڕ شاد و بەختیارین بەوەی کوردی هەموو لایەکان لەگەڵ سۆڤییەت و نوێنەرانی ٢٦ وڵات لەپاریس کۆبوونەتەوە بۆ باسکردنی کێشەی کوردان . بەناوی کوردی سۆڤییەتەوە گەلێک سوپاسی دانییللا میتراند و " رێکخراوی فەرەنسای ئازاد "و ئەنستستوی کورد لە پاریس دەکەم بۆئامادەکردنی ئەم کۆنفرانسە .

ئەگەر من بە کورتی باسی کوردی سۆڤییەت بکەم دەبێت بێژم کە رێگای ئەوان بەردەوام دەشت نەبووە ، بەڵکو چاڵ هەبووە ، قۆرت هەبووە، شایی هەبووە شین هەبووە . پاش شۆرشی ئۆکتۆبەر گشت میللەتانی یەکێتی سۆڤییەت گەیشتنە ئازادی خۆیان ، کوردیش . لە دەستووری بنەڕەتی سۆڤییەتدا تۆمار کرا کە میللەتانی سۆڤییەت یەکن ، گشت بران ، وەک یەکن . لە ساڵی ١٩٢٣ دا بە هاوکاری لینین لە ئازەربیجاندا کوردستانی سۆڤییەت دامەزرێندرا کە پایتەختەکەی شاری لاچین بوو . قوتابخانەی کوردی کرانەوە رۆژنامەو کتێب بەکوردی چاپکران ، نووسەرانی کورد بە زمانی خۆیان دەیاننوسی ، تیاتری کوردی دروست بوو ، ئەمانە هەموو بۆکوردان شایی بوون .بەلاّم شاییەکەمان زۆری نەخایاند ، لە ساڵی ١٩٢٩ " کوردستانی سۆڤییەت " هەڵوەشێندرا ، قوتابخانە کوردییەکان داخران ، راستە کە لە یەریڤان رۆژنامەی کوردی " ریاتازە" دەرچوو ، یەکێتی نووسەرانی کورد دامەزرێندرا، قوتابخانەی کوردی کرانەوە، لە رادێودا پرۆگرامی کوردی بلاو دەکرایەوە . بەلاّم گەورەترین کۆست کەوتنی کوردان لە ساڵانی ١٩٣٩ تا ١٩٤٤ بوو ، زۆربەی کوردی قەفقاسیا راگوێزرانەوە بۆ ئاسیای ناوەراست و کازاخستان لەوێش لەیەک شوێن دانەنران ، بەڵکو هەر گوندو هەر خێزانێکیان فڕێدایە شوێنێک . یەکێک لەوانە من بووم . باوکم نەمابوو ، دایکم بە بێوەژنی بە نۆ منالّەوە شەڕی بەژیان دەفرۆشت . رۆژێک هاتن و گوتیان خۆتان ئامادەکەن سبەینێ دەگوێزرێنەوە ، بۆکوێ ؟ چیمان بەسەردێت؟ نازانین ! بۆ سبەینێ سواری ماشێنیان کردین و مانگ و نیوێک بەرێگاوە بووین ، لە کۆتاییدا لە کازاخستان دایانبەزاندین . خوێندنی سەرەتاییم لەوێ تەواو کرد ، کاتێ کە داوای خوێندنی بەرزترم کرد گوتیان تۆ مافی ئەوەت نییە لێرە بخوێنی . تۆ نەفی کراویت ! پێم گوتن" ئەی دەستوور ناڵێت هەموو میللەتان وەک یەکن ، مافی کارکردن و خوێندنیان هەیە ؟ ئەی ئێمەش هاووڵاتی سۆڤییەت نین ؟ گوتیان نا ئێوە مافی خوێندنتان نییە. ئێمە ٢٠ ساڵ لەیەک گوند ژیانمان بەسەربرد ، رێگایان نەدەداین بگوێزینەوە بۆ گوندێکی تر . نامەم نارد بۆ ستالین کە دەمەوێت بخوێنم ، وەلامم بۆ هات کە دەتوانم بخوێنم بەلاّم لە شارۆچکەیەکی بچووک . چوومە شارۆچکەیەک ، خوێندم . کە لە ساڵانی نێوان ١٩٥٦ - ١٩٦٠ دا حوکمی نەفیکردن لەسەرمان لابرا ، چوومە مۆسکۆ ، لەوێ خوێندنی بەرزم تەواو کرد .

بەم جۆرە کوردی سۆڤییەت لەیەکتری داپچڕێندران ، بلاّوکرانەوە . ئێستا لە ٩ کۆماری سۆڤییەتیدا کورد هەن . لە هەر گوندێک پێنج ماڵ ، شەش ماڵ ، دە ماڵ .

ئەمە بووە هۆی ئەوەی کە کورد زمانی خۆیان لەبیر بچێ ، کولتوری خۆیان لەبیر بکەن ، مێژووی خۆیان لەبیر بکەن . ئێوە بۆ خۆتان دەزانن کە زمان خوێنی میللەتە ، جەرگی میللەتە ، مێژووی میللەتە . کوردێ کە زمانی خۆی نەزانێ " ببوورن " ئەوە نیوە کوردە . بۆ نموونە ، چووم بۆ تورکمانستان ، بۆناو کوردەکان ، بەلاّم زمانی خۆیان بیر کردبوو ، لەگەڵم یان بە تورکمانی یان بە رووسی قسەیان دەکرد .

پەرەسترۆیکا لە ساڵی ١٩٨٦ دا دەستی پێکردووە ، سوودی زۆری بۆ میللەتانی سۆڤییەت و بۆ کوردیش هەیە . ئەمڕۆ سێ ساڵە کورد لە سۆڤییەت دەتوانن داخوازییەکانی خۆیان بخەنە ڕوو ، دەتوانن بڵێن کە دەیانەوێت بە زمانی خۆیان بخوێنن ، دەیانەوێت پێشبکەون ، کاریش دەکەن بۆ هێنانەدی ئامانجەکانیان . بۆ نموونە لە ٢٠/ئایاردا نوێنەرانی کورد لە نۆ کۆمارەوە لەمۆسکۆ کۆبوینەوەو بۆ رۆژی دوایی سەرکردایەتی وڵات رێگایان پێداین و چوینە لایان ، داخوازییەکانی خۆمان پێ راگەیاندن . ئەمە یەکەمجارە شتی وا روودەدات ، یەک مانگ پێش ئێستاش کۆبوونەوەیەکی کوردان هەبوو لەو کۆبوونەوەیەدا باسی هەموو ئەو زوڵم و زۆردارییە کرا کە دەرهەقی کورد لە حەفتا ساڵی رابوردوودا ئەنجامدرابوون .

بەڵکو ئێوەش بیستووتانە کە هاوڕێ گۆرباچۆف لە وتارێکیدا گوتبووی " دەبێت میللەتانی سۆڤییەت پێش بکەون ، بۆ نموونە گەلێ زیان گەیشتووە بە کوردو تەتار ، دەبێت رێگای پێشکەوتنیان لەبەردەمدا بکرێتەوە ".

لەم دووساڵەی دواییدا چی کراوە؟ بۆ نموونە لە کازاخستان ٥..... کورد هەیە کە زۆربەیان لە دەوروبەری شاری ئەلمائاتا دەژین . ئەوە دووساڵە کچ و کوڕی کوردی کازاخستان بە کوردی دەخوێنن . کتێبی کوردی هەیە ، تیاتری کوردی هەیە ، تیپی هەڵپەڕکێی کوردی هەیە ، کۆمەڵەیەکی کوردی لە کازاخستان دامەزرێندراوە ، هەروەها بڕیار وایە کە لە مۆسکۆ مەڵبەندێکی کولتوری کوردی دابمەزرێندرێت . لە تەبلیس جمو جۆڵێکی باش هەیە .

هیوادارین کە کوردی سۆڤییەت بەیەکەوە خەبات بکەن ، دیسان هیوای هەرە مەزنمان ئەوەیە کە کورد هەموو یەکبگرن و بۆ پێشخستنی میللەتی کورد پێکەوە تێبکۆشین.

www.arsivakurdi.org

هیلینا قاسملو

خێزانی شەهید د عەبدولرەحمان قاسملو

سەبارەت بەتاوانی کوشتنی قاسملۆ حکومەتی نەمسا هیچ ناکات ، زانیاری پێشکەش ناکات بو دادگا ، بەو هیوایەم رۆژێک تۆڵەی ئەوان بسێندرێ و عەدالەت جێی خۆی بگرێ ، پێویستە ئێمە کاری بۆبکەین .

ژیانی قاسملوو نیشانەبوو بۆ ئەڤینداری ئەو بۆ مرۆڤ و رێزگرتن لە مافی مرۆڤایەتی لەپێناوی ئەو ئەڤینداری و رێزگرتنەیدا ئیمڕۆکە ئەو لەناوماندا نییە .لەسەر کێشەی کورد بێدەنگییەکی مەزن هەیە .ئیمڕۆ ئەو بێدەنگییە دەشکێندرێت . هۆی ئەم بێدەنگی شکاندنەش خەباتی کوردە کە خەباتی قاسملو بەشێک بوو لەو خەباتە.

لەئێران ، رەفسنجانی دەستەلاتی خستە ژێر چنگی خۆی ، بەلاْم شەهیدکردنی قاسملوو نیشانەیە بۆ ئەوەی کە رەفسنجانی لایەنگری دیموکراسی و ئازادی نییە. زۆر زەحمەتە ئیمڕۆ مرۆڤ بتوانێ پێشبینی پاشەرۆژی ئێران بکات ، بەلام دهتوانین چەند شتێک بلێین ؛ دەشێ دوو سیناریۆ هەبن ، یەکەم ئەوەیە کە لەناو جەمهوری ئیسلامیدا جۆرە لیبرالیزمییەک ، جۆرە ئازادییەکی کەم سەرهەلْبدا هەندێ لە یاسا وشکەکان هەلْبوەشێنرێنەوە . بۆنموونە رەنگە ئیجازە بە چەند پارتییەک بدرێت . رێگا بدرێت بە گەشەکردنی کەرتی تایبەتی ، هاتووچۆکردن بۆ دەرەوەی ولاْت ئاسانتربێ ، هەندێ سەربەستی بدرێ بە ژنان لەرووی جل و بەرگ پۆشینەوە. گفتوگۆ لەگەلْ رۆژئاوا نەرمتربێت . بەم شتانە جەمهوری ئیسلامی دەتوانێ تاماوەیەکی تریش خۆی رابگرێ . رەفسنجانی دەتوانێ سیاسەتێکی وا بگرێتە بەر ، بەلاْم تائێستا سێ ئاستەنگی لەبەردەمدا بوو . یەکەم ، خومەینی بوو کە ئێستا نەماوە ، دووەم هەندێک ئایەتوڵلا .سێیەم بزووتنەوەی ئۆتۆنۆمی خوازی کورد ، کە رەفسنجانی دەیەوێت بە کوشتنی سەرکردەکان ئەم بزوتنەوەیە بێ سەر بکات .

بەلْێ بە هاتنی لیبرالیزمی وردە وردە ناوەڕۆکی ئیسلامی دەڕەوێتەوە

سیناریۆی دووەم ناکۆکی و شەڕی خۆبەخۆی ئایەتوڵلاکانە . دەشێ ناکۆکی نێوانیان تەشەنە بکات و ببێتە هۆی دروست بوونی شەڕی نێوخۆ لە نێوان دوو گروپدا ، بەمەش رێگا خۆش دەبێ بو هاتنی دیکتاتۆریی تەواو . بەلاْم هاتنەدی ئەم سیناریۆیە بەڕای من ئیحتمالی کەمە . هەلْبەتە ئیمڕۆ رژێم لە ئێران لاواز

بووەو لە کێشەدایە . بەلاْم راستییەکی تریش هەیە ، ئەویش ئەوەیە کە نە لەتاران و نە لە جێگایەکی تری ئێران بەدیل بۆ رژێم نییە . لەئێران ،چ لەڕووی لەشکری و چ لەڕووی پشتگیری لێکردنی میللەتەوە بەهێزترین رێکخستن پارتی دیموکراتی کوردستانی ئێرانە ئەو توانای لاواز کردنی حکومەتی هەیە. کوردی ئەوێش ١٧٪ی دانیشتوانی ئێرانن لەبەر ئەوە کورد بەتەنیا ناتوانن ببن بە بەدیل بۆ حکومەت بەلاْم یەکێتی گشت هێزە دیموکراسیخوازەکان دەشێ ببێتە بەدیل . ولاْت پێویستی بە ئازادی و ئاشتی و ئاسایشە . ئەگەر گشت ئێرانییەکان بتوانن لەسەر ئەم داخوازییانە بگەنە یەک بەرەبەرە بۆ گشت گەلانی ئێران دیموکراسی مسۆگەر بکرێ ، ئەوکاتە هەموشتێک بەرەو باشی دەڕوات . تاوانەکەی ڤییەننا ئاشکرای کرد کە تا ئەم شتە (دیموکراسی بۆ گشت ئێران - بەربانگ) نەهێنرێتەدی کورد ناتوان ئۆتۆنۆمی وەدەست بخەن .

کاتێ کەمن باسی یەکگرتنی موعارەزە دەکەم ، هیوادارم بەهەلە لێم تێ نەگەن ، من دەزانم کە ئیمڕۆ هەموو کەسێک دەخوازێ یەکگرتن هەبێ لەناو کورد بۆخۆیان و لەگەلْ هێزەکانی موعارەزەی ئەو ولاْتانەی کە کورد لێیان دەژێت . دەزانم کە هەندێک لەسەر ئەوبیرورایەن کە دەبی (بێ جیاوازی) لەنێوان گشت هێزەکانی موعارەزەدا یەکگرتن هەبێ . بەلاْم خەلکینە ئایا ئەمە دەلوێ ؟ ئەگەر مرۆڤ دیموکرات بێ دەبێ سنگی فراوان بێ ، دەبێ لەئاستی هاوولاْتیانی خۆی و بیرورای جیاواز جیاوازدا دەبێ سنگ فراوان و دلْکراوە بێ .بەلاْم دیموکرات خواز هەرگیز ناتوانێ لەگەلْ ئەوکەس و لایەنانە یەکبگرێ کە نەلەدوورو نە لەنزیک پەیوەندییان بە دیموکراسییەوە نییە . هۆ ناتوانێ شوێنی ئامانج بگرێت . موجاهدینی خەلق لافی ئەوەلێدەدەن کە رێز لە دیموکراسی دەگرن بەلاْم چوارسالْ هاوکاریکردنی پ.د.ک.ا ئاشکرای کرد کە موجاهیدین سنگ فراوان نین . ناتوانن تەحەمموللی بیرو راو بۆچوونی تر بکەن . بەزۆر شێوە وتیان ئێمە تەنیا لەبەردەمی خوادا بەرپرسیارین نەک لەبەردەمی هاوکارەکانمان . ئەگەر ئێوە لە پراکتیکی ئەوان سەرنج بدەن دەبینن لەنێوان ئەوان و جەمهوری ئیسلامیدا جیاوازییەک نییە . دەشێ هاوکاریکردن لەگەلْ ئەوانە ئەنجامی خراپی هەبێ .

شانشینی ؛ ئێوە دەزانن کە کوڕی شا داوای شانشینی دەکات . لەئێراندا شانشینی بنگەیەکی بەهێزو سیاسی نییە هێزی بنەرەتی ئەوان بریتی بوو لە لەشکری ئێران ، ئەو لەشکرە لەم دەسالْی دواییدا داوەشێنرا . شانشینی لە ئێران وەک ئینگلستان و سوێد نابێ . لەئێران هەموو کاتێک شانشینی دەبێتە دیکتاتۆری ، دیکتاتۆریش ناتوانێ بنگەیەکی میللی بۆخۆی پێکەوەبنێت . لە ئەنجامی ئەوەشدا ئەو دیکتاتۆرییە دەبێتە لیستکێک (یارییەک) بەدەست هێزەکانی دەرەوە . لەمێژووی هاوچەرخدا ، دەزانین چۆن شای ئێران دەستی تێکەلاْو بوو لەگەلْ روسیای قەیسەری و بەریتانا و ئەمریکا. شانشینی دژی ئازادی و سەربەخۆییە . هەروەها شانشینی ئیمپراتۆرییە، حوکمی مەرکەزییەو دژی ئۆتۆنۆمییە ، چونکە ئۆتۆنۆمی دوورکەوتنەوەیە لە دەسەلاْتی مەرکەز

www.arsivakurd.org

دانیێللا میتیران

من دڵخۆش و سەربڵندم کە (فەرەنسای ئازاد) توانای خۆی بەکار هێنا بۆ سازکردنی ئەم کۆنگرەیە . بۆ پاراستنی کەسایەتی کورد ، چەندین ساڵە شان بەشانی دۆستە کوردەکانمان کار دەکەین . بە ئامادەکردنی ئەم کۆنگرەیە (فەرەنسای ئازاد) پەیمانی خۆی هێنایە جێ.

لە ڕۆژی ١٩٨٩/١٢/١. دا لە یادی چل ساڵەی دەرچوونی بەیاننامەی مافی مرۆڤ لە کۆبونەوەیەکدا وتبوومان کە سەدەی بیست ویەک لەرووی ئازادی و مافەکانەوە سەرکەوتوو دەبێ.

ئەو ڕوداوانەی بەسەر گەلی کورددا دێن زۆر دڵگرانمان دەکەن . بەڵام شادمان بەوەی کە فەرەنسا ڕێگای دا بە وەرگرتنی چەند سەد پەنابەرێکی کورد . ئەو پەنابەرانە بەسەر شارەکانی ناوەراستی فەرەنسادا دابەشکراون و بۆ دابین کردنی ژیان و گوزەرانیان چیمان لەدەست بێ درێغی ناکەین .

ئیمرۆ گفتوگۆکردن لەسەر مافی مرۆڤایەتی و کەسایەتی کولتوری گەلێکی ٢٥ ملیۆنی یە. دڵشادم ، بەڵام خەمگینیشم چونکە پێش یانزە مانگ ، لەکاتی ڕاگەیاندن بۆ سازکردنی ئەم کۆنگرەیە لە گەلێک شوێنەوە دەنگی پشتگیری بەرز بوونەوە ، بەڵام ئیمرۆ دەبینین کە زۆربەی ئەوانە ئێستا لەناوماندا نین . ئیمساڵ زۆر باسی مافی مرۆڤ کرا ، دەبوایە بۆ ڕێزگرتن لەمافی مرۆڤ ئێرە قەرەباڵغتر بوایە .

من نەفرەت لە چەک و توندو تیژی دەکەم ، من لەوباوەڕەدام گەر توانای مرۆڤ بە ڕەوایی بەکار بهێنرێ دەتوانرێ بۆ خۆراگرتن بەکار بهێنرێ .

هێلینا ساخارۆف

(خێزانی ئەندریە ساخارۆف

لە یەکێتی سۆڤیەت چاپەمەنی لەسەر کوردان گەلێک کەمە. کۆمەڵگای سۆڤیەتی کۆمەڵگایەکی داخراوە .بەداخەوە وەک پێویست مەسەلەی کورد لە سۆڤیەت دەنگی نەداوەتەوە

لە سۆڤیەتیش کوردی ڕاگوێزراو هەن بەڵام کوشتاردزیان نەکراوە . سەرەڕای ڕاگوێزان و دوورخستنەوەش گەلی کورد توانیویەتی کەسایەتی خۆی بپارێزێ. بەڵام دەبێ دانی پێدابنرێ کە بۆ پاراستنی کولتووری خۆی کورد دوچاری گیروگرفت بووە.

لە سۆڤیەت کوردی یەزیدی هەن کە ڕێبەرانی سۆڤیەت باسی کێشەی ئەوانیان نەکردووە.

لەدەرەوە وا دەزانرا کە لەناو سۆڤیەتدا گشت کێشە نەتەوایەتییەکان وگیروگرفتە بنەڕەتییەکانی ژیان چارەسەرکراون .بەڵام ئیمرۆ وڵاتێکی هەڵوەشاوو بەسەریەک کەوتومان لەپێش چاوانە .

گەر دۆستایەتی بخەینە لایەک، لەناو گەلانی سۆڤیەتدا دوژمنایەتیش هەیە . بەپێی ئاماری ڕەسمی ئیمرۆ لە سۆڤیەت ٤٠ چل ملیۆن کەس بە کولەمەرگی و هەژاری دەژین . زۆربەی گەلان لەم ڕاستیە تێگەیشتوون ، بەداخەوە ئیمرۆ هەموکەسێ دەیەوێت بێت بۆ ڕۆژئاوا، ڕۆژئاواش ئازە دەیەوێت لەسۆڤیەت تێبگات . باری کوردان لە سۆڤیەتیش لە زۆر ڕووەوە گرێدراوە بە باری گشتییەوە

کورد لە سوریاو لوبنان .

پرۆفیسۆر نادر نادرۆف بابەتی کورد لە یەکێتی سۆڤییەت .

LARS GUNNER ERIKSON بڕیاربوو باسی کورد لە ئەوروپا بکات بەڵام ئامادەی کۆبونەوەکە نەبوو .

محەمد ڕەشید بەناوی ئەو پەنابەرانەی بەدەستپێشکەری دانیللا میتیراند لە کامپەکانی تورکیاوە هێنراوون بۆ فەرەنسا ، قسەی کرد .

١٩٨٩/١٠/١٥

لەم ڕۆژەدا کۆبوونەوەکە بە سەرۆکایەتی "BERNARD KUOCHNER" سکرتێری دەوڵەتی فەرەنسا و بەرپرسیاری کاروباری مرۆڤایەتی بوو .

PATRICK BAUDOIN سەرۆکی فیدراسیۆنی نێونەتەوەیی مافی مرۆڤ .

WILLIAM EAGLATON باڵوێزی کۆنی ئەمریکا لە بەغدادو دیمەشق ، نووسەری کتێبی کۆماری مەهاباد .

PETER GALBRAITH ئەندامی کۆمسیۆنی کاروباری دەرەوەی سەناتی ئەمریکا و سەرۆکی وەفدی ئەمریکی لە دژی بەکارهێنانی چەکی کیمیایی .

PROFES0R HEINDRYX توکسیۆلۆگ /بەلجیکا .

JERRY LABER سەرۆکی گروپی هلسنکی لە ئەمریکا .

GWYNNE ROBERTS ڕۆژنامەنووسێکی ئینگلیزە کە پسپۆڕە لە کێشەی کورددا، یەکێک بووە لە نوێنەرانی تەلەفزیۆنی بەریتانی کە بە نهێنی چوبوونە کوردستانی عێراق و پاشماوەی بۆمبا کیمیاییەکانیان لەژێر خاکدا دۆزییەوەو پیشانی جیهانیاندا ، ئەم باسی ئەو کارەی کرد لەگەڵ باسکردنی دەرمانخوارد کردنی پەنابەرانی کامپی ماردین .

DR.BERNARD GRANDJON , DR FLORENCE VEBER ئەم دوو دکتۆرە باسی ئەو دکتۆرانەیان کرد کە چونەتە کوردستانی ئێران بۆ چارەسەرکردنی پێشمەرگەی بریندارو خەلکی بێچەکی کورد .بەپێی قسەی ئەمان تا ئێستا ٢٠٠ دووسەد دکتۆر چوون بۆ کوردستانی ئێران .

سەلیم فەخری / دیموکراتخوازێکی عێراقی

.د. حەبیب بللوز / نوێنەری یەکێتی نووسەرانی عەرەب .

حسین عەلی ئەحمەد / وەزیری پێشوو / جەزایر .

کەریم لاهیجي / سەرۆکی کۆمیتەی پارێزەرانی ئێرانی / سەرۆکی کۆمیتەی مافی مرۆڤ .

حەسەن شەریفی / بابەت لەسەر کورد لە ئێران .

SERVER TANELLI پرۆفیسۆر لە زانکۆی STRASBOURG / بابەتێک لەسەر کورد لە تورکیا .

محەمد عەلی ئەیبەر / سەرۆکی پێشووی پارتی کرێکارانی تورکیا / نەهاتبوو بۆ کۆنفرانسەکە چونکە حکومەتی تورکیا پاسپۆرتەکەی لێ سەندبوو .

کەمال بورکای / بابەتی کورد بەگوێرەی سیستەمی یاسایی تورکیا . بەگشتی باسی ئەو مادە یاساییانەی تورکیای کرد کە کۆسپن لەسەر ڕێگای پێشکەوتنی زمان و ئەدەبیات و کولتوری کوردی . لەباسکردنی ڕەقابە لەسەر ئەو چاپەمەنییانەی باسی کورد دەکەن ئەم تەنیا باسی گۆڤاری "ozgur gelecek " " پاشە ڕۆژی ئازادی " کرد .

عەلی ئکبابا / بابەت لەسەر باری زیندانەکانی تورکیا .

RENE- JEAN DUPUY پرۆفیسۆر لە کۆلیجی فرانسە / بابەت لەسەر کێشەی کورد لە بواری نێو نەتەوەییدا.

LORD AVEBURY سەرۆکی گروپی مافی مرۆڤ لە پەرلەمانی بەریتانیا.

CLABORNE PELL سەرۆکی کۆمسیۆنی کاروباری دەرەوەی سەناتی ئەمریکا .

THOMAS HAMMARBERG / نوێنەری کۆمیتەی سویدی بۆمافی کورد .

هێلینا ساخارۆف / خێزانی ئەندرییە ساخارۆف ، بەناوی هاوسەرەکەیەوە قسەی کرد.

تێبینی / ئەم بابەتە لە بنەڕەتدا بە کرمانجی ژوورو نوسراوە

www.arsivakurdi.org

مەزنترین کۆنفرانسی نێونەتەوەیی

ئامادەکردنی / س . ڕێڤینگ
نوێنەری بەربانگ لە کۆنفرانسی پاریس دا

بە دەستپێشکەری ڕێکخراوی فەرەنسای ئازاد (FRANCE-LIBERTES) و ئەنستیتوی کورد لە پاریس لە ڕۆژانی ١٤و١٥/١٠/١٩٨٩ دا لە پاریس لەسەر مافی مرۆڤایەتی و هەویەی کولتوری کورد کۆنفرانسێکی نێونەتەوەیی ئەنجامدرا. لە (٢٦) ولاتەوە نوێنەران هاتبوون ، سەرۆکی ڕێکخراوە سیاسییەکانی کوردستانیش بەشداری کۆنفرانسەکە بوون .

هەروەها وەفدێک بەناوی فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکانی سوێدو نوێنەرێکی دەستەی نووسەرانی ئەم گۆڤارەش ئامادەبوون .

دانیێلا میتراند ، بێرنارد کۆچنەر،هێلینا ساخارۆف ، جەلال تالەبانی ، هێلینا قاسملو، م.س.لازارێف ، سامی عەبدولڕەحمان ،حەسرەتییان ، سەرهاد دیجلە، نادری نادرۆف ، د.مەحموود عوسمان ، پیتەر گالبرایت ، ڕەسوڵ مامەند، لۆرد ئەڤیبوری ، عیسمەت شەریف وانلی ، پاتریک باوردین ، حەسەن شەریفی ، ژێری لابیر و کلایبورنا پیێل لەناو نوێنەرەکاندا بوون .

لە ڕۆژانی ١٤و١٥/١٠/١٩٨٩ دا لە پاریس ، بە سەرپەرشتی ڕێکخراوی فەرەنسای ئازاد و ئەنستیتوی کورد لە پاریس ، لەسەر مافی مرۆڤایەتی و هەویەی کولتوری کورد کۆنفرانسێکی نێونەتەوەیی ئەنجامدرا هەر لە سۆڤییەت و بولگارییەوە بگرە تا ولاتە عەرەبییەکان و تورکیا تا دەگاتە ئەمریکا . لە ٢٦ ولاتەوە ئەندامانی پەرلەمان ، پرۆفیسۆران ، سەرۆک و نوێنەرانی ڕێکخراوە سیاسییەکانی کورد ،ڕۆژنامە نووسان ، هەموو پێکەوە دوو ڕۆژ لەسەر باری ئیمڕۆی کوردی هەر چوار پارچەکە ی کوردستان ، لەسەر مافی مرۆڤایەتی و هەویەی کولتووری کورد .پەیڤین.

دوای گفتوگۆکردن و وتار خوێندنەوەی نوێنەران لە کۆتاییدا کۆنفرانس بەیاننامەیەکی دەرکرد کە لەلایەن گشت نوێنەرانەوە پەسەند کرا .

ئەندرییە ساخارۆف یەکێک بوو لە دەعوەت کراوەکان ، بەڵام لەبەر نە خۆشی نەیتوانیبوو بەشداربێت ، لە بری ئەو هێلینا ساخارۆفی خێزانی پرۆفیسۆر ساخارۆف هاتبوو بۆ کۆنفرانسەکە و نامەیەکی لەلایەن ساخارۆف ی هاوسەرییەوە هێنابوو کە لە کۆنفرانسەکەدا خوێندییەوە .

پرۆگرامی کۆنفرانسەکە بەم شێوەیە بوو ؛
١٤/١٠/١٩٨٩

یەکەم ڕۆژ بەسەرۆکایەتی "LORD AVEBURY "سەرۆکی کۆمسیۆنی مافی مرۆڤ ی سەر بە پەرلەمانی ئینگلتەرە، کۆنفرانس کرایەوە .

MAXIME RODINSON بابەتی نەتەوەو کەمایەتی لە ئیسلامدا .

کەندال نەزان بابەتی مێژووی کورد .

DR. MARTIN VAN BRUINESSEN (کورد ناس) بابەتی کۆمەڵی دێرینی کوردو دەوڵەت . ئەم دکتۆرە خۆی نەیتوانیبوو ئامادەی کۆنفرانسەکەبێت ، بەڵام ووتارەکەی ناردبوو لەبری ئەو DR.JOYCE DE WANGEN خوێندرایەوە .

بابەتی زمان و ئەدەبی کوردی . ئەم لەسەر زمانی کوردی و زاراوەکانی بە کورتی لەسەر ئەدەبیاتی کوردی قسەی کرد

بۆ دوای نیوەڕۆ DANIELLA MITTERAND بوو بە سەرۆکی کۆبونەوەکە.

ئیبراهیم ئاقسۆیی (ئەندامی پەرلەمان لە تورکیا) بابەتی کورد لە تورکیا / ئەم بەدوورو درێژی باسی باری کوردی تورکیاو چۆنیەتی چاککردنی باری ئەوان دوا . جگە لە ئیبراهیم ئاقسۆیی حەوت کوردی تری کوردستانی تورکیا کە ئەندامی پەرلەمانی تورکیان ئامادەی کۆنفرانسەکە بوون هەرچەندە پارتییەکەیا ن پارتی سۆسیال دیموکراتی تورکیا SHP و سەرۆکی پارتییەکەیان ئەردال ئینونو لەدژی هاتنی ئەوان بوون .

عێلینا قاسملو (خێزانی شەهید د.قاسملوو) بابەتی باری کورد لە ئێران .

د. مەحموود عوسمان بابەتی باری کورد لە عێراق . د.مەحموود بە دوورو درێژی باسی باری ئیمڕۆی کوردستانی عێراقی کرد و باسی دڕندەیی ڕژێمی عێراقی کرد، باری ناهەموارو دژواری کوردی ئەم پارچەیەی کوردستانی خستە بەر چاوی ئامادەبووان . باسی بەکارهێنانی چەکی کیمیایی و ڕاگواستنەوەو سیاسەتی بەعەرەبکردنی کرد داوای لە گشت ولاتان و ڕێکخراوە مرۆڤایەتییەکان و کەسانی بەشەرەف کرد کە پشتگیریی گەلی کورد بکەن .

د. عیسمەت شەریف وانلی بابەتی

www.arsivakurd.org

لەم ژمارەیەدا:

بەشی کرمانجی ژووروو لەگەڵ بەشی دملی «زازایی».
لاپەرە ٣-٣٤

کرمانجی خواروو

٦٥ کۆنفرانسی پاریس
٦٣ وتاری دانیللا میتران
٦٢ وتاری هێلینا قاسملو
٦١ وتاری نادری نادرۆف
٦٠ وتاری ژیری لابەر و پیتەرگالبرایس
٥٩ وتاری تۆماس هەماربێری
٥٨ گفتوگۆی نێوان جەلال تاڵەبانی و بێرنارد کۆچنار
٥٥ بەیاننامەی کۆتایی‌هێنان بە کۆنفرانسی پاریس
٥٤ کۆنفرانسی پاریس...... کەیا ئیزول
٥٣ لە یادی دەساڵەی فیدراسیۆندا
٤٦ کۆمیتەی زیندانییان
٤٥ پریسترۆیکا و باری ژیانی کوردەکانی سۆڤیەت......
د جەمشید حەیدەری.
٤٣ گۆشەی تەندروستی...... لوت گیران
٤١ بەرەو فۆلکلۆری کوردی...... فەخرەدین گەردی
٣٨ نامەی کوردستان

بەربانگ

ئۆرگانی فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکانە
لە سوێد

بەرپرسیار
کەیا ئیزول

سەرنووسەر
دارا رەشید

دەستەی نووسەران
ئاسی رەباتی ئاسۆ گەرمیانی
م. مایی میرهەم یەگیت
خەلیل دهۆکی ن. کریف
س. ریڤینگ

ئابونەی ساڵانە: ١٠٠ کرۆنی سوێدییە
بۆ دەزگاکان ٢٠٠کرۆنی سوێدییە

دەستەی نووسەران بەرپرسیار نیە لە نووسین و وتارەکانی فیدراسیۆن و لەو نووسینانەی بە ئیمزای خاوەنەکانیان بلاودەکرێنەوە.

ناونیشان:

BERBANG
Box 45205
104 30 STOCKHOLM

تەلەفۆن:

08- 668 60 60

پۆستگیرۆ:

64 38 80-8

ژمارە ٦١ ساڵ (٨)
نۆڤەمبەری/ ١٩٨٩

www.arsivakurdi.org

March
1988
HALABJA
Against the use of chemical weapons
Protest
هەڵەبجە ـ گرافیک ـ ج. کوردۆ
J. kurdo

لەیادی دەساڵەی دامەزراندنی فیدراسیۆندا

بەربانگ

ژمارە ٦١ — گۆڤاری فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکانە لە سوێد — ساڵ «٨»

مەزنترین کۆنفرانسی نێونەتەوەیی لەسەر کولتورو کەسایەتی کورد